

Univerzita Palackého v Olomouci
Přírodovědecká fakulta

**Každodenní prostory (post)socialismu: případová studie obce
Březsko**

Magisterská diplomová práce

Autor: Bc. Václav Dostál
Vedoucí práce: Mgr. Jan Daniel, Ph.D.
Olomouc 2024

Bibliografický záznam

Autor (osobní číslo): Bc. Václav Dostál (R220547)

Studijní program: Učitelství geografie pro střední školy (maior)/ Historické vědy
minor mezifakultní

Název diplomové práce: Každodenní prostory (post)socialismu: případová studie
obce Březsko

Title of thesis: Everyday spaces (of post-socialism): case study Březsko

Vedoucí práce: Mgr. Jan Daniel, Ph.D.

Rozsah práce: 90 stran, 24 vázaných příloh, přepisy rozhovorů

Abstrakt: Obecným tématem diplomové práce je snaha o rekonstrukci každodenních prostorů (post)socialismu na příkladu obce Březsko. Práce primárně vychází z metodologie orální historie. Na základě rozhovorů s obyvateli obce byla provedena základní analýza toho, jakým způsobem jsou v rozhovorech konstruovány každodenní prostory socialismu a taktéž jakým způsobem jsou reflektovány jejich proměny po roce 1989.

Klíčová slova: (post)socialismus, každodenní prostory, Březsko, životní jistoty

Abstract: The general theme of the thesis is an attempt to reconstruct the everyday spaces of (post)socialism on the example of the village of Březsko. The thesis is primarily based on the methodology of oral history. On the basis of interviews with the inhabitants of the village, a basic analysis of how the everyday spaces of socialism are constructed in the interviews and also how their transformations after 1989 are reflected in the interviews was carried out.

Keywords: (post)socialism, everyday spaces, Březsko, life security

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracoval samostatně pod vedením Mgr. Jana Daniela Ph.D., uvedl jsem všechny použité zdroje a dodržel všechny zásady vědecké etiky.

V Olomouci dne.....

.....

Bc. Václav Dostál

Nejprve bych chtěl poděkovat vedoucímu diplomové práce Mgr. Janu Danielovi, Ph.D. za jeho trpělivost, a především jeho cenné připomínky a rady. Dále bych chtěl poděkovat všem narátorům, kteří se na práci svými výpověďmi podíleli. Dále bych chtěl poděkovat obci Březsko za jejich otevřenost a pomoc. V neposlední řadě musím poděkovat svojí rodině, přátelům a blízkým za jejich podporu při psaní diplomové práce.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Václav DOSTÁL**
Osobní číslo: **R220547**
Studijní program: **N0114A330001 Učitelství geografie pro střední školy**
Téma práce: **Každodenní prostory (post)socialismu: případová studie obce Březsko**
Zadávající katedra: **Katedra geografie**

Zásady pro vypracování

Obecným tématem diplomové práce je pokus o rekonstrukci každodenních prostorů (post)socialismu na příkladu obce Březsko. Práce bude primárně vycházet z metodologie orální historie. Autor se na základě rozhovorů s obyvateli obce provede základní analýzu toho, jakým způsobem jsou v rozhovorech konstruovány každodenní prostory socialismu a taktéž jakým způsobem jsou reflektovány jejich proměny po roce 1989. Případné tematické zúžení práce bude upřesněno v rámci přípravné fáze výzkumu.

Rozsah pracovní zprávy: **20 000 – 24 000 slov**
Rozsah grafických prací: **Podle potřeb zadání**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

CLIFFORD, N. J., FRENCH, S., VALENTINE, G. (2010): *Key methods in geography*. SAGE, London.
DELYSER, D. (2010): *The SAGE handbook of qualitative geography*. SAGE, Los Angeles, London.
STENNING, A. (2005): Post-socialism and the changing geographies of the everyday in Poland. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 30, 1, 113–127.
VANĚK, M., MÜCKE, P. (2015): *Třetí strana trojúhelníku: Teorie a praxe orální historie*. Karolinum, Prague [Czech Republic].
Edice Orální historie a soudobé dějiny nakladatelství Karolinum

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Jan Daniel, Ph.D.**
Katedra geografie

Datum zadání diplomové práce: 24. ledna 2023
Termín odevzdání diplomové práce: 10. dubna 2024

L.S.

doc. RNDr. Martin Kubala, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Pavel Klapka, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 24. ledna 2023

1. ÚVOD	9
1.1 CÍLE PRÁCE	9
2. REŠERŠE LITERATURY	11
2.1 KAŽDODENNOST	11
2.2 ORÁLNÍ HISTORIE	13
2.3 (POST)SOCIALISMUS	16
3. METODIKA PRÁCE	20
3.1 METODA ORÁLNÍ HISTORIE	20
3.1.1 VYUŽITÍ METODY V PRAXI	22
3.1.1.1 Příprava rozhovoru	23
3.1.1.2 Vedení rozhovoru	23
3.1.1.3 Přepis rozhovoru	23
3.1.1.4 Analýza a interpretace	23
3.2 PŘEDSTAVENÍ DAT A PRAMENŮ	24
3.2.1 ROZHOVORY	24
3.2.1.1 Základní okruhy rozhovoru	25
3.2.1.2 Představení rozhovorů	26
3.2.1.3 Představení narátorů	26
3.2.1.4 Zpracování rozhovorů	26
3.2.2 DALŠÍ DATOVÉ ZDROJE A PRAMENY	28
4. OBEC BŘEZSKO-PŘEDSTAVENÍ ZKOUMANÉHO PROSTORU	29
4.1 OBECNÁ CHARAKTERISTIKA	29
4.2 HISTORICKÝ VÝVOJ OBCE	37
5. PERCEPCE KAŽDODENNÍHO SOCIALISTICKÉHO ŽIVOTA	39
5.1 NEGATIVNÍ VZPOMÍNKY NA SOCIALISTICKOU ÉRU	39
5.1.1 DISKRIMINACE A NÁSILÍ?	39
5.1.2 BYLA SOCIALISTICKÁ DOVOLENÁ DOVOLENÁ?	44
5.1.3 FRONTA JAK NA MASO ANEB OBRAZ ŠÍŘE SOCIALISTICKÉHO SORTIMENTU	47
5.2 POZITIVNÍ VZPOMÍNKY NA SOCIALISTICKOU ÉRU	50
5.2.1 TEĎKA TY DĚCKA MÁLO KDE VIDÍŠ, ŽE BY LÍTALI JAK ZA NÁS	50
5.2.2 KDEŽ TO VEZMEŠ TAK PO DĚDINĚ NĚNI NIKDO	53
5.2.3 V KYJEVĚ SEM POPRVY VIDĚL ŽEBRÁKA	56
5.3 LISTOPADOVÉ VÍTĚZSTVÍ, NEBO PROHRA?	61

6. KAŽDODENNÍ PROSTORY	65
6.1 HOSPODA	65
6.2 KLUBOVÉ ZAŘÍZENÍ	70
6.3 OBCHOD	72
6.4 JEDNOTNÉ ZEMĚDĚLSKÉ DRUŽSTVO	75
6.5 OSTATNÍ MÍSTA KAŽDODENNOSTI	79
7. ZÁVĚR	82
8. SUMMARY	85
9. POUŽITÉ ZDROJE A LITERATURA	86
9.1 LITERATURA	86
9.2 INTERNETOVÉ ZDROJE	89
9.3 PRAMENY	90
SEZNAM ZKRATEK	91
SEZNAM OBRÁZKŮ	92
SEZNAM TABULEK	93
SEZNAM PŘÍLOH	94
PŘÍLOHY	96
ROZHOVORY:	96
OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	207
	207
	213

1. Úvod

Tématem diplomové práce je každodennost, kterou můžeme chápat jako neustále se opakující vzorec jež se výsledkem lidského chování a lidských potřeb v prostoru a čase. Přesněji její změna v období socialismu a období po Sametové revoluci. Socialismus byl součástí každodenního života dlouhých čtyřicet jedna let. Toto období je spojováno s „temnotou“ a diskriminací. Avšak položíme si otázku můžeme takto generalizovat? Ne všichni obyvatelé tehdejšího Československa oslavovali listopadové události roku 1989. Ne všichni obyvatelé tehdejšího Československa oslavovali „vítězný únor“. I během euforických oslav listopadového vítězství mnozí obyvatelé tehdejšího Československa neoslavovali. Právě jim nevratně padl systém/ ideologie, které věřili. Právě na tuto skutečnost musíme brát zřetel. Nemůžeme všechny obyvatele bývalého Československa posuzovat stejně. Ne všichni brali listopadové události roku 1989 jako vítězství. Pokud vybraní respondenti nebyly zcela ztotožněni s listopadovými událostmi budou na život v socialismu vzpomínat jinak. Pro některé „temno“ skončilo jiným začalo.

Výzkum je proveden v malé moravské obci jménem Březsko, která leží v okrese Prostějov. Jak vnímali obyvatelé obce Březsko listopadové změny. Souhlasí s euforií, jež propukla v Praze nebo mají jiný názor?

Diplomová práce vychází z metodologie orální historie, která vypráví subjektivní vzpomínky na určitou dobu. Na základě vzpomínek si vykonstruujeme, jak vypadala tehdejší každodennost a jak lidé vnímali tehdejší dobu jakožto poskytovatele každodenního života.

1.1 Cíle práce

Obecným tématem diplomové práce je pokus o rekonstrukci každodenních prostorů (post)socialismu na příkladu obce Březsko. Práce bude primárně vycházet z metodologie orální historie. Hlavním cílem diplomové práce je základní analýza toho, jakým způsobem jsou v rozhovorech konstruovány každodenní prostory v době socialismu a také jakým způsobem jsou reflektovány jejich proměny po roce 1989. Abychom mohli tento cíl naplnit musíme si zodpovědět několik výzkumných otázek:

- Jak vybraní respondenti k životu v socialismu přistupovali? Vnímali socialistickou dobu jako „špatnou“ nebo pro ně představovala něco jiného?

Měli lidé žijící v době socialismu více jistot v porovnání s dneškem? Pokud ano jaké jistoty to jsou. Dále jaké faktory ovlivňují percepci každodenního života?

- Jaké prostory tvořily tvořili tehdejší každodennost? Jak na tato místa narátoři vzpomínají? Je každodennost v obci rozdílná? Pokud ano jak se tato změna na obci podepsala.
- Byla Sametová revoluce pro obyvatele obce „vítězstvím“ nebo nikoli?
- Žije se dotázaným osobám v dnešní době lépe, než tomu bylo v období socialismu? Pokud ano jaké faktory toto tvrzení ovlivnilo.

2. Rešerše literatury

Každodennost, mikro-historie, orální historie, dějiny emocí, dějiny mentalit všechna tato témata rezonují v rámci celé diplomové práce. Tato práce zkoumá tedy každodennost vesnického života v době socialismu a (post)socialismu. Zde můžeme vidět, že samotné studium každodennosti je velice obsáhlé a může zasahovat do mnoha dílčích disciplín jako například psychologie, historiografie, antropologie a v neposlední řadě i geografie. Náplní této kapitoly nebude vyčerpávající výčet všech knih, článků a výzkumů. Bude se spíše snažit představit jednotlivá témata.

2.1 Každodennost

Každodennost je určitá suma, obyčejných a neustále se opakujících lidských činností, které se specificky mění v prostoru a čase (Každodennost – Sociologická encyklopedie 2020). Další možnou definici nám předkládá Jana Nosková, která tvrdí že: „*každodenní myšlení a jednání sleduje logická a racionální pravidla, dále koncept intersubjektivní konstrukce reality a význam společenské praxe jako tvůrce společenských struktur*“ (Nosková 2006, s. 106). Zcela jinak se k definici každodennosti staví francouzský marxisticky smýšlející sociální vědec a filozof Henri Lefebvre. Pro něj je každodennost soubor určitých funkcí, které spojují soustavy, jež se mohou jevit jako odlišné. Dále také tvrdí, že pojem každodennosti neoznačuje systém, ale spíše společného jmenovatele existujících systémů (Lefebvre, Levich 1987, s. 9–10). „*Banalita? Proč by mělo být studium banálnosti banální? Proč by koncept každodennosti neodhalil neobyčejné v obyčejnosti?*“ (Lefebvre, Levich 1987, s. 10, vlastní překlad). Zde je patrné, že neexistuje jednoznačná definice pojmu každodennost. Tato významová nejasnost pojmu plyne hlavně z toho, že pro velkou část vědeckých pracovníků a odborníků má každodennost již nějaký fixní význam. Můžeme říci, že autoři k tomuto pojmu přistupují už s jistým předporozuměním (Sedlák 2013, s. 122). Tuto definiční nejednoznačnost každodennosti podepisuje i německá autorka Carol Lipp, která tvrdí, že i přes všechny možné pokusy o teoretické ukotvení zůstává tento pojem nejednoznačný a proměnlivý (Lipp 1993, s. 2). Jeden z hlavních představitelů tzv. *Alltagsgeschichte* (ve volném překladu historie všedního dne) Alf Lüdke dokonce označuje každodennost za kontroverzní (Lüdtker 1989, s. 9–47).

Výše jsme se pokusili představit různé definice každodennosti a upozornit na možné rozdílnosti u jednotlivých autorů. Nyní si představíme, kde se pojem každodennost objevil a kam až sahají jeho kořeny. Náznaky zájmu o studium každodennosti můžeme najít již na konci 19. století. Tento trend je spojený hlavně tedy francouzskou historiografií, která stála u vzniku *Annales d'histoire économique et sociale*, zkráceně *Annales* (anály sociálních a hospodářských dějin). Jedná se o časopis, jehož první číslo vyšlo v roce 1929. Za vznikem stáli dva významní historici této doby Lucien Febvre a Marc Bloch. Časopis *Annales* zapříčil tzv. revoluci v dějepisectví. *Annales* negativně vystupují proti staré generaci dějepisců, kteří z velké části vždy vyprávějí dějiny velkých politických událostí, mužů (Burke 1990, s. 6) Toto smýšlení můžeme velmi dobře vystihnout následujícími slovy „*dějiny tvoří velcí muži*“ (Šmidrkal 2011, s. 88). Ačkoliv největší boom zažily dějiny každodennosti až v tzv. třetí generaci *Annales*, tak jisté náznaky můžeme vidět již u Marce Blocha. Ve své knize *Obrana historie* hned několikrát na téma každodennosti naráží. Jako příklad si zde můžeme uvést následující „*historické bádání se má zaměřovat na jedince*“ (Bloch 2009, s. 18), „*historie je výzkum, tudíž výběr. Jehož předmětem není minulost: sama myšlenka, že minulost jako taková může být předmětem vědy, je absurdní. Jejím předmětem je člověk nebo lépe lidé a přesněji řečeno lidé v čase*“ (Bloch 2009, s. 20). Právě v již zmíněné třetí generaci se vedle dějin každodennosti objevuje také pojem dějiny mentalit, dokonce se zde poprvé objevují ženy jako bod historického zájmu (Burke 1990, s. 60-64). Historiografie se v této době začíná z části formovat do kulturní antropologie (Burke 1990, s. 71–72). Přibližně od druhé poloviny 70. let minulého století se do výzkumu dějin každodennosti připojuje další činitel ve formě britských marxistických historiků. Začíná vycházet časopis *History Workshop*, který zkoumá každodennost těch nejširších vrstev, v tomto případě dělníků. Autoři čtenářům slibují, že jejich texty jsou podloženy zkušenostmi pracující třídy. Můžeme zde objevit témata, jako jsou například rodina, sociální vztahy nebo škola (Collective 1976, s. 1). Problematika všedního dne jako oblasti zájmu se začíná prosazovat po celé tehdejší Evropě. Pravděpodobně nejvíce se v tomto tématu angažoval italský historik Carlo Ginburg (Iggers 2002, s. 96–105). Jako již výše zmínění autoři odmítá „zpátečnické“ pojetí historie, odmítá tedy tvrzení, že historii tvoří velcí

muži, velké události. Toto „zpátečnické“ pojetí historie můžeme označit pojmem makro-historie. Takto smýšlející autoři se snažili do tehdejší historiografie prosadit pravý opak makro-historie. Zde se tedy můžeme poprvé setkat s pojmem mikro-historie. Mikro-historii lze přirovnat k parašutistům a houbařům. „*Parašutisté vidí pouze celek v širších souvislostech, zatímco „houbaři“ mohou odhalit i maličkosti, které „parašutistům unikají“* (Zounek, Šimáně 2014, s. 61). Položme si otázku, o co se všichni výše zmínění svým výzkumem snaží. Odpověď je prostá, chtějí historii vtisknout lidskou tvář (Iggers, 2002, s. 60). Všichni výše zmínění autoři si uvědomují, že dějiny nevytváří pouze nejvznešenější králové či nejhonosnější bitvy. Tok dějin stojí na bedrech každého živého tvora. Každý ať už větší nebo menší měrou formuje svoji přítomnost i minulost. Tato tvrzení velmi dobře vykresluje citát britského spisovatele J. R.R. Tolkiena, který říká: „*i ten nejmenší může změnit budoucnost*“. (Citáty slavných osobností). V dnešní historiografii se také můžeme setkat s výzkumem dějin každodennosti. Velmi tomu přispívají publikace patřící do edice „každodenní život“. Zkoumaná témata se pohybují od středověku až do dnešních dní. Mezi nejlépe hodnocené knihy této edice můžeme zařadit například *Sýr a červi* od autora Carla Ginzburga z roku 2000. Další velice podařenou publikací je *Vesnice „kanibalů“* od Alaina Corbina z roku 2011. Postupem času se měnily prameny, ze kterých jsou jednotlivé publikace/výzkumy vypracovány. Dostáváme se od osobních deníků přes noviny až k pojmu, který nese název orální historie.

2.2 Orální historie

Snaha o uchování minulosti je s námi od prvopočátku. Tyto snahy se promítaly v různých legendách, bájích, mýtech či povídkách, avšak než se nositelem informace staly knihy a papír, byly vzpomínky zachovány jinde v paměti. S postupným rozšiřováním písma se ústně tradovaná historie dostávala tzv. na druhou kolej. Kdybychom měli najít nějaký počátek této historické metody musíme se ponořit do velmi hluboké minulosti, a to až do starověkého Řecka. V této historické etapě se jednalo o jeden z hlavních zdrojů informací. Obsah orálně tradovaných informací se mohl dosti lišit. Na jedné straně máme různé rodinné příběhy přenášené z generace na generaci, dále se můžeme setkat s již zmíněnými pohádkami, legendami, příběhy. Na straně druhé máme očitě svědectví nějaké

události. Na základě těchto svědectví byly vypracovány dějiny peloponéských válek, jejichž autorem byl řecký historik Thúkýdídés (Vaněk 2004, s. 18). Tento trend jsme mohli pozorovat i u středověkých kronikářů včetně nám dobře známého Kosmy, a to až po historiky 19. století (Vaněk, et al. 2007, s. 25). Změna nastala až ve 20. století, kdy se historici a historičky začali zabývat nikoli očitým svědectvím, ale přímým svědectvím. Výzkum se začal zabývat přímým a individuálním prožitkem.

Terminologie je podobně jako v jiných humanitních vědách dosti proměnlivá. O termín „oral history“ se do dnes stále vedou spory. Tento termín se pravděpodobně poprvé objevil v prostředí USA. Nyní nám vyvstává otázka, za jakých okolností a kdy byl rozhovor, jakožto pramen označován již zmíněným termínem „oral history“. Za možného autora výše zmíněného termínu „oral history“ byl do 80. let minulého století považován profesor Kolumbijské univerzity Allan Nevis. Podle dostupných zdrojů měl tuto definici zavést již v roce 1948 (Vaněk 2004, s. 20).

Avšak nemůžeme všechny „zásluhy“ připisovat jen tomuto jednomu muži. Profesor Allan Nevis tento termín pravděpodobně převzal od Joa Goulda (Fanning 2006, s. 24). Autor se od ostatních lišil svojí výstředností a bohémským způsobem života. Jeho životním dílem se měla stát kniha s názvem „*Oral history of our times*“. Pramenné základy pro tuto publikaci měly tvořit náhodně sesbírané rozhovory z různých prostředí (hospody, jízdy vlakem, kolemjdoucí). Publikace však nikdy nebyla vydaná, a tak Gouldovo velké dílo nikdy nespátrilo světlo světa (Vaněk 2004, s. 20). Nebýt profesora Allana Nevisa možná by Gouldovy myšlenky nebyly nikdy vyřčeny. Postupem času se na povrch dostala informace, že termín „oral history“ se objevil už v roce 1863. S touto informací přišel americký historik Charles T. Morrissey, který při svém studiu náhodou narazil na pramen „*Život a povaha ctihodného Richarda Skinnera*“, jehož autorem byl Winslow C. Watson (Morrissey 1980, s. 21–23). Morrissey byl tímto zjištěním tak ohromen, že se k tomu ve své publikaci vyjadřuje až hyperbolicky: „*Základy orální historie? Zastavil jsem se nad tím. ORÁLNÍ HISTORIE? Promnul jsem si krví podlité oči. Může to být? V roce 1863?*“ (Morrissey 1980, s. 22, vlastní překlad).

Nyní je na čase si ukázat, jak vlastně Watson námi probíraný termín popisuje. Watson ve svém spisu píše: „*Navštivte nový okres naší země a pokuste se vypátrat*

anály jeho raného osídlení a pravděpodobně budete mít reakci, která často zarazila můj výzkum. Pokud by tato šetření byla provedena před několika lety pak osoby žijící mohli předat všechny informace po kterých jsi toužil. Avšak fakta události, které si lidé udrželi v paměti jsou důsledkem jejich smrti navždy ztraceny“ (Watson 1863, s. 4, vlastní překlad). Navzdory tomu, že Watson tvrdí, že jeho definice orální historie je „vycucaná z palce“, tak přesně popisuje dnešní postupy (Morrissey 1980, s. 22). Je důležité si uvědomit, že výše zmíněná definice je více než 150 let stará, avšak od dnešního výkladu se nijak zvláště neodlišuje. První orálně-historická instituce vznikla pod taktovkou profesora Allana Nevise a jeho kolegy Louise Starra. Tento projekt byl financovaný Kolumbijskou univerzitou v New Yorku. Louis Starr se ke svému kolegovi připojil během svého doktorského studia (Pouge 1980, s. 94). Významným milníkem můžeme označit rok 1967, kdy byla založena Oral History Association (OHA), jakožto odborná společnost. V 80. letech se začala orální historie stávat světovým historickým fenoménem OHA soustřeďovala odborníky z celého světa, hlavně ze Spojených států a Velké Británie. OHA disponovala 200 tisíci hodinami záznamu a přibližně 2 miliony stran v přepisu (Vaněk 2004, s. 26–28). Odborníci si začali klást otázku, zda je z hlediska historického výzkumu účelnější vést rozhovory s vyšší či nižší vrstvou. Tedy zda se zajímat o základy či vrchol společenské pyramidy (Vaněk 2004, s. 26). Pokud se vydáme cestou, kdy budeme chtít zkoumat ty nejnižší vrstvy, získáme informace, které bychom jinak než pomocí orální historie nikdy nezískaly. U různých politiků a vysoce postavených lidí můžeme očekávat, že jejich zasedání jsou nějakým způsobem dokumentována, avšak každodennost obyčejných lidí je dokumentována pouze v jejich paměti, která má omezené trvání. Zde můžeme tvrdit, že orální historie se začala dosti sbližovat s historií každodennosti. Tento směr si oblíbili spíše evropští historici, hlavně tedy v Německu, kteří tvrdí následující: „*V orální historii jde o každodenní život širokých nižších společenských vrstev naší průmyslové civilizace především v mladší minulosti a o vědo- mí lidí, kteří tento život vedou*“ (Vaněk 2004, s. 27). Orální historie je dnes již brána jako samostatná, a hlavně má své místo mezi ostatními historickými disciplínami.

2.3 (Post)socialismus

Pád Sovětského svazu, Sametová revoluce, pád Berlínské zdi všechny tyto historické momenty se nesmazatelně zapsaly do dějin. „*Rok 1989 se svými bezprecedentními událostmi jak ve střední, tak ve východní Evropě, musí nutně figurovat mezi těmi nemnohými revolucemi, jejichž následky přeměnily svět*“ (Sztompka 1989, s. 6). Nástupnické státy bývalého sovětského svazu začínají nabývat nových tváří a upírat se jiným směrem. Tyto na první pohled viditelné změny jsou doprovázeny také těmi méně viditelnými. Na poli historického bádání se nám objevuje zcela nový pojem, tedy postsocialismu. I přes poměrně velký počet odborných publikací, článků a referátů tak odborná společnost stále nemůže dojít k jednotnému závěru. Raná 90. léta jsou definována značnými změnami, nezodpovězenými otázkami a paradoxy. Pojem (post)socialismus se týká hlavně zemí, které mají společnou socialistickou minulost (ekonomická, sociální atd.). Je důležité zmínit, že autoři, jež se studiu tohoto období věnují, jsou si vědomi právě nějaké spojitosti s již zmíněnou socialistickou minulostí. Právě tento význam má předložka post. Připouští se vliv bývalého socialismu na současný a budoucí vývoj, přestože tato historická etapa již byla ukončena. „*Nenechme se zavést zdáním, že myšlenkový svět, který je vůči hledným extrémním opakem předešlého, nemůže mít s tím to nic společného než to, že je jeho negací. Naopak: Přejít z jedné extrémní pozice do druhé poukazuje k tomu, že se obě vztahují ke společné skutečnosti, ke společnému principu, v jehož interpretaci a provedení se ovšem radikálně odlišují, ba často vylučují*“ (Srubar 1996, s. 68). Alison Stenning tvrdí, že (post)socialismus nemůže zmizet vstupem do EU, nebo po dosažení plošného ratingu EBRD 4+, ale že konkrétní zkušenosti se socialismem, jeho konstrukce na konkrétním souboru vytvářejících se kapitalistických společností a jeho nahrazení obdobím rychlé a rozsáhlé transformace utvářejí konečný stav (Stenning 2005, s. 114). Podobné tvrzení má i Humphrey, která tvrdí že nástupnické státy Sovětského svazu „*mají stále více společného než skutečně existující kapitalismy*“ (Hann, a kol. 2002, s. 12). V bývalých zemích Sovětského svazu panovala radost z vyproštění z dlouhého „rudého vězení“. Je důležité zmínit, že se nejednalo o celospolečenský fenomén. Pokud se podíváme na naše území citelnější změnu zaznamenali obyvatelé měst oproti obyvatelům vesnic, avšak nemůžeme generalizovat. Zhroucením SSSR se

do střední a východní Evropy dostává kapitalismus, který zas a znovu začne lidi rozdělovat. Nikoliv podle stranické příslušnosti, ale podle finančního zajištění. Významný český sociální geograf profesor Luděk Sýkora označil v jedné ze svých přednášek kapitalismus jako hru bez pravidel, kdy bohatí bohatnou a chudí chudnou (Přednáška Sýkora 2019). Až extrémní odpor k pádu socialistického režimu vyjádřil britský marxisticky smýšlející historik Eric Hobsbawm, který pád socialismu označil jako konec „krátkého 20. století“ (1994). Jeho až absolutní pohrdání děním ve světě vyjadřuje následovně: *„Když lidstvo přežilo dvacáté století, není vyloučeno, že přežije i jednadvacáté s jeho katastrofami“* (Český rozhlas, 2017). Podobný popis nám udává i Alison Stenning, která (post)socialismus popisuje takto: *„Mobilita, nejistota, nestabilita a roztržitost se staly klíčovými slovy současného (postmoderního) stavu v kontrastu s dřívějším obrazem bezpečí, jistoty a linearity“* (Stenning 2005, s. 113). Jak již bylo výše zmíněno, odborná společnost stále nedokáže přijít na jednotný výklad tohoto problematického pojmu. Interpretace období po roce 1989 bývá v odborné společnosti zcela odlišná. Někteří autoři vnímali období socialismu jako nějakou odbočku nebo pauzu. Socialismus vnímali tedy jako nějakou anomálii v dějinném toku. Mezi autory vyznávající tuto teorii se řadí například britsko-německý politolog a sociolog Ralf Dahrendorf a maďarský reformní ekonom Jánoš Kornai, který tvrdí: *„Z hlediska světových dějin byl socialistický systém krátkou intermezzí, dočasnou odchylkou v běhu historických událostí“* (Kornai 2000, s. 27). Další pohled nám přináší německý sociolog Claus Offe, který se na tuto problematiku dívá zcela jinak. Na rozdíl od výše zmíněných autorů nevětví dějinný tok, ale vytváří v něm určité milníky. Do role těchto pomyslných milníků staví revoluce. Autor se domnívá, že právě revoluce je hybnou silou, která mění společenské jednoty a zároveň určuje jednoty nové (Offe 1991, s. 18-21). Podle Allana Touraina se bývalé socialistické země snaží najít novou cestu. Chtějí se navrátit k nějakému „normálu“. Zde je na místě položit si otázku, o jaký „normál“ se jedná. Zda se země chtějí vrátit k tomu „normálu“, který byl před tím, než se dostaly pod správu SSSR, nebo „normálu“, který jim určily západní mocnosti. Allan Touraine říká, že nejvýraznějším rysem postkomunistických společností je snaha ctít západní demokratický model (Touraine 1992, s. 137). Pro obyvatele bývalých

socialistických zemí byla vidina „lepších zítřků“ vlastně ta nejlepší možnost, jak se probudit z nekončící kocoviny zapříčiněnou socialistickým režimem. Obecně ze strany obyvatelstva byla vůči novým politickým systémům značná nedůvěra způsobená několikaletými zkušenostmi. Socialistické instituce měly být pomalu nahrazovány těmi (post)socialistickými a země měla dostat novou kapitalistickou tvář (Pop-Eleches, Tucker 2011, s. 382–385). Nemůžeme však předpokládat, že všichni obyvatelé se změnami souhlasili. Můžeme s velkou pravděpodobností tvrdit, že v bývalých socialistických zemích i po rozpadu SSSR zůstalo určité procento lidí věrní právě socialistickému smýšlení. „*V mnoha případech občané vyjadřují přání vrátit se zpět nebo alespoň neopustit některé hodnoty socialismu*“ (Sarikoudi 2020, s. 48, vlastní překlad). Odlišný pohled na tuto „normalizaci“ nám předkládá český sociolog Michal Illner. Svým způsobem odmítá tvrzení, že došlo k vychýlení vývojové trajektorie. Spíše se přiklání k názoru, že pre-socialistické hodnoty a odkazy byly během socialismu „zmrazeny“ a po pádu režimu znovu obnoveny.

To tedy vyvrací myšlenku předchozích autorů, kteří tvrdí, že socialismus byla nějaká vedlejší kolej dějinného toku, která prostě vznikla a ve správný okamžik zanikla. Illner tvrdí, že postsocialistické společnosti slepě nenásledují západní mocnosti, nesnaží se je kopírovat ani se nechtějí vrátit v plné míře do svého pre-socialistického vzezření. Jak bylo zmíněno výše samozřejmě některé tradice a odkazy se do bývalých socialistických zemí vrátily. Podle autora se zrodí nové bezprecedentní společnost (Illner 1999, s. 237). Na budoucí podobě se bude podílet hned několik faktorů jako například: geopolitická situace, rozloha země, geografická poloha, infrastruktura, ekonomická situace (Illner 1996, s. 165). Můžeme tedy tvrdit, že Illner neočekává evropskou integraci, ale spíše její diverzitu. Události po roce 1989 rozebírá také americký politolog japonského původu Francis Fukuyama. Rok 1989 je tímto autorem označen za konec dějin. Fukuyama tvrdí, že lidstvo dosáhlo vrcholu a plně se vyvinulo do liberální demokracie. Ve své eseji se vyjadřuje takto: „...*liberální demokracie může představovat konečný bod ideologické evoluce lidstva a konečnou formu lidské vlády a jako taková představuje konec historie*“ (Fukuyama 1992, s. 11, vlastní překlad). Fukuyama ve své eseji velice často zmiňuje jméno německého filozofa

Georga Hegela, který velmi podobnou myšlenku vyslovil již v 19. století v souvislosti s Napoleonovým vítězstvím u Jeny. Toto tvrzení nám potvrzuje Vladimír Nálevka, který píše: „*Hegel se tehdy domníval, že moderní konstituční stát a jeho liberální systém, založený na principech americké a francouzské revoluce, de facto znamenají konec dějin, tj. naplnění vlastního účelu historie - vytvoření občanské společnosti. Německý filosof si přirozeně uvědomoval, že tento postulát zůstává i nadále teoretickou možností a že soudobý, tj. Hegelův svět, má ještě daleko ke konci dějin*“ (Nálevka 2002, s. 2). Tuto informaci nám potvrzuje samotný Hegel, který ve své korespondenci několikrát označil bitvu u Jeny jako „birth of phenomenology“ neboli zrození fenoménu (Butler, Seiler 1984, s. 97-122). Fukuyamova dosti kontroverzní teze vyvolala jak v Americe, tak i v Evropě poměrně velkou vlnu nevole. Významní politici té doby (Margaret Thatcherová, Michail Gorbačov a mnoho dalších) se slovy autora doslova předháněli, kdo tuto myšlenku zesměšní první (Kumar 1992, s. 313). Můžeme předpokládat, že i Kumar se k Fukuyamovým tvrzením stavěl negativně, avšak velmi výstižnou větou „...mýlil jsem se...“ (Kumar 1992, s. 313) vyjádřil svůj konečný postoj. Je naprosto logické, že i další akademičtí pracovníci nesouhlasí s Hegelovými tezemi o konci dějin. Piotr Sztompka nevnímá toto období jako „konec dějin“, ale jako určitý zlom a okamžik vzniku nové, jak autor uvádí „postkomunity“. „*Jednalo se o významnou kulturní a civilizační činnost zlom, počátek nové přestavby...*“ (Sztompka 1989, s. 120, vlastní překlad). Co tedy vlastně představuje rok 1989? Pro některé konec, pro některé absolutní konec a pro některé začátek něčeho zcela nového.

3. Metodika práce

3.1 Metoda orální historie

Jedná se o kvalitativní výzkumnou metodu, která se opírá o informace získané rozhovorem. Než se dostaneme k samotné metodice orální historie, je nutné si představit, co se skrývá pod pojmem kvalitativní výzkum. Kvalitativní výzkum je proces hledání a porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. V kvalitativním výzkumu je výzkumník nástrojem analýzy dat. Schopnost výzkumníka interpretovat data a prezentovat zjištění jednoznačně činí kvalitativní výzkum studium užitečné. O analýze dat lze říci, že je to proces členění, zkoumání, porovnávání, konceptualizace a kategorizace dat (Jacelon, O'Dell 2005, s. 217). Další definici nám předkládá Strauss a Corbinová, kteří tvrdí: „*Termínem kvalitativní výzkum rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace*“ (Strauss, 1999, s. 10). Výsledkem kvalitativního výzkumu tedy není nějaký číselný údaj nebo výsledek, ale je to výpověď/svědectví člověka či skupiny lidí. Vedle kvalitativního výzkumu existuje i výzkum kvantitativní. Velmi výstižně tyto dva přístupy od sebe rozlišuje Miloslav Petrussek, který tvrdí: „*S jistým razantním zjednodušením lze říci, že kvantitativní metodologie operuje s daty, která lze „strčit do počítače”, což samozřejmě předpokládá předchozí metodologické kroky (operacionalizaci, formalizaci, reduktivní kroky při kódování a kategorizaci) a vynucuje kroky následné (způsob prezentace, interpretace, „vyhodnocení”). Kvalitativní metodologie poskytuje data, která nemá smysl do počítače dávat, přesněji, data, jejichž povaha by se počítačovým zpracováním kvalitativně změnila a ztratila svou specifiku*“ (Petrussek 1990, s. 83). Tato definice je sice výstižná a velmi dobře rámcuje jednotlivé přístupy, avšak důležité zmínit, že je více než třicet let stará. Počítače a výpočetní technika nám dnes mohou i v kvalitativním výzkumu velmi pomoci. Příkladem mohou být programy Atlas.ti, Quita up, Sketch engine. Tyto programy nám slouží jak k samotnému přepisu zvukového materiálu, tak i k obsahovému hodnocení textu. Definici od Miloslava Petruska je tedy nutné přeložit do dnešního jazyka, pouze tehdy nám bude dávat smysl. Kvantitativní data musíme zpracovávat pomocí

početních operací, jejichž výsledkem jsou statistické údaje, číselné grafy apod. Na druhou stranu výsledkem kvalitativního výzkumu je obsahové zhodnocení získaných dat, převážně tedy textů, rozhovorů. Ve své podstatě je jedno, zda text hodnotíme ve fyzické formě na papíře nebo ve formě digitální na počítači. S velkou pravděpodobností můžeme tvrdit, že obrat „strčit do počítače“ je myšlen jako provádět početní operace. Zde se dostáváme k tomu, co jsou to vlastně kvalitativní data a kde je můžeme získat. Jsou to data, která mohou obsahovat psané texty (např. dokumenty nebo terénní poznámky) anebo zvuková a vizuální data, nahrávky rozhovorů nebo konzultací (Bailey 2008, s. 127).

Nyní se již dostáváme k samotné metodice orální historie. Jak již jsme zmínili, orální historie je založená na rozhovorech s narátory. Narátorem je myšlena osoba, která byla přímým účastníkem dané historické události. *„Narátor je specifické označení pro pamětníka, který vypráví svůj životní příběh“* (Cejpová 2017, s. 86). Narátor nám předkládá své pocity, vzpomínky a zkušenosti s danou dobou. Jednoduše řečeno narátor nám rekonstruuje svůj život na základě vzpomínek (Mücke 2015, s. 83–93). Srozumitelnou definici nám předkládá Miroslav Vaněk, který píše: *„Bezprostředním cílem konkrétní práce v orální historii je uskutečnění (získání) rozhovoru, který rozšiřuje naše poznání o určité historické události (období), o prožitku, aktivitě a postojích toho, kdo rozhovor poskytuje, k této události (období), nebo přináší obraz celého jeho dosavadního života v kontextu jeho osobních i společenských vztahů, významných historických událostí i každodenního života“* (Vaněk 2004, s. 53). Základním způsobem získávání informací je rozhovor. Rozhovor je dialog mezi osobou, která sbírá informace (tazatel), a s osobou, která informace poskytuje (narátor). Mezi tazatelem a narátorem vzniká přinejmenším zvláštní pouto, které můžeme nazvat poutem asymetrickým. Adjektivum asymetrický budeme používat jako popisující rozdílnost přístupu k rozhovoru, nikoli jako atribut hodnotící jejich úlohu (Vaněk 2004, s. 58). Podle italského profesora Alessandro Portelliho musí být role během rozhovoru rovnocenné. Obě strany by měly vstupovat do dialogu se vzájemnou úctou a měly by si navzájem důvěřovat. Podle Portelliho je tato důvěra v rozhovoru stěžejním předpokladem pro kvalitní výsledky. Do rozhovoru bychom měli

vstupovat jako osoba, která chce být vzdělána (chce získat nové úhly pohledu). Získání důvěry není podle Portelliho nějaká naučená technika, ale postoj tazatele. Jak již bylo zmíněno, tazatel vstupuje do rozhovoru jako někdo, kdo chce být vzdělán. Tazatel od narátora potřebuje pomoc a Portelli říká: „*people are happy to help you*“ (Alessandro Portelli – Speaking of Oral History 2016). O rok později přednášel profesor v Praze a ve své přednášce vyslovil zajímavou myšlenku. Ve své rozpravě pojednával a porovnával o videonahrávce a audionahrávce. Na první pohled se může zdát, že videonahrávka je lepší informační médium nežli audio, protože nám poskytuje jak zvukový vjem, tak i vizuální. Audionahrávka zahrnuje celý kontext (zvuky okolí, různé „rušivé zvuky“). Právě zvuky okolí nám mnohem lépe vykreslí celý rozhovor (během pořizování rozhovorů pro tuto práci se v jednom z rozhovorů často objevuje například zvuk traktoru či jiných zemědělských strojů). Video se soustředí pouze na účastníky rozhovoru. Narátor je ve videu brán jako „objekt“ zájmu. Zde se nám právě vytrácí základní pravidlo o tom, že narátor a tazatel jsou si během rozhovoru rovni (Cejpová 2017, s. 89). Narátoři mnohem lépe vnímají obyčejný diktafon nežli kameru, která je po celou dobu na ně namířená. Většina narátorů po pěti minutách už ani diktafon nevnímala a hovořila zcela přirozeně (vlastní zkušenost).

3.1.1 Využití metody v praxi

Hlavním zdrojem informací při použití této metody je lidská paměť. Tazatelovým záměrem by mělo být poskytnout narátorovi možnost se otevřeně vyjádřit k probíranému tématu. Důležité je také poznamenat, že tazatele zajímá subjektivní názor narátora. Rozhovory nám umožňují vnímat různé okamžiky dějin z jiné než vlastní perspektivy. Subjektivita a rozdílná perspektiva je pro orální historii stěžejní. Znovu zde musíme citovat Miroslava Vaňka, který píše: „*za kvalitní a přínosný rozhovor považujeme ten, v jehož rámci narátor své dosavadní „role“, trvající či uchované v paměti, nejen líčí a vypráví o nich, ale zároveň je reflektuje podle svých autentických, osobních (osobnostních) hodnotových kritérií, zásad, pocitů a celé škály individuálních vlastností*“ (Vaněk, Mücke 2022, s. 163). Pro kvalitní výsledky je důležité se držet stanovených a zavedených standardů. Samotný výzkum se tedy držel osnovy, kterou nám stanovil Miroslav Vaněk.

3.1.1.1 Příprava rozhovoru

Před samotným začátkem celého výzkumu je nutné si stanovit výzkumné téma. Poté, co toto téma máme, může začít samotná příprava rozhovoru. Tazatel, tedy osoba, která provádí výzkum, musí: vybrat narátory, dostatečně se vědomostně připravit (kvalitní rešerše), vytvořit si „kostru“ rozhovoru. Jak již bylo zmíněno, každý narátor je jiný, tudíž každému by měl být rozhovor alespoň z části přizpůsoben. Po dokončení rešerše nastává okamžik, kdy si tazatel na základě svého výzkumu vybírá vhodné narátory. Následně je nutné narátory kontaktovat a domluvit si s nimi schůzku. Těmito kroky jsme se dostali již do bodu, kdy může začít samotný rozhovor (Vaněk 2003, s. 21–26).

3.1.1.2 Vedení rozhovoru

Po prvotním představení, zopakování tématu a zkontrolování funkčnosti vybavení může samotný rozhovor začít. Tazatel do nahrávacího zařízení uvede: název výzkumu, jméno narátora, jméno tazatele, místo a datum konání rozhovoru, účel rozhovoru (Vaněk 2003, s. 26).

3.1.1.3 Přepis rozhovoru

Přepis rozhovoru přepisuje buď sám tazatel, popřípadě písarka. Osoba, jež provádí přepis by měla dávat pozor, aby byl přepis možná co nejpřesnější, nikoli však na úkor srozumitelnosti. Podle Vaňka by měl rozhovor zachytit hlavně: přesný smysl a obsah rozhovoru, stylistická a jazyková specifika narátora, pod čarou nebo v závorce poznámku o mimořádných událostech, které rozhovor nějakým způsobem ovlivnily. Přepis by se měl vyvarovat například různým jazykovým defektům (Vaněk 2003, s. 36).

3.1.1.4 Analýza a interpretace

Po zaznamenání a přepsání rozhovorů nastává poslední a nejdůležitější fáze celého výzkumu tedy samotná analýza a následná interpretace. Nejprve se snažíme rozhovory rozdělit na nějaké tematické celky. Toto členění probíhá vlastně již během rozhovoru, kdy narátoři některým tvrzením věnují více času a některým méně. Dále můžeme velice dobře pracovat se singulárem (já) a plurálem (oni). Díky tomuto dokážeme poměrně jednoduše rozlišit, zda se narátor s popisovanou problematikou ztotožňuje či s ní naopak nesouhlasí. Jako příklad nám poslouží následující tvrzení narátora č. 4:

Oni nechtěle abe to ti ledi měle. A z obecniho uřado chodil každé rok jeden zaměstanec a sepisoval kolem máme hosi, kolem máme slepic... (*narátor č.4, rozhovor č. 2*).

Zájmeno „oni“ v této výpovědi zastupuje komunisticky smýšlející jedince. Dalším velmi důležitým aspektem při interpretaci rozhovorů je samotný jazyk a mluva narátorů. S tímto je spojená i intonace a akcent hlasu. Můžeme se zde zamýšlet nad tím, proč u určitých témat mluví hlasitěji než u jiných. Interpretace by si měla klást za cíl vyložit smyslovou, významovou složku pramene, v našem případě rozhovor. (Vaněk, a kol. 2007, s. 136). Narátoři prožili stejnou dobu, v našem případě období socialismu, ale každý na toto období vzpomíná jinak. Můžeme říci, že všichni narátoři si vytváří své vlastní „pravdy“. Autor orálně-historické práce tyto „pravdy“ zasazuje do kontextu a přikládá vlastní komentář. Autor by v žádném případě neměl pravdy nějakým způsobem vyvracet. Zde může vyvstat otázka, co je to „pravda“? Podle Tomáše Akvinského je pravda shoda skutečnosti s poznáním (Jakoubek 2013, s. 17). Obecně řečeno, něco prožitého se dostává do roviny s něčím naučeným. Každý prožitek je jedinečný, každý člověk je jedinečný a tedy každá „pravda“ je jedinečná. Na základě toho musíme „pravdy“ pouze komentovat nikoli vyvracet.

3.2 Představení dat a pramenů

Výzkum je založen na principech orální historie, k jejíž metodika, která byla představena výše. Zde si představíme, z jakých dat a zdrojů diplomová práce vychází, popřípadě si přiblížíme, jak bylo s jednotlivými daty pracováno.

3.2.1 Rozhovory

Hlavní datový zdroj jsou rozhovory s obyvateli vesnice Březsko. Výběr respondentů neměl žádný selektivní rámeček. Jedinou podmínkou při výběru byl fakt, že dotyční si socialistickou dobu prožili na vlastní kůži. Rozhovory byly vedeny vždy minimálně s dvěma respondenty zároveň. Tato skutečnost byla v mnohých případech k užitku, protože respondenti „mysleli společně“. V praxi to znamenalo, že jeden či druhý se mohl splést. Právě druhý respondent ono možné zaváhání z velké části mohl eliminovat. Otázky, jež byly v rozhovoru položeny, nebyly pevně dané. Rozhovor vycházel z pár připravených otázek nebo okruhů, které měli být zahrnuty. Každý rozhovor byl rozmanitý a přesně založený na respondentově

vlastní vůli. Je nutné také zmínit, že pokud se rozhovor začal ubírat jinou cestou bylo nutné dotazovaného mírně usměrnit. V následujících řádcích budou představeny jednotlivé rozhovory a také bude představena, již zmíněná osnova, ze které rozhovory vycházely.

Vedle těchto „primárních“ rozhovorů byly také pořizeny rozhovory „sekundární“. Jedná se o zcela nepřipravené rozpravy s několika dalšími obyvateli obce. Místo s častým a pravidelným výskytem lidí byla, je a bude hospoda. Její návštěvníci velice často začínají debaty na téma „jak se nám žilo za komunistů“. Většinou na socialistickou dobu nadávají, avšak po nějaké době svolí, že se jim vlastně nežilo až tak špatně v porovnání s dnešní dobou. Příkladem nám může být následující věta:

Já bech take řekla, že né. Jako neměli sme to lehky, ale myslim si, že sme asi žili lip jak ted'. No rekni no měli sme to lepší jak ted'ka k***a (*narátor č.10, „Lidová slovesnost“*).

Společným jmenovatelem těchto „sekundárních dat“ je častý výskyt vulgárních slov a výrazů. Pro zachování autenticity budou vulgární slova v textech ponechána, avšak budou napsána formou použitou výše. Tyto rozpravy a debaty byly pečlivě zaznamenány a pomohou nám dosáhnout vytyčeného cíle. V neposlední řadě jsem si zaznamenával také „brblaní“ a nadávání starších obyvatel naší obce. Většinou se jedná o negativní postoje k mladším generacím, porovnávání se s mladší generací atd. Klasickým příkladem může být následující tvrzení:

Ted'ka ty děcka sedijou u počítače co oni vyjou co je to dětstvi (*narátor č.10, „Lidová slovesnost“*).

3.2.1.1 Základní okruhy rozhovoru

Jak již bylo avizováno, tato diplomová práce si klade za úkol analyzovat změnu každodenního života během socialismu a dnešních dní. Mezi základní okruhy rozhovoru tedy patří: dětství, možnost vzdělání (škola), zaměstnání, běžný den a nakonec celkové porovnání tehdejšího a dnešního života. Po získání veškerých rozhovorů, bylo nutné rozhovory přepsat do písemné podoby. Jak již bylo zmíněno, existuje široká škála programů na přepis, avšak vzhledem k tomu, že narátoři hovoří místním nářečím byla nejlepší volba rozhovory přepsat ručně. Jednotlivé rozhovory

jsou k nahlédnutí v příloze. Shrnutí jednotlivých rozhovorů je vyobrazeno pomocí přiložené tabulky níže.

3.2.1.2 Představení rozhovorů

Tabulka 1: Představení rozhovorů

Rozhovory:	Místo konání	Zúčastnění narátoři	Délka rozhovoru
Rozhovor č.1	Zahrada narátorů	Narátoři č. 1,2	30 min.
Rozhovor č.2	Kuchyň narátorů	Narátoři č. 3,4	1 hod. 10 min.
Rozhovor č.3	Kuchyň narátorů	Narátoři č. 5,6,7	1 hod. 24 min.
Rozhovor č.4	Kuchyň narátora	Narátor č. 13	55 min.
Rozhovor č.5	Dílna	Narátoři č. 7, 14	50 min.
"Lidová slovesnost"	Hospoda	Narátoři č. 8, 9, 10, 11, 12	cca 5 hodin, avšak vybrané jsou pouze části

Zdroj: *Rozhovory s narátory, 2024*

3.2.1.3 Představení narátorů

Tabulka 2: Představení narátorů

Narátoři:	Pohlaví	Věk	Zaměstnání
Narátor č. 1	Muž	75–80	Hajný
Narátor č. 2	Žena	75–80	Zaměstnanec školy (nepedagogický)
Narátor č. 3	Muž	75–80	Zaměstnanec družstva
Narátor č. 4	Žena	75–80	Zaměstnanec školy (nepedagogický)
Narátor č. 5	Muž	90–95	Stolář
Narátor č. 6	Žena	85–90	Zaměstnanec družstva
Narátor č. 7	Muž	50–55	Zaměstnanec státních složek
Narátor č. 8	Muž	60–65	Kněz
Narátor č. 9	Muž	75–80	Zaměstnanec družstva
Narátor č. 10	Žena	50–55	Švadlena
Narátor č. 11	Muž	55–60	Práce v kanceláři
Narátor č. 12	Žena	55–60	Švadlena
Narátor č. 13	Muž	75–80	Zaměstnanec družstva
Narátor č. 14	Muž	55–60	Práce v kanceláři

Zdroj: *Rozhovory s narátory, 2024*

3.2.1.4 Zpracování rozhovorů

Jak již bylo zmíněno práce vychází z metodiky orální historie, kterou jsme si již představili. Po přepsání rozhovorů začala samotná práce s nimi. Během přepisu vystoupilo na povrch hned několik témat, která byla posléze zpracována. Kapitola č. 5 pojednává o vnímání tehdejšího každodenního života. Kdežto kapitola č. 6 popisuje, kde se tehdejší každodenní život odehrával. Místa každodennosti

v kapitole č. 6 nebyla vybrána náhodou nebo na základě autorových domněnek. S výběrem nám pomohl již zmíněný program Sketch engine, který nám pomocí funkce „worldlist“ vytvořil tabulky četností jednotlivých slov. Program nám nabízí tabulky vytisknout ve formátu PDF, které jsou přiložené níže.

Tabulka 3: Četnost slova hospoda v rozhovorech

Word	Frequency	Word	Frequency
1 hospoda	26	11 hospodského	1
2 hospodě	18	12 hospodařily	1
3 hospody	8	13 hospodář	1
4 hospode	7	14 hospodářství	1
5 hospodo	3	15 hospodou	1
6 hospodských	2	16 hospodařil	1
7 hospodském	2	17 hospod	1
8 hospodó	1		
9 hospodské	1		
10 hospodská	1		

Zdroj: Sketch engine, 2024

Tabulka 4: Četnost slova družstvo v rozhovorech

Word	Frequency
1 družství	22
2 družstva	13
3 družstvo	11
4 družstvem	2
5 družstevni	1
6 družstvu	1
7 družstev	1

Zdroj: Sketch engine, 2024

Tabulka 5: Četnost slova škola v rozhovorech

Word	Frequency	Word	Frequency
1 škole	31	11 školeňó	1
2 škola	8		
3 školy	5		
4 školu	4		
5 školo	3		
6 školke	2		
7 školství	1		
8 školou	1		
9 školní	1		
10 školník	1		

Zdroj: Sketch engine, 2024

Tabulka 6: Četnost slova kulturák v rozhovorech

Word	Frequency
1 kulturáku	2
2 kulturák	2
3 kulturáko	1
4 kulturáka	1

Zdroj: Sketch engine, 2024

Tabulka 7: Četnost slova obchod v rozhovorech

Word	Frequency
1 obchod	21
2 obchodě	11
3 obchodu	4
4 obchodo	3
5 obchodech	3
6 obchodákách	1
7 obchodáke	1
8 obchodke	1
9 obchoda	1

Zdroj: Sketch engine, 2024

Na základě výše přiložených tabulek byla vybrána místa jež lidé v minulosti nejvíce navštěvovali. Dále se dostáváme k samotné interpretaci rozhovorů. Interpretací je mnoho. Tato diplomová práce vychází z knihy od Miroslava Vaňka s názvem: „*Příběhy (ne)obyčejných profesí*“, jež byla vydaná v roce 2014. Tato forma interpretace je velice jednochuchá a přehledná. Autor komentuje výpovědi narátorů, kdy text autora je psán velikostí písma 12 a výpovědi narátorů jsou velikostí písma 10. Díky tomu je text snadno rozlišitelný a dobře čitelný .

3.2.2 Další datové zdroje a prameny

Mezi další datové zdroje, které byly použité v této práci patří: Český statistický úřad (ČSÚ), Český úřad zeměměřičský a katastrální (ČÚZK), Google mapy. Co se pramenů týče práce vychází z kronik obce Březsko, které jsou v digitální formě volně k dostání na stránkách Zemského archivu v Opavě. Většina obrazových příloh jsou archivní fotografie obce, které jsou doplněny fotografiemi vlastními. Ze stránek ČSÚ byla nejvíce použita data ze Sčítání lidí, domů a bytů 2021. Na základě těchto dat jsme si pomocí programu Excel například představili obec v kapitole č. 4. Práce také obsahuje mnoho mapových polí, která byly vytvořena v programu QGIS. Většina mapových polí má podkladovou mapu z ČÚZK. Další zdroj, který byl použit při tvorbě map je datová geografická databáze ARC 500.

4. Obec Březsko-představení zkoumaného prostoru

Výzkum byl proveden v malé moravské obci Březsko. Tato kapitola nám poslouží, jako vstup do celé problematiky. Bude nám představena základní charakteristika (lokalizace, demografický vývoj, land use apod...), dále si zde představíme velmi stručný historický vývoj obce. V přílohách je k nahlédnutí vizuální porovnání obce v socialistické době a dnes (viz přílohy č. 1–8)

4.1 Obecná charakteristika

Obec Březsko leží ve středí části Moravy na jihozápadě Olomouckého kraje, v severní části okresu Prostějov, přibližně 2 km severně od města Konice. Obec Březsko sousedí s katastrálními územími: na severovýchodě s Hvozdem, na západě s Ponikví a Ladínem, na jihozápadě, jihu a jihovýchodě s Konicí, na východě s Ochozí a Klužínkem.

Obrázek 1: Lokalizace obce Březsko, Zdroj: ARC 500, vlastní zpracování QGIS

Na výše přiložené mapě můžeme vidět polohu námi zkoumané obce. Obec Březsko můžeme na základě její polohy kategorizovat do tzv. periferního venkova. Neexistuje žádná ucelená a všeobecná definice periferií. Hampl hovoří o periferiích

jako o slabých a prostorově znevýhodněných oblastech (Hampl 2005). Další možná definice periferního prostoru je tato: „*Obecným cílem vymezení periferií je nalezení oblastí, které nedosahují určité úrovně funkčně-prostorových a sociálně-prostorových vztahů...*“.

Nyní si v krátkosti potvrdíme, že obec Březsko můžeme skutečně nazvat periferní oblastí. Periferní oblasti se vymezují na základě několika aspektů. Jedná se o aspekty: fyzicko-geografické (terén, klima...), geometrické (vzdálenost od centra, poloha...), ekonomické (HDP na obyvatele, nezaměstnanost, výše mezd...), sociálně-demografické (vzdělání, věk, pohlaví...), ekologické (životní prostředí...), kulturní (zvyky...), náboženská závislost, politická závislost (míra autonomie...). Na základě těchto aspektů jsme schopni definovat, zda se jedná o periferii či nikoli.

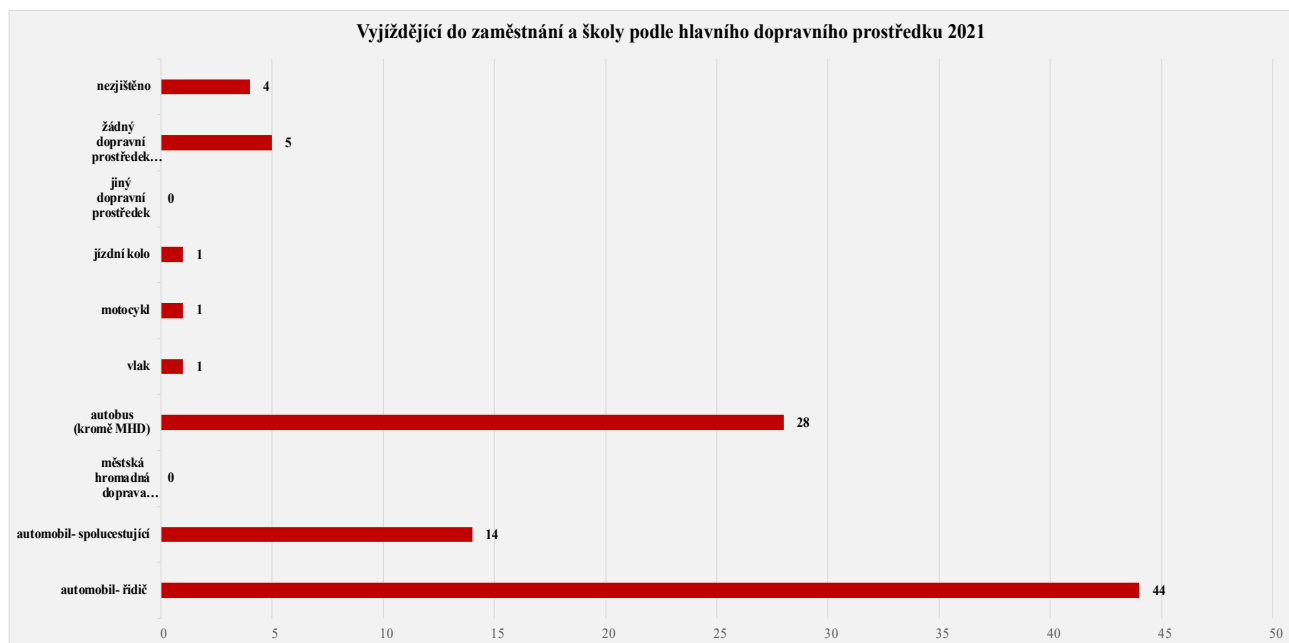
Pro naše účely si představíme pouze některé z výše uvedených. Začneme druhou zmíněnou a už i na mapě viditelnou skutečností, a to je poloha samotné obce. Nejdůležitější charakteristikou periferie je vzdálenost od centra či od dopravních tepen. Špatná dopravní situace je ve Březsku stále znatelná. Na tuto skutečnost upozornili i dotázaní narátoři, kteří tvrdí:

A autobus nám začal jezdit až v 7. třídě, takže my jsme chodile pořád jako pěške (*narátor č.3, rozhovor č. 2*).

Autobuse nejezdile tak sme chodile pěškě. No a nevim v kerym koro zavedle to linko autobusová (*narátor č. 5, rozhovor č. 3*).

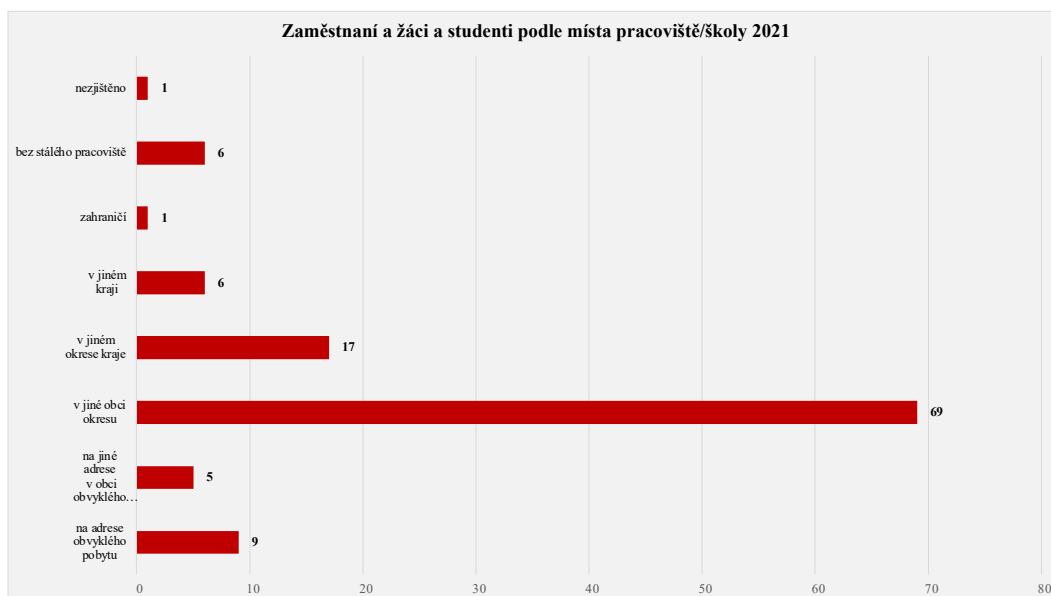
Tak autobus to nevim v kolikati letech tady začal jezdit. Já sem chodil až do deváté třídy pěšky. Každé deň. Ať přšelo nebo snih nebo cokoli (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

V dnešní době ze Březska do obce autobus devětkrát za den (7x Konice, 1x Hvozd, 1x Prostějov). Dopravní situace v obci není dobrá ani v dnešních dnech. Ačkoliv je Březsko samostatnou obcí, tak i přesto je velice závislé na Konici (IDOS 2024)

Obrázek 2: Vyjíždějící do zaměstnání a školy podle hlavního dopravního prostředku 2021, ČSÚ SLDB 2021, vlastní zpracování

Špatnou dopravní situaci nám potvrzuje i graf výše. Z celkového počtu 98 lidí vyjíždějícím do zaměstnání a školy pouze 28 jedinců používá autobus a vlak pouze jeden člověk (nejbližší vlaková stanice je v Konici). Zde se dostáváme k dalšímu problému obce Březsko. Obyvatelstvo musí vyjíždět za prací a za vzděláním mimo obec. V Březsku je zaměstnáno velmi malé procento obyvatel a škola ve vesnici není od roku 1973 (Kuba 2001, s. 56).

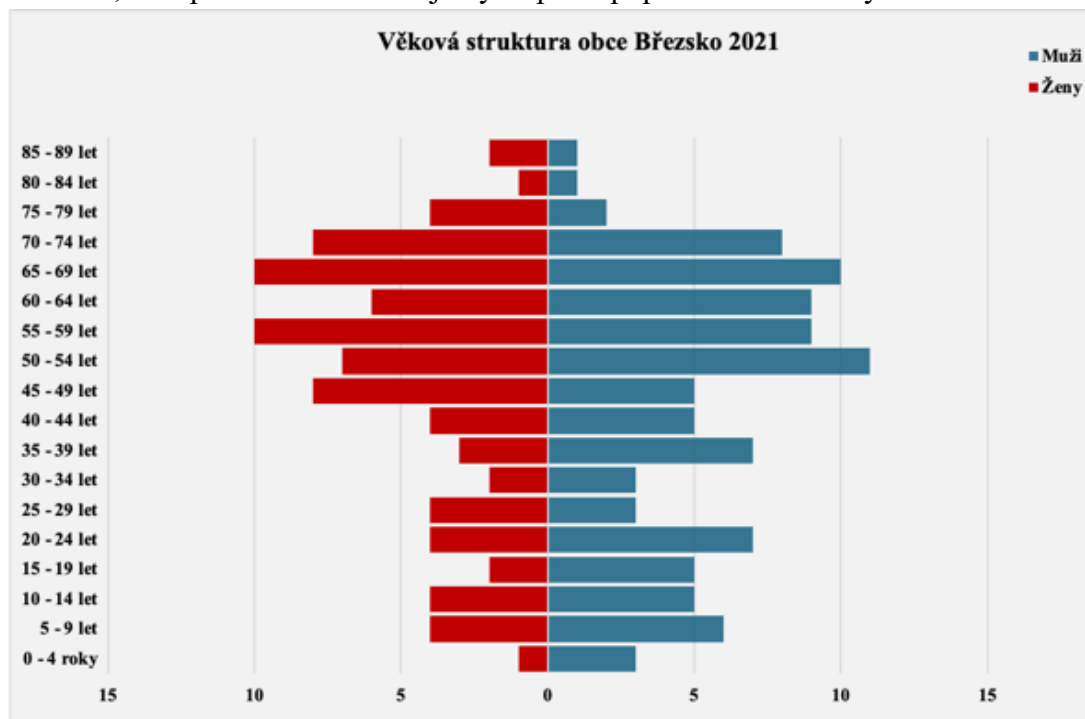
Obrázek 3: Zaměstnaní a žáci a studenti podle místa pracoviště/školy 2021, ČSÚ SLDB 2021, vlastní zpracování

Na základě přiloženého grafu si můžeme ověřit tvrzení, že pouze malé procento zaměstnaných pracuje přímo v obci. V období socialismu tomu bylo jinak, obyvatelé obce byli povětšinou zaměstnaní v JZD. Podle sčítání z roku 1991 můžeme tvrdit, že se oproti předchozím rokům celorepublikově snížil počet obyvatel pracujících v zemědělství. V porovnání s rokem 1970 se počet lidí zaměstnaných v zemědělství snížil skoro o devadesát tisíc (ČSÚ SLBD, 1991). Lidé měli zaměstnání přímo v obci tudíž neměli tehdy potovou potřebu výjezdu.

většina lidí byla zaměstnaná tade... (narátor č. 7, rozhovor č. 3).

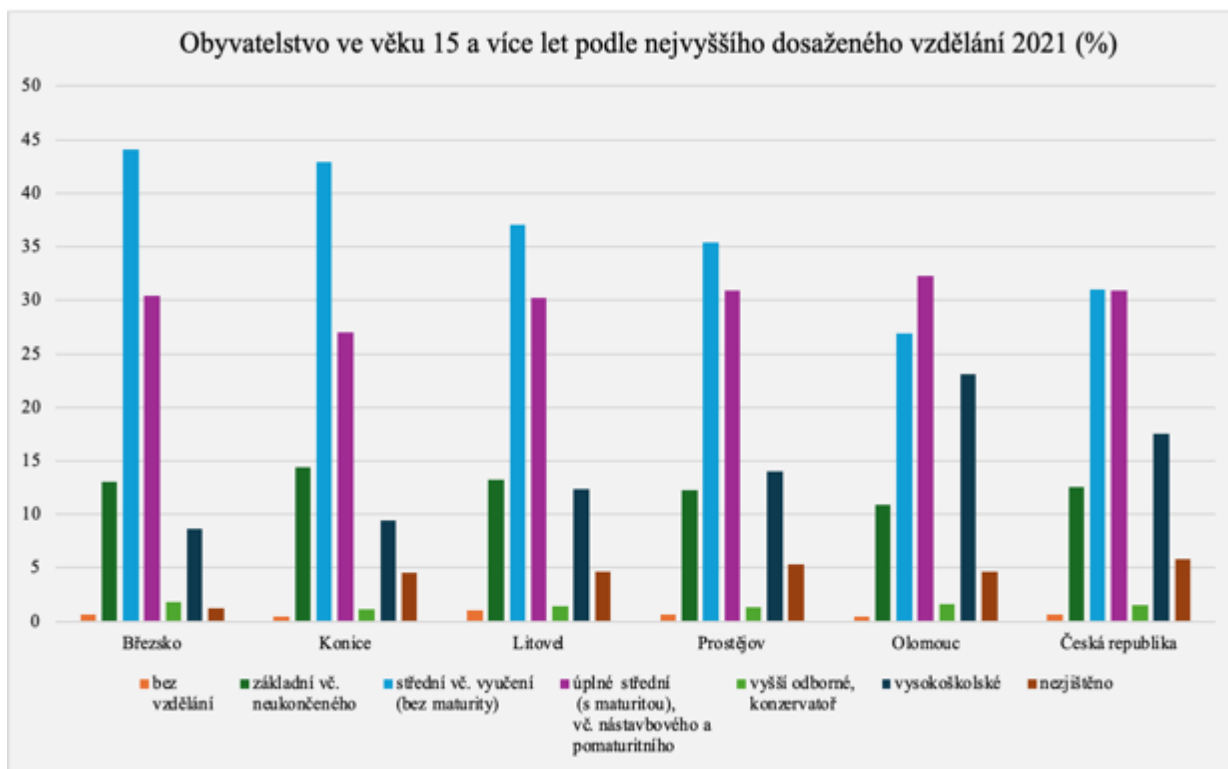
Dřív dělávalo v družstvě většina vesnice, že... (narátor č. 2, rozhovor č. 1).

O této skutečnosti se dočteme i v kronice obce Březsko. Lidé zaměstnaní v JZD byli na konci každého roku v kronikách vypsáni. Mohlo jít o evidenci zaměstnanců, na druhou stranu to může působit i tak, že si kronikář zaměstnanců svým způsobem vážil (Kronika obce Březsko 1922 až 1973). Jak již bylo zmíněno, v obci byla do roku 1973 škola, tudíž byla nutnost výjezdu z obce ještě nižší. Dalším znakem periferií je častá migrace mladšího obyvatelstva. Na základě tohoto tvrzení můžeme očekávat, že v periferních obcích je vyšší podíl poproduktivního obyvatelstva.

Obrázek 4: Věková struktura obce Březsko 2021, ČSÚ SLDB 2021, vlastní zpracování

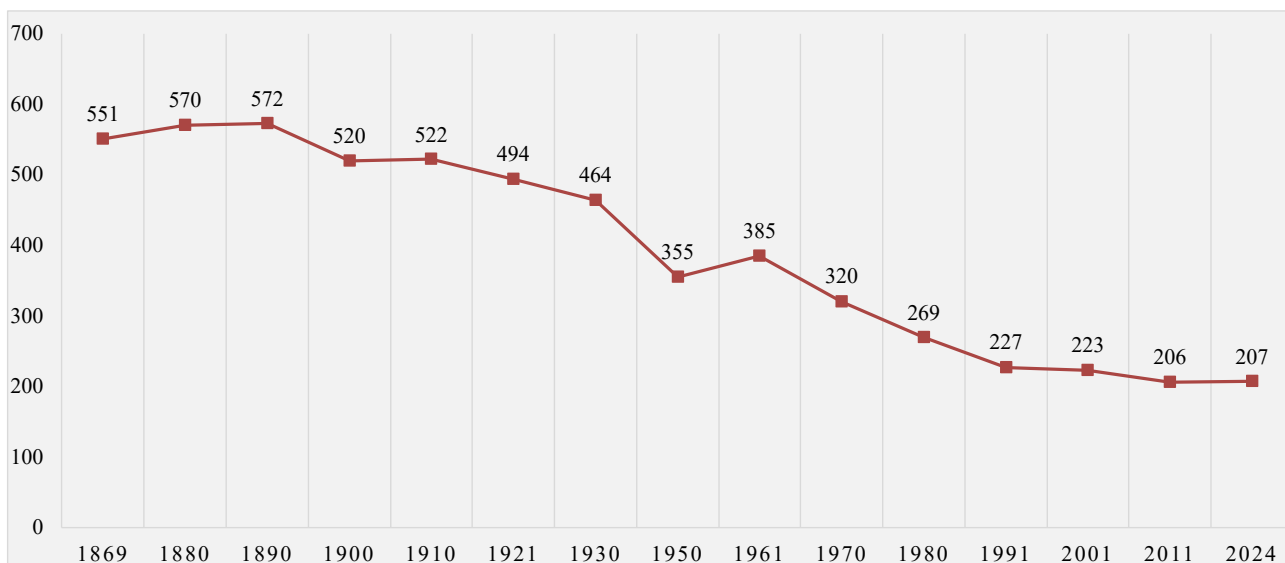
Na obrázku výše můžeme vidět věkovou strukturu obyvatel obce Březsko, která je zobrazena pomocí věkové pyramidy. Jedná se o regresivní typ, který se vyznačuje nízkým zastoupením předproduktivního obyvatelstva. Nejvíce je zastoupeno nejstarší produktivní obyvatelstvo, které se během několika let přesune do skupiny poproduktivní. Tato stratifikace je způsobena nízkou porodností a častou migrací mladého obyvatelstva do měst. Této problematice se budeme věnovat později. Dalším bodem je vzdělanostní struktura, která bývá v těchto oblastech nepříznivá. K tomu přispívá i fakt, že v periferní oblasti žije větší podíl starých osob, u kterých je předpoklad nižšího stupně vzdělání. V historii nebylo studium na vyšších stupních škol tak obvyklé, jak je tomu v dnešní době (Fialová 2014, s. 29).

Obrázek 5: Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle nejvyššího dosaženého vzdělání 2021, ČSÚ SLDB 2021, vlastní zpracování

Na výše přiloženém obrázku můžeme vidět skutečnost, že v obci Březsko je nejvíce zastoupené střední vzdělání bez maturity, což nám dokládá již zmíněné tvrzení, že na venkově můžeme předpokládat nižší stupeň vzdělání než třeba v Olomouci či jiném blízkém městě. Na základě všech představených důkazů můžeme obec Březsko označit za periferní venkov.

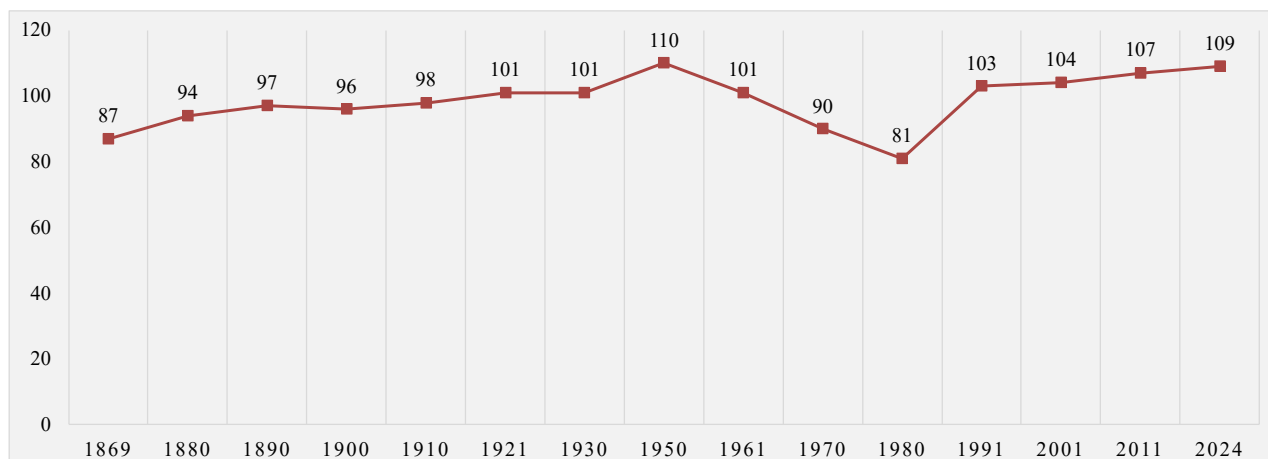
Ve Březsku k dnešnímu dni žije 207 obyvatel. Vývoj počtu obyvatel již od konce 19. století můžeme vidět v přiloženém grafu.

Obrázek 6: Vývoj počtu obyvatel v obci Březsko, Zdroj: ČSÚ SLDB 2021, vlastní zpracování

Na přiloženém grafu můžeme vidět, že již od přelomu století počet obyvatel obce výrazně klesal. Největší propad můžeme vidět mezi rokem 1930 a 1950. Již v roce 1931 je v kronice Březska zapsáno následující: „Dle posledního sčítání, které bylo provedeno ke dni 1921, jeví se úbytek 27 osob. Dle toho je zřejmé, že naše vesnice se stále vylidňuje tím, že není dostatečného výdělků a mladí lidé docházejí do učení řemesel, zedníky a služky do měst a odtud se již nevrátí (Kronika obce Březsko 1922 až 1973). Na poklesu obyvatel se jednoznačně projevila i druhá světová válka. Z obce Březsko bylo mobilizováno nemalé množství mladíků, avšak přesná čísla nám nejsou známá. V roce 1939 do obce zavítalo několik válečných úprchlíků a zároveň někteří obyvatelé oděšli na nucené práce do Německa. Až do konce války nemáme v kronikách žádné záznamy. Obec Březsko se s největší pravděpodobností vyhnula odsunu německého obyvatelstva. Německá menšina byla v obci minimální, v roce 1945 spíše žádná. Vycházíme z toho, že v při sčítání v roce 1931 se k německé národnosti přihlásil pouze jediný člověk. V tuto dobu se do obce začali vracet lidé z nucených prací. Okolo roku 1946 můžeme pozorovat další znatelný pokles. Mnoho rodin se odstěhovalo do pohraničí. Podle kronikáře se jednalo hlavně o rodiny s mnoha dětmi, následkem čehož poklesl počet obyvatel o třetinu. Tento pokles se také odráží v místní škole, která měla kdysi dvě třídy a v tuto dobu má pouhou polovinu žáků (Kronika obce Březsko 1922 až 1973).

V poválečných letech měla obec poměrně velké problémy s pitnou vodou, což podtrhovala absence vodovodu. Kolem roku 1947 se v obci objevil tyfus, který svojí měrou také mohl ovlivnit počet obyvatel. Od této doby se obec snažila o výstavbu vodovodu, která proběhla až v 60. letech (Kronika obce Březsko 1922 až 1973). V letech 1954 a 1955 obec zaznamenala nadprůměrnou úmrtnost, která byla způsobená „hlavně chřipkou řádivší v zimních měsících (Kronika obce Březsko 1922 až 1973). Během těchto let zemřelo dvanáct lidí. Při sčítání roku 1961 můžeme vidět mírný nárůst počtu obyvatel, který je z největší pravděpodobností způsobený tím, že se k obci v roce 1960 připojila sousední obec Ladín (Kronika obce Březsko 1922 až 1973). Od tohoto roku však již pozorujeme pouze pokles. V roce 1969 je pohyb obyvatel charakterizován takto: „*I přes příznivé hospodářské podmínky našich občanů v obci trvá neustálý úbytek obyvatel. Nejen větším úmrtím starých občanů a menším přírůstkem narozených dětí, ale hlavně dalším odchodem mladých lidí a to hlavně provdávších se děvčat, které odcházejí převážně za svými muži do měst nebo blíže k městu*“ (Kronika obce Březsko 1922 až 1973). V následujících letech je důvod vyliďňování téměř totožný, tedy odchod mladého obyvatelstva. Záznam z roku 1973 tvzení o odchodu mladého obyvatelstva znovu potvrzuje tento trend a snaží se jej vysvětlit. Ve městech je podle kronikáře větší dostupnost zaměstnání, školek, jeslí. Již informace z roku 1971 nám dává najevo, že obec Březsko můžeme považovat za periferní. V polovině 70. let končí záznamy v kronice, avšak trend migrace mladého obyvatelstva do měst je znatelný i dnes. Opačný trend můžeme pozorovat na vývoji počtu domů, který se na rozdíl od počtu obyvatel převážně zvětšoval.

Obrázek 7: Vývoj počtu domů v obci Březsko, Zdroj: ČSÚ SLDB 2021, vlastní zpracování

Pokles evidovaných domů v obci můžeme pozorovat v období námi probíraného socialismu. Tento pokles může být způsoben hned několika skutečnostmi. Většina domů byla zbořena. O tomto hovoří i námi dotázaní narátoři:

Třeba těch baráku ubylo jak býval Karel G. Tak v té zahradě stále dva baráky. Dule u rebnika. A nevím kolik se toho zbóralo... (narátor č. 13, rozhovor č. 4).

Tam jak měl děda včelin tam to spodni tam jak je to skoro zbořeny tak tam bel teletnik (narátor č. 2, rozhovor č. 1).

No nahoře jak je zastávka teď je to tam zbóraný. Tam bývale ti Mat. A pod tím bel ten obchod (narátor č. 4, rozhovor č. 2).

Opětovný nárůst můžeme pozorovat v polistopadových letech. Na tuto problematiku ve své výpovědi upozorňuje i narátor č.1, který říká:

... ale mrzí mě to, že dneska nikdo nehledí na přírodu hrozně se obírá z orné pudě ze vseckyho lese jako ani nemlovim. No to vsecko nese doba, čas no. Ten ubytek toho vsecho všeci chcó stavět nevím jako jak moc těch ledi přebývá potřeba tolik bytu a vseckyho když předtím všeci bývale. No stary většínó nechce nikdo spravovat a všichni chcó postavit na nové pudě novy domke... (narátor č. 1, rozhovor č. 1).

Narátor zde hovoří o problematice ve změně územního plánování, kdy je zemědělská půda měněná na stavební parcely. Ačkoliv v obci Březsko není tento problém tak markantní, můžeme ho zde najít (viz obrázek 8 a 9).

Obrázek 8: Archivní ortofoto, Zdroj: ČÚZK 2024, vlastní zpracování

Obrázek 9: Aktuální ortofoto, Zdroj: ČÚZK 2024, vlastní zpracování

Na výše přiložených mapách můžeme pozorovat, jak na bývalé zemědělské půdě v dnešní době stojí obytná zařízení. Těchto změn můžeme v obci pozorovat více, avšak tyto vybrané jsou ty nejnovější a s velkou pravděpodobností i dosud největší.

4.2 Historický vývoj obce

První písemnou zmínku o obci můžeme nalézt již ve 14. století. V této době začalo osidlování Konicka a jednou z nově vzniklých obcí bylo i Březsko, v této době však známé ještě jako Břišce (Brzisc). Její pojmenování vzniklo od tamějšího porostu (břízy), přípona -sko byla připojena později a referovala na pusto, které se na tomto území nacházelo (Burian 1939, s. 153). Celkový vývoj názvu obce naleznete v přílohách (viz příloha č. 9). Potvrzení tohoto faktu nám dokládá latinsky psaný zápis z roku 1351 (Burian 1939, s. 15). Text je obsažený v národní kulturní památce Moravské zemské desky-olomoucká cúda, I, 199:

Dominus Jesco de Konicz dua bona, que habet in opido Conicz et municionem ibidem et villas, videlicet Stebl, Jessenez, et in Brzisc.... (Kuba 2001, s. 16).

Od první poloviny 14. století je již jméno obce pravidelně zmiňováno v zápisech zemských desek pro Olomoucký kraj v souvislosti s konickým panstvím, ke kterému Březsko patřilo až do roku 1618. Od tohoto roku se měla obec stát samostatným celkem, avšak úmrtím pána Jindřicha Konického ze Švábenic připadla obec pod správu jesenského panství. Tímto sdílela obec Březsko svůj osud s jesenským panstvím až do roku 1848. Zrušení vrchnostenského zřízení a roboty vedlo k rozsáhlým změnám v systému státní správy monarchie. Obec Březsko patřila do litovelského politického a konického soudního okresu. Největší změny

nastaly v postavení obce. V roce 1849 byla obci přiznána samostatnost a voliči mohli rozhodovat o složení obecního výboru. Nejvýznamnějším momentem tohoto období byla bezesporu výstavba nové školy. Jednalo se o největší investici až do první světové války (Kuba 2001, s. 30–31). Hrůzy první světové války se nevyhnuly ani obci Březsko. Značná část tehdejšího mužského obyvatelstva musela narukovat. Přesné počty odvedených nejsou známé. Co nám však známé je, jsou počty a jména padlých občanů Březska, kteří padli na italské nebo ruské frontě. Jejich jména jsou zapsána do podstavce pomníku na návsi, který byl slavnostně odhalen 4. listopadu 1929 (viz příloha č. 10). Výstavba pomníku byla jedním ze zásadních momentů meziválečného období (Kuba 2001, s. 34–38.) Během druhé světové války obec ztratila samosprávu, zastupitelstvo bylo suspendováno. Úředním jazykem se vedle češtiny stala němčina. Během války byla postavena budova dnešního obecního úřadu. Ve Březsku se nejtragičtější událostí války stala poprava třech mladých mužů v blízkém lese Hora. Muži pocházeli z Olomouce a s největší pravděpodobností se chtěli připojit k místním partyzánským oddílům. Dodnes není známo, jak byli tito tři mladíci prozrazeni. Známe je jen, že byli zatčeni oddílem SS, který je mučil a následně popravil. Reakcí obce na tuto zruďnou událost bylo vystavení pomníku na místě popravy. Pomníček byl slavnostně odhalen 5. srpna 1945 (viz přílohy č. 11–12). Dne 9. května se v obci objevilo první sovětské auto s vojáky 2. ukrajinského frontu. Pro obec tak definitivně skončila druhá světová válka (Kuba 2001, s. 38–40). Jak pro obec, tak pro celé Československo se dalším nesmazatelně zásadním okamžikem stal rok 1948. Tímto rokem začala doba dlouhé socialistické nadvlády. Jak obyvatelé obce vzpomínají na toto období, si zodpovíme v následujících kapitolách.

5. Percepce každodenního socialistického života

Generace našich rodičů a prarodičů vyrůstala ve zcela jiném prostředí, než vyrůstá dnešní generace. Vyrůstali v období tzv. socialismu. Tedy období trvajícím od „vítězného února“ roku 1948 do „vítězného listopadu“ roku 1989, alespoň co se týče českých zemí. Z předchozí věty lze krásně potvrdit myšlenka, že dějiny píše vítězové (citát, jehož autorem je židovský literární kritik Benjamin Walter). Každý aktér dějinného toku vnímá vítězství a prohry zcela odlišně. Jedni opěvují začátek socialistické éry, jiní opěvují její konec. Jak je tomu na našem zkoumaném území, jak dotázaní jedinci vzpomínají na socialistickou dobu? Patřilo toto období do „temnějších“ časů jejich životů, nebo na socialismus vzpomínají v pozitivním duchu? Bylo pro obyvatele obce Březsko „listopadové vítězství“ tím opravdovým vítězstvím? Nebo s tímto celorepublikově nastaveným trendem té doby nesouhlasí? Na základě rozboru pořízených rozhovorů si pokusíme na tuto poměrně složitou otázku odpovědět. Následně se pokusíme porovnat, jak narátoři reagovali na listopadové změny. Bylo to opravdu takovým vítězstvím?

Toto téma je velmi rozporuplné a dosti složité. Narátoři se k životu v době socialismu staví poměrně zvláštním způsobem. Důležité je zmínit, že všichni dotázaní narátoři svými názory nebo činy nijak nevybočovali z tehdejšího proudu. Právě proto se můžeme domnívat, že na období socialistické éry vzpomínají v některých případech neutrálně či spíše pozitivně. Nemůžeme však tvrdit, že takto tomu bylo ve všech případech. Ve všech rozhovorech se objevila nějaká kritika, ale byla ve většině případů zastíněna již zmíněným neutrálním či pozitivním postojem.

5.1 Negativní vzpomínky na socialistickou éru

Kritický názor se nejčastěji objevoval ve spojitostech s možností vycestovat do zahraničí, malé nabídky v obchodech, v některých případech i nenávistné chování či diskriminaci.

5.1.1 Diskriminace a násilí?

Tyto negativní postoje povětšinou reagovali na minulost (rodiče velkostatkáři) či vyznání (povětšinou věřící lidé).

Tak mě sehnale ten Vyškov. Jak sem s tam dostala, tak si mě zavolał pan ředitel a to belo zajímavý. On hrál v kostele na varhane, ale předtém bel velké stranik jo. A mě řekl, že sem se tam dostala kozi brankó. Protože já a moji rodiče nésó verovníci s náboženskó otázkó. Protože sem chodila do kostela a zpívala sem tam jako kdež bele na Vánoce nebo na Velkonoce ve sboro. Takže sem nebela verovníká s náboženskó otázkó no (smích). Sem muhla bet ráda, že sem se na to školo vůbec dostala (narátor č. 4, rozhovor č. 2).

Zde můžeme pozorovat, jak podle narátorů mohla politická situace ovlivnit výběr školy v tehdejší době. Kdyby zmíněný ředitel nechtěl tak se dotazovaná na školu vůbec nedostala. Další ukázkou možné diskriminace a „utlačování“ můžeme vidět na následujícím příkladu.

A když sme se me brale, to belo také za socialismo, a jelikož sme chtěle mět svatbo v kostele, tak napřed sme bele oddani na obce, tam sme musele zaplatit kolek, jako že sme bele oddani na obce, ale jim šlo o to, že pak se šlo do kostela. A oni měli evidenci, kdo měl sňatek v kostele anebo jenom na úradě. Tak jako tak oni to měle všechno ošetřeny (narátor č. 4, rozhovor č. 2).

Narátor nám překládá trend, o kterém se domníval, že se tehdejší režim snažil. Tedy snaha eliminovat a možná co nejvíce omezit vliv katolické církve na území tehdejšího Československa. Těmito slovy nám předkládá situaci katolické církve docent Jaroslav Šebek, který tvrdí: „Meně lidí se nechávalo pokřtít, ubývalo církevních sňatků, v kostelech se scházelo čím dál méně věřících. Církev se tak zejména ve druhé polovině sedmdesátých let ve vztahu k vládnoucímu režimu nacházela v ponižující podřízené pozici“ (Šebek 2021, s. 57). Svůj názor na tuto problematiku nám překládá i narátor č. 8, který byl během socialismu knězem.

My jsme byli tmáři a já nevím, co všechno možný. Nás považovali no, že budeme vyhubeni. Prý ukáže čas, víra prý vymizí. Ona teda klesá, to je pravda. Lidi žijou hedonisticky, to je požitkářství, to je jasny, ale že by vymizela víra. Ona někde roste, někde ona mizí, aji v Německu. V západním Německu totalita nebyla a vidíte, jak to tam vypadá. To zase nemůžeme jenom svádět na komunismus (narátor č. 8, „Lidová slovesnost“).

Lidi říkali tehdy, že i učitelky si pamatuju, že mi říkaly, kdyby byla jiná doba, že by chodili do kostela. Chodila do kostela po totalitě akorát učitelka K..... a H..... Ještě chodila pani L..... ale ta byla opatrná, ta vždycky chodila jenom mimo mše hrát na varhany. No pak chodila ještě z Ladína ta panu H..... s manželem. Ten teda byl tvrdej komunista, s tím jsem měl konflikty obrovsky aji ve

škole. Si pamatuju, že dávali vždycky po škole děcka, když bylo náboženství. A on dělal místo ředitele, myslím. Nějaká ta učitelka, ta škatula vždycky nechala ty děcka po škole. Tak já sem tam tehdy vrazil do té třídy vytáhl jsem ty děcka, neřekl jsem ani „bů“ a bouchl jsem dveřma. On mě potom napomínal, co si to dovoluju takhle jednat. Já říkám, co si to ona dovoluje, tady je náboženství, tak ať jde na náboženství a potom ať je po škole. Konflikty byly všude. Počkat a co co ještě. To se mě nějak tak nevybavuje, ta doba byla zlá, to je jasny (*narátor č. 8, „Lidová slovesnost“*)

Diskriminace ze strany socialistického systému se také mohla objevit na základě minulosti či nesouhlasu se socialistickými ideály. Lépe to můžeme pochopit na výpovědi narátora č. 3.

A ještě příklad takovej, tata byl jako meslevic, no a tak musel odevzdat flentu, že byl státně nespolehlivý. (Na tuto větu reagoval narátor č. 4: protože nevstoupil do toho družstva.) (*narátor č. 3, rozhovor č. 2*).

Tak ty museli odevzdat v tem třiapadesátým (1953) nebo tak nějak te flinte, že jsou státně nespolehliví. To je dali do Litovle na údajně tlakovou zkoušku. Samozřejmě žádná flenta neprošla (smích), tak jim je ani nevrátile (*narátor č. 3, rozhovor č. 2*).

Nejvíce negativní zkušenost nám předkládá narátor č. 4, který byl přímým svědkem okupace v roce 1968. Z celkového způsobu, jak byl tento příběh vyprávěn, bylo velmi patrné, že se jednalo o jeden z nejhorších zážitků, které kdy narátor č. 4 zažil. Na základě velice detailního svědectví se můžeme domnívat, že tato vzpomínka je pro narátora i po mnoha letech velice silná.

No moje maminka, kdež před 13 rokama omírala, tak říkala všechno, ať je jenom ať není válka (slzy v očích). A je to pravda. Nedovedeme si to představit. Mě stačil rok 68 (*narátor č. 4, rozhovor č. 2*).

Mama se mnó to bela vystava Flóra v Olomóce. Me sme jele vlakem a jele sme vlakem přes Prostějov. A tam bydlela ta tatova sestra ta Alice. No a ta Alice věděle, že pojedem a přešla nás pozdravit na to nádraží a ona mamě říká, nech tade to Zdeničko a tož ta mama mě tam nechala. Ještě vim, že mě v té Olomóce kópila taková bundo vinově černevenó. A už tenkrát měla takovy čtverečke prošivany, jak teď só menši, tehda to belo ve větším. Ještě kluci v tém jezděle na hore. A to belo 20. srpna jo a na drohé deň. Asi to bela neděla. Nevim přesně, co to belo, to bech lhala. Ož má sestřenice seděla o televize, plakala, protože její chlapec bel v Praze o hradni stráže. Přejele te vojska, nikdo nevěděl, co se děje. Stréc Slávek mě vezl hned. Protože sme nevěděle, co bode. Takže stréc mě vezl vlakem do Nectave. Pamatojo si to jak dnes, jak v Kostelco (Kostelec na Hané), jak se jede meze

Kostelcem a Prostějovem na té rovině, tam stálo těch tanku v těch příkopách mělkých, to belo všechno plny tanku. A dojele sme do té Nectave, tam bel autobus Jevičko, Kladke, tam mě stréc posadil a zas se vracel dom. Protože sme nevěděli, co se děje. Me žejeme v takové době, že si teho ani nevážíme... (narátor č. 4, rozhovor č. 2).

Na tomto příkladě vidíme, jak narátor č. 4 vzpomíná na těžké okamžiky vpádu vojsk Varšavské smlouvy. V příložené ukázce můžeme vidět, že narátor č. 4 si s největší pravděpodobností chybně vybavil datum. Nejprve dotazovaný označil 20. srpen, avšak záhy řekl, že se jednalo o neděli. Tímto se tedy můžeme domnívat, že narátor č. 4 vzpomíná s největší pravděpodobností na 25. srpna. Obyvatelé Prostějova nazývají tento den jako „krvavou neděli“. V Prostějově tento den zemřeli 3 lidé a 9 jich bylo těžce raněno (viz příloha č. 16) O této události promluvila v roce 2014 pro iRozhlas mluvčí radnice Jana Gáborová, která tvrdí:

V Prostějově si připomínáme srpen 1968 25. srpna. Není to omyl, ale skutečně historie, která tady šla. Kromě toho, co zažila republika 21. srpna, tak tady došlo k tragickým krvavým událostem, kdy při přestřelce okupačních vojsk zemřeli tři lidé. Bylo to na nejružnějších místech města (Gáborová Jana 2014).

Na základě této události byl natočen i krátkometrážní dokument s názvem Osudové dny, ve kterém je tato událost vykonstruována na základě rozhovorů s přímými účastníky srpnové okupace. Všichni dotázaní vzpomínají na toto období značně negativně. Dvěma dotázaným byl během okupace zastřelen syn. Dotázaní vzpomínají, že sovětští vojáci stříleli do nevinných a neozbrojených lidí. Nyní si situace zkusíme přiblížit ústy Jana Matečného, jednoho z dotázaných, který říká:

Tak se kamarádi ztráceli, až sem tam zůstal sám, tak sem vyšel za něma, abych se podíval, kde sou. Už se mě tam nechtělo byt. Tak sem si tady stoupl, dva kamarádi stáli tady vedle mě. Stál sem tady asi pět minut. Uviděl sem záblesk ze samopalu z nákladního auta, už bylo devět hodin, byla tma, tak mě to trochu přitisklo. Nevěděl sem, co je v ten moment, prostě člověk neví, co se děje. A říkám klukum, ze srandy asi sem to chytl. Pré co blázníš. Chytl mě na záda, pré ježiši ty máš ty krvácíš. Kamarádi se šli podívat jak to vypadá ješli můžeme jít do nemocnice. Protože nemocnice je tady jenom přes zeď. A říkali pré bohužel, musíš zůstat tady. Na té křižovatce tady u brány u vchodu do nemocnice stál ruský voják a střílel na všechny strany. Rána šla šikmo, dostal sem to tady do ruky, proběhlo to zádama a kulka zůstala tady ve zdi, už je to zamazany. Kousek lopatky mě chybi a pan

doktor tenkrát říkal, že kulka šla asi dva centimetry od srdíčka... (Osudové okamžiky-Prostějov 1968, 2001)

Kromě této velmi negativní zkušenosti se u vybraných narátorů zmínka o nějakém násilí či agresivitě neobjevuje. Dotázaní narátoři většinou nějaké násilné projevy spojují spíše s generací svých rodičů či prarodičů, anebo je nezmiňují vůbec.

Tak me sme třeba nic nepociťovale, třeba jini ledi, ja, co měle probléma s těma pohlavárama, že bele ve straně a že stihale hromadu ledi, já vim, že to správný určitě nebelo, také co ti komunisti dělale. Bela taková doba (*narátor č. 2, rozhovor č. 1*).

Jako nebelo to ož za nás násilim, za našich rodiču to belo horši. Ale jinak jako nám jako násilim nic. No tak ti naši rodiče. Žele sme v tom, že to tak je (*narátor č. 4, rozhovor č. 2*).

No ale museli násilím jít do toho družstva, protože stréc Vojta jako bratr maminke jeho dělal v bance a oni, jako když nechtěli vstoupit do toho prvního družstva, ty lidi, tak oni dělali nátlak na tu rodinu, že když nevstoupí, tak jim ho dají sem domů a bude muset ho živit aj s tó rodinó. A tím pádem ti lidi, by se dalo říct pod nátlakem, do tech družstev vstupovali (*narátor č. 4, rozhovor č. 2*).

Tade bele malo, ale kde bele ti velkostatkáři, tak s nima jinak zacházele, zavírale je, stěhovala je do jiných oblastí. O nás se tady zatím nedělo (*narátor č. 4, rozhovor č. 2*).

Za lehčí projevy diskriminace narátoři označili například snahu systému regulovat délku vlasů.

Běžte se ostříhat, přišla třidni a jako me tři. To mohle bet vlasy jenom po límeček. Ona se na nás podívala, me smé stóple (smích). Všichni tři (*narátor č. 11, „Lidová slovesnost“*).

Na vojně sto musel mět ostřihany tade (narátor ukazuje požadovanou délku vlasů), no jako oni tě ostřihali. Pak ses musel ale furt stříhat. Oni jim furt šlo no tade, kdeš ses ostřehal, jo, taks bel ostřehané. Tes měl ale lodičko, na té to nebelo vidět, ale kdež sis jo sundal, tak tě spadla ta patka dule a bel pruser vole (smích). OSTŘIHAT! Kdežs to měl ostřihany na krátko, tak to nebel problém, ale kdyžs to měl delší. No kdežs měl to lodičko, tak to nebelo vidět, ale nesměle tě nikde potkat s holó hlavó (*narátor č. 11, „Lidová slovesnost“*).

...třeba dlóhy vlasy, kdo měl dlóhy vlasy, to byl pruser jak sviňa. Já sem až v té Praze viděl dělší, že měli delší vlasy tam no, ale když ho potkal policajt *narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Vedle výše představených problémů (diskriminace, agresivita...) narátoři v hojném počtu zmiňují jiný problém, a to otázku dovolených a obecné možnosti cestovat do zahraničí. Můžeme tvrdit, že tento negativní projev tehdejší doby vidí narátoři jako jeden z nejhorších.

5.1.2 Byla socialistická dovolená dovolená?

Huř bylo akorát ten vyjezd. Když jsme chtěli do Jugoslávie, tak sem musel měl povoleni od závodního vyboru KSČ, že mužu jet. Dostal jsem na to povel a muhl sem jet (*narátor č. 1, rozhovor č. 1*).

No ale to není jenom o vyjezdo, to belo o vic věcech. To nemužeš mlovit zrovna jenom o tem (*narátor č. 2, rozhovor č. 1*).

Nebela ta volnost, jaká je teď. Že si zetra řekno, pojedo do Jugoslávie, tak tam jedo. Prv se žádalo o devizové přislib, to ještě prověřovale te ledi (*narátor č. 4, rozhovor č. 2*).

Z výše přiložených výňatků můžeme s velkou pravděpodobností tvrdit, že narátoři vnímali nemožnost vyjetí jako poměrně závažný problém. Avšak zde nastává dosti paradoxní situace. Pouze dva z dotazovaných narátorů během socialismu skutečně cestovali. Nejvíce zkušeností s cestováním během socialismu má bezesporu narátor č. 13, který navštívil například Kubu. Nyní si na základě výpovědi narátora č. 13 tuto problematiku představíme:

Takže teď mužes sednót a jet kde chceš, nebo po Evropě mužeš jet všude. Já, když sem chtěl jet, když sme dělali zájezd do teho NDR tehdešiho, tak sme museli žádat o doložku. Když sem jel pak sem, přišel do družstva a hned první rok, co sem tam došel, tak sem šel v září asi nebo říjen. V říjnu sem přišel do družstva a nekdy v dubnu se jelo do Ruska a musela byt doložka. A tam to bylo blby takovy (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Vem si po té revoluci sem se jel podivat do Rakóska. V Maďarsku sme byli na „Fjedničkách“. No jako už sme nemuseli mět doložky a to všecko. Nebo tenrát ještě ja já nevím. Tady v družstvě byl

autobus, tak se jezdilo. A dovoleny jako za komóšu. Mohl sem každý dva roky někde jet, a když to byl socialistické stát, tak zadarmo a jel sem na Kubu, a protože mezipřistání bylo v Kanadě, tak už sem platil dvacet tisíc (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Akorát, že třeba na ten západ nás nepustili, to už musel byt fakt někdo. To už musel byt kované. Třeba jelo se okresní správa zemědělská měla družbu v Prešově s nějakym družstvem. Přišel za mnó Lad'a V. z Ponikve a říká, pojed' se mnó, já tam mám jet a sám tam nechcu jet, nikoho neznám. Když mě pustijó. Protože jeli sami komunisti. Sami komóši, tak on šel za Š. a Š. ja, ať jede, ať jede. Kurnik zájezd jak sviňa. (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Na výše uvedeném tvrzení narátora č. 13 můžeme dedukovat, že narátor měl k cestování velmi blízko. Je však zřejmé, že i v době socialismu cestovat šlo, avšak získat povolení byl zdlouhavý a náročný proces, který byl s velkou pravděpodobností ovlivněn stranickou příslušností. Jak narátor č. 13 tvrdí:

...každé to měl jináč (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Podle narátora byli lidé v socialismu měřeni zcela odlišnými metry, které byly podle narátora nastaveny na základě stranické příslušnosti.

Jistou zkušenost s cestováním během socialismu má i narátor č. 5, který tvrdí:

Jet sme muhle já sem bel take Jugoslávii k padesátinám za odměno podnik mě tam poslale (*narátor č. 5, rozhovor č. 2*).

Z příloženého tvrzení však vidíme, že narátor skutečně během socialismu zahraničí navštívil. Nikoli však z vlastní vůle. Na základě tvrzení se můžeme domnívat, že narátor „neměl na vybranou“. Narátor k tomuto faktu přistupoval jako k povinnosti (oni mě tam poslali).

Zde nám vyvstává otázka, proč nárotoři tak často zmiňují právě tuto problematiku? Můžeme se domnívat, že někteří nárotoři reprodukují spíše cizí pravdy na úkor pravd vlastních. Jak již bylo zmíněno, pouze dva nárotoři měli s cestováním během

socialismu zkušenosti. Vyjma dvou výše zmíněných se narátoři k cestování staví spíše takto:

No my jsme nejezdili do zahraničí nebyli jsme nikdy v zahraničí. No my jsme nejezdili do zahraničí nebyli jsme nikdy v zahraničí. Takže vlastně jsme to nepoznali. Ti, co někam chtěli jet nebo jezdili tak najednou měli možnosti vyjet všude... (*narátor č. 1, rozhovor č. 1*).

Me sme, Jenda na to nebel, já také ne, tak me sme nikde neto. Nám stačelo, že sme jele s hasičema do jižních Čech nebo na Slovensko a bele sme šťastni (*narátor č. 4, rozhovor č. 2*).

Všude dobře doma nélip. Pamatuj si to (*narátor č. 7, rozhovor č. 5*).

Na jednu stranu narátoři nepovažují výjezd do zahraničí za nutnost. Na stranu druhou každý narátor omezený výjezd do zahraničí alespoň jednou označil za problematický. Zcela logicky i lidé v obci Březsko měli možnost cestovat, avšak povětšinou pouze uvnitř vlastních hranic. Tuto možnost obyvatelům obce dával sbor dobrovolných hasičů, kteří společně s Červeným křížem zajišťovali zájezdy (viz přílohy č. 13–15). Které podle výpovědi narátorů byly v obci velice populární.

Na zájezde se jezdilo, to dělali hasiči zájezde, Červené kříž dělal zájezde. No hasiči dělale třidenni a červené kříž dělal na jeden. No tak to bévalo, bévale maškarni plese, to pořádale žene. Plese většino bele (*narátor č. 3, rozhovor č. 2*).

Tak oni jezdile po tem Česko, na to Hlubokó nebo do Tater (*narátor č. 6, rozhovor č. 3*).

Však říkám, me sme bele jenom po Česko, nikde do Maďarska, do Rumunska, do Jugoslávie nikde (*narátor č. 6, rozhovor č. 3*).

Tak nejezdilo se ven tolik jezdilo se po republice. Tak tade zájezde bévale furt. Kdovi kde jezdile, co só fotke. To bele nevim kde všode po celé republice určitě. Aji někde kurňa v tom Polsko bele určitě. Jako na západ ses nedostal to belo zbetečny (*narátor č. 14, rozhovor č. 5*).

Kdež bele, kdese o těch Fleků v té Praze. Tak pan Franc tam volal, že se jmenuje Franc Josef a domlóval ten vylet ješle tam můžo přejit. A on si myslel, že si z něho dělá p***1 ten borec jakése Franz Josef, že. No a pak tam přejele s tó dechovkó a oni bele nadšeni ti Pražáci (*narátor č. 17, rozhovor č. 5*).

Problematický výjezd do zahraničí byl zcela jistě faktor omezující život obyvatel tehdejšího Československa. Můžeme se jen domnívat, kolika lidem po celé zemi byl výjezd z jakéhokoli důvodu zakázán. Velmi zajímavě se k této problematice staví jeden z dotázaných narátorů. Jedná se o narátora č. 12, který tvrdí:

Každé říkal, nemohli ste nikde cestovat, nemohli ste. Ted' taky nemůžeš, protože na to nemáš (narátor č. 12, „Lidová slovesnost“).

Narátor se tedy cítí ve velmi podobné pozici jako v předlistopadových letech. Tehdy byla možnost výjezdu převážně ovlivňovaná hlavně politickou situací. Podle narátora č. 12 dnešní pomyslnou bariéru vytváří spíše finanční situace nežli státní zřízení.

5.1.3 Fronta jak na maso aneb obraz širě socialistického sortimentu

To se říkalo fronta jak na maso (narátor č. 3, rozhovor č. 2).

Slova narátora č. 3 nás dostávají k dalšímu často zmiňovanému problému. Což byla, bezesporu špatná dostupnost některých produktů a celkově úzký sortiment. I dotázaní na tento projev socialistické doby vzpomínají. Je však nutné zmínit, že tento fakt neoznačují za plně negativní projev. V některých případech to jako problém nevidí vůbec.

Tade se dalo kópit všechno základni, belo chleba, mliko, máslo, rohlike. Potom tam belo móka, cukr. Ted' tam bele ruzny plechovke, taky už se dělale. Paštike, hrášek v plechovce. Já meslim, že se dalo jako obejit všechno. Jenom těch vyrobcu je několek, takže ten člověk si muže vebirat jo. Od toho od toho podle cene (narátor č. 4, rozhovor č. 2).

Všechno základni věce. No všecko, cos potreboval (narátor č. 5, rozhovor č. 3).

Měl aji ohli, že tenkrát i ten petrolin měl. Ještě se téma lampama svitilo a bel potřeba. A měle všecko, všecko tam měle (narátor č. 6, rozhovor č. 3).

Povětšinou vzpomínání na toto téma končí větou, že byla jiná doba.

No tak my sme nebrali jako komunisti, že só u moci, rozumíš o nás to šlo děcka na to nic nereagovali (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Předešlé tvrzení nám objasňuje například výše zmíněný výpověď narátora č.13. Nyní necháme promluvit samotné narátory, jak na problematiku úzkého sortimentu vzpomínají. Tuto část si můžeme rozdělit do několika základních rovin. Tyto roviny můžeme rozdělit následovně, na jídlo a jiné. Nejprve se zaměříme na to, jak narátoři vzpomínají na úzký sortiment v tehdejších jednotách.

Prv nebelo, jestles chtěl takovy nebo takovy buček, zdar, odchod. Kližka nebo takovy .to nebelo prv k sehnání (*narátor č. 3, rozhovor č. 2*).

Nebo kakao nebelo kakao. Dělal zde jedna pani a ona to dělala tak mazaně. Tes přešla a ona to měla v sáčko zabaleny a dala to tam, kde bele děcka, abe to nikdo neviděl abe ledi neřekle. Vždecky něco nebelo a něco belo. Takhle se to dělalo (*narátor č. 3, rozhovor č. 2*).

Já jsem první jogurt jedl až na táboře, jak jsem bel někdy v 6. třídě, protože jogurt, to na dědině se nevědělo. Tady bel romadúr a tavené sýr, protože se mlíko vozilo do Bohuslavic a tam bel aj nějaké sýrař no a nebel žádné mražák. Tam bel takovej v obchodě skleněné zvon, aby na to nechodile moche, ja a mlíko se dávalo do konviček. To se vozilo, jo takže...nebo každé pěstoval zeleninu. Tady bel F. zahradník, tam jak včel Marek M..., tam bel skleník. Však tam trocho ještě je a ten prodával přísade nebo pro okurke se k němu chodilo, jo. A ve Hvozďě zas bel další zahradník, které pěstoval kvítka, takže zas pro kvítka se jezdilo do Hvozda a ty Hvozďáci pro zeleninu jezdili sem k temu zahradníkovi, takže jako to nebylo kópit si něco. Já vím, kdež jsem bel na té vojně a tata vždycky říkal „Počké na vojně!“ a já jsem mu psal, že dostáváme pomeranče a on se držel za hlavu a říká „To není možný, my jsme měli tvrdé chleba na tédeň a oni mají pomeranče.“ (smích). Takže ta životní úroveň...jako já si nemůžu, chraň bůh, naříkat na vojně jako na jídlo, belo dobře, že (*narátor č. 3, rozhovor č. 2*).

No tak v obchodě přišla bedýnka poměranču před Vánoce O. ta bela nějaké dozor nad jednotó, spočítala děcka, spočítala pomeranče, na jedno děcko jeden pomeranč. Banány, to kurnik ani nevím, jestli sem jedl banán jako děcko. Až na Spartakiádě, tam bylo každé deň kurnik pomeranč, banán nebo mandarinka, to sme měli každé deň (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Telefone bele dva na dědině nebo tře. Jeden v hospodě jeden o P. a jeden o M. No nepřeměšlels, že bes měl něco navíc, kdežs nevěděl, že bys mohl mět něco navíc (*narátor č. 14, rozhovor č. 5*).

...první televize byla, jak bývá Roman K., tak tam býval jeho praděda a ten měl první televizi. Ten měl první televizi, tak jsme se tam k němu chodili dívat. No tak a pak měl Frantu K. tata ten měl televizi, tam jsme chodili, že když se hrálo mistrovství světa v hokeji, tak jsme chodili tam (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Vodovod nebel. Vodovod ten se dělal v kerym roko. Sem chodil kopat te díre. Pod ten vodovod, pod te hrdla. A to bele probléme s materiálem také. No to no to veožel Pepek F. s Vojtá M.. ti jezdile pro ten materiál aji ze slihovicó. Ja fakt... (*narátor č. 5, rozhovor č. 3*).

Vím, že hodně jako pomuhl, on bel v té Ostravě, ten Vojta K. měl to sestro, ten Němec. On tam dělal někde, a tak ten to tam také nějak organizovával pro nás. A dělalo se to takový svépomocó. Jezdile vebagrovale kos ceste a hned se tam položelo potrubí (*narátor č. 5, rozhovor č. 3*).

Auto jsme neměli. Taky bylo, já nevím, kdo tady měl první auto. Jestli Franta N., ten vyhrál auto, nevím, nevím, to už nevím. Franta tehtoch k***a co on to je pod Staninem F., N. Franta N. ten měl minora a vozil nás po zábavách (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Před tím jsme měle tak akorát tragač. Od roko 68. A to bel ještě, jak to belo na přiděl, bele te auto. Jakyse leta se na to čekalo, to belo jako za odměno te auta. To dostale za nějakó sótěž (*narátor č. 5, rozhovor č. 3*).

O tech N.. to na nějaké los to auto vehrál pan N....No o Jiřinke ti vehrále, to auto na nějaké los nebo o co to belo (*narátor č. 6, rozhovor č. 3*).

Já si pamatojo na vojně, že tam poslal oficir kluke stát na nějaké ten pořadnik kluke, abe to auto dostal von jako. Abo jo to belo skutečně (*narátor č. 5, rozhovor č. 3*).

Spiš bela dostupnost, že cestování asi ruzných vyrobku, co dřiv se nedalo sehnat. Me sme to přerovnávale, třeba kdež sme stavěle barák. Ruzny věce se dale těžko sehnat a decky v jednym provedení nebo ve dvó. Nebel žádné výběr... (*narátor č. 2, rozhovor č. 1*).

Já kdež sem začal stavět, tak sem mosel mět takovy povolení a nákupní do stavebnin tam třeba kachlečke nebo dlažba, to belo vlastně takovy, s tím sem tam šil jako kdež na přiděl. Barva bela buď bílá nebo nějaká a no to belo všecko. Jinak potom přešle te francózsky, te květovany, ale to je jedno. Za nás to nebelo, za nás bela buď bílá nebo šedá barva. Me máme takovy do modra, a to belo jenom proto, že stréc dělal ve stavebninách, takže nám sehnat trocho lepší zboží (*narátor č. 2, rozhovor č. 1*).

Úzký sortiment a všeobecný nedostatek zboží, produktů byl v socialistické době na denním pořádku. Výše uvedení narátoři zmiňují nedostatek zboží jak na osobní úrovni, zde nám může jít příkladem tvrzení o jogurtu, tak i na úrovni „celoobecní“, kdy se obec rozhodla vystavět kanalizaci, avšak nebylo dostatek materiálu, tudíž se výstavba velmi protáhla. I přes tyto na první pohled dosti omezující skutečnosti se k nim narátoři nestaví negativně. Tuto situaci brali jako realitu, se kterou byli smířeni. Velmi výstižně celou tuto stať podepisuje tvrzení narátora č. 7, který tvrdí:

Nám to nemuhlo chebět, pretože sme neveděle, že to muže existovat. Nechebělo. Dá se bez toho žet. Já sem si ani nepředstavoval, že nějaké takové telefon muže existovat v kapsi, že bode, fotit a posilat videa, to belo nepředtavitelny (*narátor č. 7, rozhovor č. 3*).

5.2 Pozitivní vzpomínky na socialistickou éru

Narátoři na socialistickou dobu v žádném případě nevzpomínají pouze v negativně. Vedle výše již zmíněných negativních postojů narátoři vzpomínají i pozitivně. V žádném případě se nejednalo o maličkosti. Toto tvrzení si podložíme tvrzeními námi dotázaných narátorů. Je zcela zřejmé, že narátoři mají pozitivní vzpomínky na socialistickou dobu. Těch vzpomínek mají hned několik, příkladem nám může být třeba „zdravější dětství“, lepší vztahy mezi obyvateli vesnice. Jedno téma však vyplavalo na povrch nejrazantněji, a to je téma jistot. Narátoři se domnívají, že lidé v socialistické éře měli mnohem více jistot, než mají lidé teď.

5.2.1 Teďka ty děcka málo kde vidíš, že by lítali jak za nás

Název této sekce je více než výstižný. Dotázaní narátoři ve svých výpovědích jako pozitivní projev doby často zmiňují své dětství v porovnání s dětstvím dnešním. Narátoři často dochází k názoru, že jejich dětství, bylo můžeme říci, „lepší“. Proč bylo podle narátorů „lepší“, si ukážeme níže.

Te se jako baviš o děckách, který mají dvacet let, ale říkám, te se baviš o děckách, který mají dvacet let, ale zase sme o dvacet let zpátky, ti už nevezlezó vűbec. Jako já furt říkám, naše děcka ještě velezle, ale o dvacet let zpátky. Jako to je, to je... (*narátor č. 11, „Lidová slovesnost“*).

Já si pamatuju, když mama odešla do obchodu, my sme vzali všechny madračky z postele a před ten vchod sme postavili bunkr. Ty vole, my sme tam řádili. A teď bylo otevřete, otevřete nebo vás zabiju.

My sme vyskákaly oknom a vona celé den se dostávala do baráku. Ty vole, co sme dostali mlatu, ale to je jedno. Ty vole, to bylo (*narátor č. 10, „Lidová slovesnost“*).

Napadly dva metry sněhu, ty vole. Hele na sanich sme ségru dali vždycky dopředu. Tenkrát měla vyraženy zuby, ty vole, kurva, sme narazili do střešně, ale to byly mléčny. Ty vole, to bylo, vy ste ju špatně hlídali (*narátor č. 11, „Lidová slovesnost“*).

No jako co no, v litě sme hráli fotbal. V zimě sme chodili, postavili sme stul v kulturáku, a to ještě tam byla zed' v prostředku (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

A to belo plny hos, to sme jako kločecka na kolich jezdile a vždecky sme škádlele té hósere a oni za nama litale, viš. Takže to všeci te hose vehnale k rebniko (*narátor č. 3, rozhovor č. 2*).

To sme šle z té vode, sme se k temo přitiskli, to pálelo. No anebo se lehalo na ten taras, to belo plny hosencu (smích), tak sme vybírale místo, kde te hose nemajó naplkany a nikdo smé žádný exéme neměle, to belo jako zajimavi, že (*narátor č. 3, rozhovor č. 2*).

Nebylo to špatny no. My sme neměli počítače, takže sme chodili třeba sáňkovat, v litě jak tě říkám ten fotbal nebo tak no a kdyžtak bylo rádio. Svobodná Evropa, ale ta se nesměla poslóchat. Já nevím, to těžko říct. No tak zas dnešní děcka mají vic možností, že my sme toho neměli tolik, dneska děcka sedijó u počítaču nic jinyho, televize to kurnik byla, to už sem chodil do měšřanky a první televiza byla, jak bévá Roman K., tak tam béval jeho praděda a ten měl první televizu (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Jako děcka tak předtém nás naši nemuhle dostat dom a teďka děcka nemůžeš dostat ven. Kurnik jako děcko sme jezdile ne krách, jak povolil let, tak se udělali kry a jezdili sme na rebniku. Pak sme se tam, jak má A. ten barák, tam vzadu bévala kulňa, tam sme se vykrótili. Pak šli dom, převliky. Přišels dom, mama, co seš blbé, žádný takovy no (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Zde narátoři naráží na tu skutečnost, že jejich generace nejen kvůli absenci počítačů a výpočetní techniky trávila venku mnohem více času, než je tomu teď. Počítač a všeobecná modernizace je v očích narátorů brán jako obrovský problém dnešní doby. Na modernizaci hlavně tedy ve školství naráží ve své výpovědi narátor č. 4, který tvrdí:

Modernizace jo, ale odsud' posud'. Podle mě be do škole měla patřet tužka a papír. Máme počítače, ale papír a tužka je papír a tužka. Protože kdež bel ten covid a te děcka se učele přes ten počítač, to mě zlobilo. Já sem sledovala na to jiné třído a ta učitelka z té druhé tříde jim zadala, že musijó opsat

to. Ta o toho našeho Vojto, ta jenom jim zadala, nijak to nekontrolovala. Vždyť je mohla něco zkóšet nebo já nevim. Zkóšet, počítat, číst. Ty děcko muhle klidně číst. Kósek přečíst nebo alespoň tři řádke. Me sme musele číst na rychlost. Jako třeba sme čtli, abe sme se rychle čít a nedělat chebe. A von teda nás notil číst. Anebo v zeměpise donesl, začale te plasticky mape, a von to donesl a me sme musele vedět každý město nebo pomalo dědino, která v republice je, horo všechno. Ja měle na nás čas a všechno to šlo. Me štve psani na te folie, říkám ,Vojto z té folie to mosime vemazat a te neviš, co sme tam psala, neviš to I/Y, nám říkale, musíš to psat a lepší si to zapamatujete. Ted so te interaktivni tabole, tak já vim, když sikora zadám měký i, ono to tam přeleti, odleti, já nevim. Já sem tam jedno do té tříde přešla za nějakemá děckama a oni to tam dělale. Oni to musíjó vidět a ještě v té roce si meslim. Pak ti ledi škrábó a neomijó nic. Pak mají vepnit dotaznik a nevijó. A neomijó te děcka vůbec číst (*narátor č. 4, rozhovor č. 2*).

Narátor č. 4 zde zmiňuje vlastní zkušenost s distanční výukou, která postihla nejen rodinu narátora. Podle narátora jsou nadměrně používány počítače a obecně výpočetní technika. Heslem „tužka a papír je tužka a papír“ se narátor snaží definovat svoji ideální vizi výuky. Z výše přiloženého textu nám celkem jednoznačně vystupuje názor, že si narátor myslí, že dnešní děti to mají obecně „lehčí“. Toto tvrzení si podložíme pomocí další výpovědi.

To je prostě úplně jiná generace a všechno jiny mešlení. Vždyť to vidim, děcka ráno, kdež dó do škole, já sem se je snažela z něčeho vezkóšet, oni furt ťukaji do toho mobila no (Narátor_2 žalostně sepnul ruce). Povidám, Vojto, máš ulohe, on nemá. Vždet' Vojto ve ani nemáte te ulohe, abe to ti učíteli nemosele opravovat. Je to tak, já nevim, já to nevim. Vždet' me sme měle každé deň jedno uloho z matike, z češtěne, každé deň sme psale pětiminutovko. Ponděli, středa, pátek byla matematika. Utery čtvrtek geometrie. A to sme každé deň psale pětiminutovko, z toho nám pak udělale průměr za těch pět dni a dostale sme jedno známko do žákovské. Já si pamatojo, jak sem temo Pepovi, me sme seděle spolo. Bela to Thaletova kružněca, to nezapomeno do teďka. On se mě ptal, jak to je, já sem mo to řekla, on dostal jedničko já pětko (*narátor č. 4, rozhovor č. 2*).

Podle narátora mají dnešní děti mnohem méně povinností, než tomu bylo za minulé a předminulé generace. Na větší povinnosti tehdejších dětí upozorňují vedle narátora č. 4 i další, kteří říkají:

No a tak bévalo to. Akorát jako děcka třeba, tak sem musel králikum hnuj vyhodit, prasatum hnuj vyhodit, rozumíš, to zas bévalo na děckách. Holky ty zas musely doma uklidit, protože když otec dělal ve vykupu a o žních taky chodival pozdě dom. Protože se navázelo obilí, tak to bylo takovy.... (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Oni nevijó vlasně, co to je, že jo, já třeba řeknete kráva, me kdež sme šle do prá.. do škole já sem chodila od roko 62, do roko 71 do Kladek. A já, než sem šla do škole, tak sem musela podojit krávo, zanést mliko do mlíkárne a pak sme šle do škole, že jo. Anebo sme chodile lópat lésti, deť naši měle doma štere koně, tata měl páro, jako co sněma dělal v družstvě plus vždecky hříbata a on je očel táhat (*narátor č. 4, rozhovor č. 2*).

Aj když jsme bele děcka, tak třeba se okopávala řepa nebo něco, tak každé z té děcek jsme přešli dom a museli jsme těm rodičum jit pomáhat do té řepe nebo zemáke. Potom se zde pěstoval len, tak se chodil obracet len. Jo, to se takováma hůlkama šlo, protože ten len se vetřhal jako strojem a on se...on v tem lnu bel už podsiv jako tráva zasetá. A on se v tem hned rozsel, ale muselo se to obracet, že, aby to nezplesnivělo (*narátor č. 3, rozhovor č. 2*).

Na základě výše přiložených vzpomínek si můžeme vytvořit jistý obraz, jak mohlo vypadat dětství minulých generací. Narátoři na svá dětství vzpomínají v ryze pozitivních barvách. Nic na tom nezměnily ani větší požadavky na jejich fyzické a psychické zdraví (těžká domácí práce, vyšší nároky ve škole atd...). Celou tuto sekci zakončíme tvrzením narátora č.10, který tvrdí:

Nevim já si myslím, že sme si ten aji to dětstvi my jsme si to užili. My máme fakt na co vzpomínat. Doopravy... (*narátor č. 10, „Lidová slovesnost“*).

5.2.2 Kdež to vezmeš tak po dědině není nikdo

V této sekci se zaměříme na fakt, že lidé se ve vesnici už takřka nepotkávají. Sociální interakce je na velmi nízké úrovni. Nyní si pokusíme zodpovědět otázku, proč tomu tak je a jací činitelé tomu napomáhají nejvíce.

Že těch děcek toď belo vic kdese jako počet obyvatel. Ledi aji děcek no (*narátor č. 3, rozhovor č. 2*).

Dnes si vem kolek je tady ledi teď. Ti ledi nésó no (*narátor č. 7, rozhovor č. 5*).

...a tam bylo březšťáku jak hrom. Dneska se podivé, je zábava a tam nikdo není z Březska... no (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Narátori se ve svých vzpomínkách dotýkají reálného problému, který jsme si představili výše. Tedy fakt, že v obci začal klesat počet obyvatel. Zde si můžeme z části odpovědět na otázku, proč se lidé nepotkávají. Odpověď je jednoduchá. Snižuje se počet těch, kteří by se mohli eventuelně potkávat. Vedle podloženého faktu, že na obci klesl počet obyvatel, tak vedle toho také klesl počet míst, kde by interakce mohla probíhat.

Ten spolkový život byl větší. Protože vem, že třeba v 68. roku zde bylo 360 obyvatel, a když se zde znovu zakládal obecní úřad, no tak bylo ož jenom 250 obyvatel. Takže za těch 100 lidí, vesměs to staří omřelo tak buď ten dům spadl, nebo to kópily chalupáři (*narátor č. 3, rozhovor č. 2*).

No ono zde bylo víc složek. One zde byly složky, bylo: svaz mládeže, žene, červené kříž a hasiči. Takže každé spolek jako dělalo zábavu nebo tak (*narátor č. 3, rozhovor č. 2*).

Ti lidé se víc potkávali no. Nic to? není, dvakrát do roka něco v kulturáku, no a pak jedné na hřišti a máš to hotový. Krom těch hasičů a těch ochotníků tady fakt nic není. Možná só ti lidi teďka víc líní (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

No tak každé se zavře doma, já souseda vidím akorát, když su na dvoře a on de z práce a to je všecko. A to nebývalo... (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Zde jsme si představili, jak narátori pracují s faktem, že se lidé již nepotkávají, jako tomu bylo dříve. Výše jsme si představili, že v obci klesá počet obyvatel. Mimo tohoto zmíněného poklesu, klesl také počet míst, kde se lidé mohli potkávat. Nejčastěji byla zmiňovaná hospoda a obchod. Konstrukci každodenních prostorů bude věnována následující kapitola, která tato místo představí detailněji. Vedle úbytku obyvatel a míst lidského styku také došlo k redukci kulturního života.

Veškery Base mám vefoceny, aji divadla. Divadlo se hrávalo ve škole aji o Zacharu v prvním patře (*narátor č. 5, rozhovor č. 3*).

Tady byla nějaká učitelka V., každé rok nacvičila divadlo aji s dospělými, aji s dospělými. Byl nějaký kulturní život, teď ta dědina je prostě mrtvá. Je tady Basa, to je vlastně už jediná taková (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Z přiložených vět můžeme zcela jistě vydedukovat, že kulturní život byl na obci skutečně pestřejší. Díky poměrně širokému spektru různých spolků (hasiči, Červený kříž atd.) bylo na vesnici v socialistické době živo.

... že to jako beli ti hasiči taková hebná páka. Vždycky se všechno dělalo většinou...se dělale te zábavy, to okreskový cvičení, to pochování basy, takže všechno jako šlo přes te hasiče (*narátor č. 3, rozhovor č. 2*).

No ale pak se dělávalo mnohem víc zábav během roku. Na Vinohrádku se dělávale karnevaly, víš? Protože za první belo tady víc lidí a nebyla televize, nebyla videa, takže ty lidi se víc bavile takováma těma zábavama a tak (*narátor č. 3, rozhovor č. 2*).

Byly pořádány plesy, zábavy, zde se lidé samozřejmě mohli potkávat. Spolky také zařizovaly již výše zmíněné zájezdy. V dnešní době žije prakticky jediná tradice, tedy tzv. „pochovávání basy“ (poslední masopustní den, úterý před Popeleční středou, končíval pochováním basy.) Pro březské obyvatele je pochování basy největší událostí roku a můžeme tvrdit, že tomu tak bylo i v minulosti. S největší pravděpodobností se jedná o jednu z nejdéle trvajících tradic v obci (viz přílohy č. 17–18). To nám potvrzuje i výpověď narátor č.13, který tvrdí:

Na Bózově dělali pochovávání Basy. No a Pepka F. napadlo, pojedem se tam podívat. Tak sme vzali tři auta a jelo se na Bózov podívat, jak to dělají. No a na rok sme to dělali už taky. A od té doby je to, možná ten covid rok dva né, ale jináč to jede furt. Je to vlastně jediná akce, co tade je (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Zcela jistě můžeme tvrdit, že lidé se v obci Březsko již nepotkávají, jak tomu bylo dříve. Úbytek kulturních akcí, deficit obchodu a od letošního roku i hospody tomuto problému taky moc nepomáhají. Společenský život na vesnicích je na zřetelném ústupku a otázkou zůstává, jak tomu zabránit. Na základě jednotlivých výpovědí vyplývá, že dle jejich názoru byl život minulé klidnější a méně hektický.

Teď sme všeci nervózni a takovy nedočkavy aji já to po sobě citim (*narátor č. 4, rozhovor č. 2*).

Byla větší sranda... (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

5.2.3 V Kyjevě sem poprvy viděl žebráka

V socialistických letech se lidé s nezaměstnaností prakticky nepotkali ani potkat nemohli. V roce 1988 dosahovala zaměstnanost ve státním sektoru (zaměstnanci přímo najatí vládou, služby poskytované vládou a státem vlastněných firem včetně družstev) až 99 %, což bylo více než v ostatních socialistických zemích. Státní zásahy do ekonomiky byly oproti dnešní době znatelnější (Milanovic 1998, s. 12–13). Za socialismu byly veškeré mzdy a odměny striktně distribuovány státem a nepodléhaly tržním principům. Navíc ideologie tehdejšího režimu vedla k minimalizaci rozdílů výše mezd (Kahanec a kol. 2012, s. 8–9). Polistopadová léta jsou typická svými dynamickými ekonomickými změnami, pod které se podepsal přesun ke kapitalismu.

No jednoduše projevil se kapitalismus. Jedním slovem. To je skutečnost (*narátor č. 5, rozhovor č. 3*).

V této době došlo ke změnám výše mezd v horním příjmovém decilu, který byl rychlejší než u zbytku společnosti (OECD 2011, s. 5).

Na to bel zákon, že nesměl bet nezaměstnané. Ale belo na tom něco, protože každé musel do té práce jít a něco odělat pro ten stát. Teďka to nahrává takovém těm nefakčenkum, co se jim nechce dělat. Ale takovy bezdomovci nebévale, to neexistovalo. Nevim jak to najedno se stalo, že só ledi bez baráku (*narátor č. 1, rozhovor č. 1*).

Musels chodit do práce, to belo prostě dany. Nikoho nenapadlo zustat doma a nic nedělat. Já tě řekno, tenkrát bele vedávany takovy časopise Konicko. Jak s to menovalo, no to je jedno, každé měsíc brožurke. Tam bele aji toť ti, kteří nechodile do práce, oveřejněni, jak bele postiženi, že nechodile do práce (*narátor č. 5, rozhovor č. 3*).

Nechodils do práce, to belo přiživnictvi a šils do báně. To nebelo nic složityho (*narátor č. 7, rozhovor č. 3*).

...v Kyjevě sem poprvy viděl žebráka. To tady nebylo. Akorát třeba muzikanti nebo tak, tak tam měl klobók nebo futrál z nečeho, ale aby někdo seděl na ulici a žebral (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Né to museli všeci dělat. Všeci museli chodit do práce a jak nedělal, tak ho zavřeli... (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

V této sekci se tedy budeme zabývat otázkou jistot, jež lidem poskytoval život v socialistickém Československu. Nutno však zmínit, že na jedné straně máme jistotu pracovního místa, na druhou stranu byla mnohdy ta pracovní místa podle narátora č.13 vytvářena uměle.

Nenabarvené nic holy, jak to vyšlo z výroby. Jenomže oni dělali na sklad, protože ty motory nikdo nechtěl a potom oni ty motory zas rozdělali a prodali je do světa na náhradní díly. Takovy bylo hospodářství, viš, zbytečny (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Obyvatelé měli jistotu zaměstnání, avšak pokud tuto jistotu nepřijali, tak se jim dostalo jistoty v podobě odnětí svobody. Tento přístup nám v dnešní době může přijít dosti tvrdý. Narátoři na toto „tvrdé“ zacházení reagují takto:

Bel tade i větší pořádek. Já si meslim, že nějaká kázeň a disciplína belo v tom státě větší, určitě (*narátor č. 7, rozhovor č. 3*).

Vedle této dosti rozporuplné jistoty ve výpovědích můžeme najít i jistoty takové, které lidem opravdu mohly zlepšit život. Mezi ty nejčastěji zmiňované musíme zařadit jistoty finanční. Narátoři se k těmto finančním jistotám staví takto:

Kdež to vidíš ten bordel, jaké je tak. Jak se všecko zdražoje a všecko otahojje. Napředs dostal 150 000 nenávratno pučku na bydlení. Za tos postavil hrobé barák, hrobó stavbo. Nikemos nemosel nic vratet. Ted' si vem. 150 000 tě nestači ani na pozemek. Na nic (*narátor č. 7, rozhovor č. 3*).

Toť ti zemědělci navíc dostávale přece, abe nebudovale v tem bytě, baráko asi 20 000 dostale, abe vebudovale bytové jednotko. Tak tě podpořelo družstvo. A to bele na to dobo peníze. Kdežs měl 1200 plat (*narátor č. 5, rozhovor č. 3*).

Ted' tě daji pučko, ale z čeho bodeš platit, jak to bodeš platit, to nikdo neřeši. Ale seš ovázané do duchodo, plať tam někde 30 000. Půjčku ! a plať tam ještě náky inkaso, z něčeho mosiš žet, jezdit do práce. Ta jistota není taková, jak bela tenkrát. Belo to jednoduši na to bydlení. Šils někde do města, tam tě zaměstnanele a dále tě byt. Bydlelo se za pár kaček (*narátor č. 7, rozhovor č. 3*).

Mladi lidi měli větší jistoty. Vem si, když stavěl nebo tak, tak já nevim a škola tak akorát možná ta vysoká, tak tam možná něco museli na to dat, nebo rodiče, ale jináč já sem třeba, že sem třeba se učil v Ostravě, tak naši za mě nezaplátili ani korunu, akorát mě dali na jizdu tam a zpátky a to bylo,

když sem jel z hlavního nádraží, tak to stálo jedenáct padesát až do Konice, a když sem jel z Poruby, tak deset osmdesát (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Tak vem si, že postavili si baráky, byly půjčky takovy nenávratny. Třeba kdyžs dělal, dám příklad, v tém družstvě, taks dostal nějaky peníze, ale musels tam 10 let byt. A dostals na to, já nevím, já sem nestavěl, tak nevím, ale dostals nějaky peníze a deset let kdyžs tam byl, tak to bylo smazany. Kdybys tam nebyl 10 let, taks musel vrátit nějaky peníze. No a tenkrát kurnik, já vim, když mě to táta tady předával barák, tak tenkrát už musel byt odhadce. Sme dotahli, jel sem pro odhadce do Prostějova, ten to spočítal přes padesát tisíc, tak sme ho pozvali do kuchyně, táta mu nalil (smích), a tak to srazil na pětštyrycet aby se neplatila taková daň, od padesáti tisíc byla jakási větší daň. A pod padesát byla menší. No a táta mu nalil druhó a bylo to za pětářticet. Ale dřív třeba chodili z obce a odhad tak to bylo třeba za pět tisíc. Za pět tisíc a trochu gořalky. (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Výše jsme si představili, jak narátoři přistupovali k finančním a obecně k životním jistotám. Z těchto výpovědí nám jednoznačně vyplývá, že finanční situace byla podle narátorů na jiné úrovni, než je tomu teď. Narátoři měli diametrálně odlišné platy než dnes. Také je nutno zmínit, že potraviny a spotřební zboží bylo obecně levnější. Jak narátoři vzpomínají na tehdejší ceny, se podíváme v následující části.

No hrozny to bele plate. No podíve se, když jsem tak jsem měl 800 korun. A když potom jsem měl 2000. Na to dobo to bylo celkem dost. V to dobo sem bel nělíp placené hajné na Dzbelovsko (*narátor č. 1, rozhovor č. 1*).

Jako já, když jsem se veučil, tak jsem měl přes 60 na hodinu, jo, takže...ale zas teda rohlík stál 30 halířů a chleba stál 5,60 nebo kolik, ja, takže to belo úměrný no a benzín stál potom...nějak v tem 70. roku bel poprvní zdražené benzín ze dvó korun na čtyři koruny, takže za tu hodinu práce jsem neměl ani litr benzínu, takže jako proto, aby se jako ulevilo temu rozpočtu, kdežs něco chtěl našetřit, taks musel jako se zásobit téma potravinama, viš? A teď jako každé vydělávaj tolik peněz, že si to všecko můžem kópit (*narátor č. 3, rozhovor č. 2*).

Stařa měla 180 korun duchodo (*narátor č. 4, rozhovor č. 2*).

Jezdil jsem vlakem a listek stál 7.60... (*narátor č. 5, rozhovor č. 3*).

...ale ten plat bel také 1100 meslim. To sem měl, kdež sem dělal teho mistra (smích). Kdež sem přešel do Konice, tak sem měl na hodino šest korun. Pak se to zdvihlo na osm. Pak to belo i deset (*narátor č. 5, rozhovor č. 3*).

No prosimtě, kdež začalo to družstvo, tak to belo sedm korun a to tě dále pořádné dil rozházet hnoje, okopat řepo, ja, já nevim. (narátor č. 6, rozhovor č. 3).

Tak dvě mlíka a štríclo chleba to belo asi ani ne jedenáct korun. A rohlík stával třicet haliřů (narátor č. 5, rozhovor č. 3).

No tak ono dneská, vem si, kolik je plat. Tak to běž do hospody a dé si tam za pětatřicet korun pivo. Sme kurník vzpomínali, když sem přišel z vojny tak ještě bévalo pivo za korunu sedmdesát (smích). No dobře, dal sis deset piv, jednoho ruma, zaplatils dvacet korun a šels dom. Dneka dvacet ani maly pivo není. No. To tenkrát se pila desítka. Dneska už to nikdo nepije možná se ani už nedělá (narátor č. 13, rozhovor č. 4).

Z příložených řádků můžeme skutečně vidět, že narátoři tehdejší ceny hojně ve svých výpovědích zmiňují. Z dnešního hlediska se jedná až o „směšné“ výše platů a níže cen. Na tuto problematiku se však nemůžeme dívat optikou dnešní doby. Narátor č. 7 také zmiňuje, že rozdíly mezi platy nebyly tak markantní, jako jsou dnes.

Všeci prostě nikdo nic nikomu nezáviděl. Ledi byli takovy vic kamarádšťeši. Nebele rozdile takovy v těch ledech někdo má milióne jiné nemá (narátor č. 7, rozhovor č. 3).

Nutno podotknout, že podle výpovědi narátorů byli lidé v socialistické době hlavně na vesnicích skromnější.

Me sme nebele náročni, me sme nebele náročni (smích). Na tech dědinách se žeje skromně (narátor č. 3, rozhovor č. 2).

Kdež se dělale třeba vajíčka, tak to nebelo, že be vzala 6 vajec a rozbila. Napřed vzala cebolko, na to se dala kropice, to se zalilo mlíkem, odělala takové bešamel, be se dalo říct, a do teho te štere véce dala. Tém sme si namazale chleba, nás belo doma šest, tak sem tém bele poděleni. A nepřešlo nám to, že je to něco špatného. Ledi si oměle poradit a nehledale v tom vědo. Ted' prostě do a oni mě daji (narátor č. 4, rozhovor č. 2).

Přece nemosim mět všechno, co bech chtěla. Je to tak. Tak kdež na to nemám (narátor č. 4, rozhovor č. 2).

Lidé v době socialismu měli mimo výše zmíněných také mnoho dalších jistot. Uvedeme si pouze pár příkladů, které narátoři zmínili. Narátoři tvrdí, že stát se o tehdejší vesnické obyvatelstvo více staral.

Prv jezdila pojizdná s masem. A kdež bel zavřené obchod prodavačka měla dovolenó tak jezdila ta pojizdná prodejna (viz přílohy č. 19–20). To bel autobus a v tem autobuse se kópilo prostě všechno. Praci prášek, kořeni všechno. Ten autobus přijel v určitó dobo, o řidiče se nastópilo, vzal košíček. Člověk si vebral, co potřeboval, na konco bela pokladna. Člověk si vebral, co chtěl, a belo to. Fakt jako prv, oni si to asi nedovolele, že by nezásobile te dědině (*narátor č. 4, rozhovor č. 2*).

Vedle toho, že se o lidi na vesnicích stát staral více, tak lidé měli jistotu sami v sobě. Tím je myšleno, že obyvatelé na vesnicích měli velice často domácí zvířata a vlastní malé hospodářství. Takže nějaké základní potraviny si byli schopni zabezpečit sami. V obci bylo zcela normální, že každá domácnost měla nějaké to domácí zvíře.

Každé měl slípke, to litalo a hosi, co to bévalo hosi tam na tem dolňáko (*narátor č. 3, rozhovor č. 2*).

...každé doma choval prase, kozu, protože ta zas dávala mlíko pro to prase no a krom toho slípke, že... (*narátor č. 3, rozhovor č. 2*).

No tak samozřejmě měle prasata, všecko. Králike, kdopak má králike maximálně někdo má te slepice ani to moc né (*narátor č. 5, rozhovor č. 3*).

Spiš kozu a prase a slípky a kačeny, husy někdo měl. Tenkrát moráci, jak só ted' ti kanadští, tak to nebévalo, bévale jenom ty husy, kačeny nic jinyho. Moráci bévali, ale jenom ti barevni nevím jak se to menuje. Tak ti bévali (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Na této krátké ukázce jsme si potvrdili, že i námi dotázaní narátoři opravdu nějaká domácí zvířata měli. Musíme zmínit i fakt, že si těch zvířat lidé obecně vážili, velice krásně nám to potvrzuje tvrzení narátora č. 2, který tvrdí:

...to kdež bele děcka maly, tak tam sme se chodile divat krmít telátka, co bele odstaveny. Dudlikem ze sklinke měle flašo s mlíkem, to děckám se vždycky libilo (smích) to belo takovy hezky (*narátor č. 2, rozhovor č. 1*).

Lidé obce Březsko se k životu v socialistické době staví spíše neutrálně až pozitivně. Negativní projevy spojují spíše s generacemi předchozími než se svojí vlastní. Z úst narátorů jsme si představili, jak lidé tehdy vnímali každodenní život. Když se na celou tuto stat' podíváme, jednoznačně nám vyplývá fakt, že lidem se ve své podstatě žilo dobře. Vzpomínání na toto období je spíše ve světlých barvách.

Já si nestěžuju, že sem to tak prožela (*narátor č. 4, rozhovor č. 2*).

Z výpovědí nám vyplývá, že nejvíce negativně vnímají obyvatelé Březska samotný konec socialismu zastoupený „vítězným“ listopadem. Jak lidé vzpomínají na polistopadová léta, si představíme v následujících řádcích.

5.3 Listopadové vítězství, nebo prohra?

Sametová revoluce jedna z největších událostí moderní historie v naší zemi. Pád socialismu, vítězství Občanského fóra, zvolení demokratického prezidenta Václava Havla. Po dlouhých jednačtyřiceti letech končí éra socialismu a začíná éra postsocialismu. Otevírá se trh, otevírají se hranice. Dosáhl tento „sametový závoj“ i do námi zkoumané vesnice? Jaký názor na polistopadové události mají námi dotázaní narátoři si představíme níže. Začneme tím důležitým milníkem, který „rozděluje“ socialismus od (post)socialismu. Na období Sametové revoluce vzpomínají narátoři takto:

Nevim, jěšle to belo přímo teho 17, ale bel sem v Konice take na té demonstraci, ale jenom jako pozorovatel, nezučastnil sem se ji. Tehdá, no radši o tem nebodo mlovit (*narátor č. 1, rozhovor č. 1*).

No v Konice tam bela euforie. Tam jo, tade ve Březsko si myslim, že ne. Si pamatojo, že tam bele nějaci řečnici v té Konici a teď só to ti néposledněši, co můžó bet (*narátor č. 1, rozhovor č. 1*).

No babička ta to prožívala jako maminka tak oni ti ledi nevěděle co se děje. Ona to vnimala jinak než me, oni zažele rok 48 ten převrat, me né... (*narátor č. 4, rozhovor č. 2*).

Seděl sem v dilyně a poslóchal jak blbě kecaji na renko (*narátor č. 5, rozhovor č. 3*).

A vekládal sem si, žeto néni dobry řešeni tade to. Takovém zpusobem. To ti ledi, kteří konkrétně M..., to bel fanatik s téma smě měle decky velky diskuse, jak on to hájil, jak to bode dobry toť ten režim (*narátor č. 5, rozhovor č. 3*).

A já sem nikde nejela. Já sem bela toť v přidružená a tam sme dělale jakyse te pleche, nebo já nevim co. Já sem říkala, já nikde nendo. Néso voblečená, tak sem nikde nešla. Ostatní, no kolek nás tam belo, pár, že já sem tam v té Konice nebela, to tě mužo říct. Já sem kličema necingala (smích) (*narátor č. 6, rozhovor č. 3*).

To sem byl doma, čoveče. No nikde, no v družství jináč. To bylo v rádio možná až za dva dni. Dokud se drželi, tak to nepovolili, ale pak myslim za dva dni to bylo v rozhlase, že ti študáci vstupujó do stávky a herci a takovy. No a pakto začalo Olomóc tam začaly ty manifestace a takovy (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Na první pohled můžeme vidět, že výpovědi narátorů jsou značně negativní. Což značně vybočuje z euforie, která byla například v Praze nebo jiných městech. „*Celospolečenské změny se v obci projevovaly spíše zájem o dění v republice, než v jejím vlastím životě*“ (Kuba 2001, s. 48). Pro demonstraci nám poslouží město Konice. Vzdálenost od Březska jsou necelé tři kilometry. Vzdálenost až zanedbatelná, rozdílnost názorů až nepřehlédnutelná. Rozdílnost názorů je z výše přiložených výpovědí zřetelná. Nastává otázka, proč se názory obyvatel obce Březsko tak odlišují. Jednotlivé názory si představíme níže.

To po revoluci všechno stěně spadlo. To ož pak nebela, nevim, jestli tedka náky kina existojó v Konice, to už je kolek let zavřeny (*narátor č. 1, rozhovor č. 1*).

Za teho socialismo, že teda belo, že hlavní produkce bele naše, že v obchodech. Pan Klaus řekl, že trh všecko veřeší, ale ona to pravda není moc velká a začalo se vlastně tak, že tade kdež krmile prasata, tak měle určitó cenó za to prase. Zato kdež to dovezle z Polska, tak to dovezle laciňěš, belo to zajimavy, že to prase, co belo dovezeny, belo laciňěši než to, co belo o nás vepěstovany. Takže to bela taková špatná věc, že nedokázale naši pomuct těm zemědělcum, abe bele konkurence schopni k těm Polákum, třeba abe se nemuselo dovážet maso, kdež tade bele kapacite to verábět, kdež bela ta cena tak nizká, tak te chove se zavře. Ono je jednodochy to zavřit, ale rozjivet to znovo, rozpohybovat ten systém, to jako to je složity. To prase chvilo trvá, než veroste, chvilo trvá, než má mladý, zase te mladý než verostó, to není, že be do roka zase belo to. Anebo v tem lese, kdež bela ta kurovcová kalamit, a tak tade Poláci začale kopovat dřevo, vozelo se dřevo do Polska. Nédřív špatněši, potom aj lepší a belo to jenom, protože vlastně ten Polák dovezl to auto do Polska a tam ještě za to dostal peníze jako takový podporo. Takže von ho tade nakopil laciňěš, ještě ho tam zpeněžel a pak ho teprve dal temo odběratelovi. To je všecko takovy ztráte, tak je to ze všeckém (*narátor č. 1, rozhovor č. 1*).

Tak be to mělo bet v té vládě pořád, první be měle podporovat teda te naše zemědělce, abe to belo soběstačný ten národ, jako oževit to zemedělstvi a určitě be to nebelo tak špatny jako s tím dovozem (*narátor č. 2, rozhovor č. 1*).

No bordel nebel takové, jaké je dnes, to je skutečnost. Myslím to tak, že všeci mají pravdo a všeci z teho chcó těžet ještě (*narátor č. 5, rozhovor č. 3*).

Protože bela jenom jedna strana teď tech stran je X a každé si hrabe a zprivatizovává toď te firme a všeco a šlo do to sókroméch rukó a zas to zprivatizovale jenom ti, co o teho bele, ti komunisti. Teď máš komunisto prezidenta a nikemo to nevadi. A na komuniste bodó plot a že on tam sedí, to je dobry (smích). Je to tak, kdebe v 89 někdo řekl, že bode s velkó slávó tam narvale Havla a za pár let je tam komunista vole a beztak ten Havel bel také komunista (*narátor č. 7, rozhovor č. 3*).

Bel tade i větší pořádek. Já si meslim, že nějaká kázeň a disciplína belo v tom státě větší určitě (*narátor č. 7, rozhovor č. 3*).

Co se změnilo, sóčastné prezident névětší komunista a teď dělá prezidenta no. A tenkrát hulákale komunisti do plynu a takovy a te hesla a takovy a máš 30 let potom a tam sedi névětší bolševik jaké kde bel. No tak co to je za kravino (*narátor č. 7, rozhovor č. 5*).

Hned všichni komunisti byli fóristi. Pak si postavile baráke navcho (*narátor č. 14, rozhovor č. 5*).

Na březským vrchu. V Konice se mělo stavět velké kulturák bel na to nekópené materiál a a jak se to škobrtlo. Tak se to rozebralo (*narátor č. 7, rozhovor č. 5*).

Tak hlavně na tom trho nebyli tady ti s***i no, většinó sme bele soběstačni, žejo. Tak sme si to dělale pro sebe a kvalitně no. Něco šlo ven, něco se dovezlo ale prostě (*narátor č. 7, rozhovor č. 3*).

Ale třeba za mě, kdo byl komunista, tak se měl dobře. Já, když sem byl na vojně, tak muj mazák normálně natankovala gaza, tam to mělo dvě nádrže a šedesát litru v kanystrách natankoval. V pátek se zebrał a jel dom. Bez povoleni. Potom přijel, říká k***a, já sem benzin ještě musel kópit. Ono to žralo, ale protože byl komunista, tak se mu nic nestalo. Kdyby nebyl komunista, tak má prokurátora a... (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Přešils do obchodo, přešils tade do obchodo nebo do Konice do obchodo a rohlik bel za 30 haliřu, aťs bel tam nebo tam. Všeco belo sténě. Teďka přendeš a máš tam 3 korone a tam máš 5 koron (*narátor č. 1, rozhovor č. 1*).

Narátoři ve svých výpovědích polistopadový život vykreslují velice negativně, až v některých případech nepřátelsky (tvrzení o Havlovi). Často se ve výpovědích objevuje slovo krádež (oni rozkradli, kdyby to nerozkradli...). Na základě výpovědí v celé páté kapitole můžeme zcela jistě tvrdit, že lidem se v obci Březsko žilo mnohem lépe v socialistických letech než nyní. Svá tvrzení opírají nárátoři o fakt, že o vesnice již není takový zájem, jaký byl. V obci není obchod, hospoda. Kulturní život na obci také upadá. Zelená infrastruktura je nahrazována residenčními zónami. Celou tuto kapitolu uzavřeme větou jednoho z nárátorů, který tvrdí:

Dělali to pro nás, ale profitují oni... (*narátor č. 1, rozhovor č. 1*).

6. Každodenní prostory

V předešlé kapitole jsme se zaměřili na to, jak lidé vnímali každodenní život během socialismu a jak narátoři vnímali změnu v polistopadových letech. V této se zaměříme na otázku, jaké prostory lidem vytvářely každodenní prostor a jak jejich každodenní život ovlivňovaly. Na základě jednotlivých výpovědí si tyto každodenní prostory zrekonstruujeme a vysvětlíme jejich důležitost v životech narátorů. Mezi nejčastěji zmiňovaná místa v obci patří: hospoda, obchod, družstvo (tehdejší JZD), kulturní dům.

6.1 Hospoda

Hospodské zařízení patří v České republice k nejnavštěvovanějším pohostinstvím. „...*hospoda nabízí neformální a klidné prostředí, v němž se scházejí kamarádi a známí, kde je dobrá zábava, v němž se dá povídat a klábosit takřka o čemkoli, stejně jako domlouvát melouchy a výpomoci nejrůznějšího druhu. Nevyžaduje po návštěvníkovi rozsáhlé znalosti společenského bontonu, láká jej spíše uvolněnou zábavou a jedinečnými lahůdkami v podobě hospodského gulášku, buřtů s cibulí nebo pivního sýra. Takovéto zařízení je v očích veřejnosti jakousi kulturní památkou...*“ (Vinopal 2005, s. 1). Ačkoliv přiložená definice může působit mírně urážlivým tónem, tak pro náš výzkum vystihuje přesně to, co hospody hlavně pro vesnické obyvatelstvo znamenají.

Pivo do českých hospod neodmyslitelně patří, na tuto skutečnost upozorňuje i česká literární historička Dagmar Mocná, která tvrdí: „*Pivo je tu stejně přirozeným nápojem jako voda či mléko*“ (Fanta 1999, s. 48). Vedle piva měli lidé i jiné důvody k návštěvě (interakce s lidmi, odpočinek, domluva o výpomoci, atd...). Jakým způsobem na hospodu vzpomínají námi dotázaní narátoři, si představíme níže.

Na území Březska se vystřídalo hned několik hospod. Dříve než necháme promluvit narátory, si musíme představit časoprostorový vývoj hospod v obci, který je k nahlédnutí v následující mapě.

Obrázek 10: Časoprostorový vývoj hospod v obci, Zdroj: ČÚZK 2024, vlastní fotografie, Google mapy, vlastní zpracování QGIS

Na základě přiložené mapy můžeme vidět, že během minulého režimu bylo v obci hospod hned několik. Na mapě můžeme vidět rovnou čtyři místa, kde byl hostinec. Nejdelší provozovanou hospodou byla ta návsi (zelená). Po nucených rekonstrukcích byla hospoda přesunuta do kulturního domu.

Potom se to tam spravovalo tak se tři a půl roku v kulturáku. Pak se to otevřelo zpátky a tam se to střídalo potom to nějak stálo za prd (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Od roku 2007 se otevřela další hospoda, která kvůli nízké návštěvnosti koncem loňského roku zavřena.

Dneska deš do hospody, no tady né, je to zavřeny, ale dneská do hospody málokdo tě přinde (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Jak bylo již zmíněno, hospoda pro vesnické obyvatelstvo nepředstavovala pouze pivo a cigarety. Jaký význam hospodě připisují narátoři, si představíme nyní.

...belo, vehlášeni brigáde na pomoc, aby se to dalo dělat. Nikdo nepřešil. Takže předseda z Konice mě tade poslal 10 sovětských vojáku, tade z teho vrcho, jak bele nad Ponikvó. Tak sem tam s něma něco dělal. Takže ten rebnik podle teho také vepadá, hlavně ta část od splavo doprava. Tam se to bortilo, protože oni tam naházele moc teho, nebelo to zapříčeny. No domlovit se s něma se člověk nedokázal, takže tehdá to belo dost špatny. Pak se opravovala ta hospoda, to belo trochu lepší, tam chodile na brigáde (*narátor č. 1, rozhovor č. 1*).

Z této výpovědi narátora č.1 vidíme, jak byla hospoda pro obyvatele Březska důležitá. Na opravu rybníka museli kvůli absenci brigádníků pomáhat sověští vojáci. V případě oprav hospody nebylo o brigádníky zájem. Toto tvrzení ještě doplňuje manželka narátora č. 1, která říká:

...to chodilo chlapu dost (*narátor č. 2, rozhovor č. 1*).

To nám potvrzuje fakt, že hospoda byla spíše mužská záležitost. Ženy se potkávaly hlavně v obchodech, k této problematice se dostaneme později. Hospody měly mnoho funkcí:

Tak to určitě. Tak byla hospoda a kdyžs něco potřeboval pomuct nebo něco zařidit taks šil do hospody a tams to zařidil. Dneska deš do hospody no tady né je to zavřeny, ale dneská do hospody málokdo tě přinde. No ale tenkrát chlapi potřeboval bych to tak se pár chlapu zvedlo šli tě přestěhovat něco (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Na výše přiloženém příkladu vidíme, že hospody sloužily jako „místa pomoci“. Lidé si více pomáhali a byli více v kontaktu. Lidé měli jistoty v ostatních lidech což je podle narátorů v dnešní době spíše vzácnost.

Ledi byli takovy vic kamarádšfěší... (*narátor č. 7, rozhovor č. 3*).

Nejčastěji narátoři připisují hospodě hlavně funkci sdružovací. Lidé se do hospody chodili pobavit, podělit se o své názory. Hospody alespoň v minulosti byly podle narátorů důležitým pojítkem mezi jednotlivcem a společností.

Je to blby dřív, dřív jak tě říkám, žensky se potkaly v obchodě, chlapi v hospodě a bylo to (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Vem si, nevím, jestle ste znale A... vlastně jo, to stem uhle stat a on vždecky v hospodě žvanil jak sviňa, jak on k***a všeco be dokázal a Franta S. hospodské ten bel předseda KSČ a starostó bude A. a proč bude A. protože má névic řeči v hospodě. Tak bel starostó a hotovo! Hoši, to beste musel znat (*narátor č. 9, „Lidová slovesnost“*).

Ale zas ta dědina byla zde hospoda, byl zde obchod, takže se to vic jako druželo (*narátor č. 3, rozhovor č. 2*).

No v hospodě, vždyť to říkám. Nebo v obchodě, v hospodě. Chlapi v hospodě a žensky v obchodě (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Polecajt Ž.. říkával, nikdy nic neverešiš jak v hospodě. Tam se meze ledma mlovi, co je potřeba (*narátor č. 5, rozhovor č. 3*).

Tak Jenda do té hospode přestal chodit. Pak teda chodil, kdež se točelo v té škole, tam se jeden čas zavřela, jak bela ta rekonstrukce. Tak ti hasiči se tam střídale v tom točení teho piva. Po tédno tam asi šil jedná a zas Rost'a na něho začal něco. Jak se tade opravovala ta kaple, tak potom se začala opravovat ta vazba se zde dělala. Nějaké ten pan Ščudla. Tak se obec domlovia, že se odělá střecha aji na té malé kapleče. No a ten Rost'a mu začal vetykat, že kdebe to odělal někod jiné, tak be to belo lepči, odělale be to delší. No odělale to tak, jak to belo puvodně. No a tož potom to ten, co tade dělal na obce, on to odkopal, jak je tma takovyto odvodněni, abe ta kaple bela sochá. Tak on potom tak na to zanevřel a potom nikde nechodil (*narátor č. 4, rozhovor č. 2*).

Hospoda byla vlastně centrem dění v obci. Lidé se zde potkávali, řešili své problémy. Hovořili mezi sebou a socializovali se. Jak můžeme vidět o odstavec výše, konverzace vždy nemusela být pozitivní. V hospodě se člověku většinou rozváže jazyk a mohou vzniknout i různé konflikty ať už verbální, či neverbální.

Byla větší sranda, neřešilo se to u sódu, dostal pár facek a bylo to (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Narátor č. 13 se domnívá, že lidé si své problémy většinou řešili mezi sebou bez zapojení nějakého právního řízení. Tvrzení o tom, že hospoda bylo centrum dění, nám potvrzuje i další výpověď narátora č. 7:

Všecko se řešelo v hospodě, telefone nebele. Kdežs chtěl někeho potkat, taks šil do hospode. Bele veřejny telefoni stanice o F.... a o P.... to belo všecko, dva telefóne na dědino (*narátor č. 7, rozhovor č. 3*).

Na základě této výpovědi můžeme tvrdit, že hospoda byla i „komunikačním centrem“ i „centrem kultury“.

Jak bela hospoda, tam bel sál a tam se no hrále, přes zemo ne. Ted' dule nic není a navrcho só byte (*narátor č. 5, rozhovor č. 3*).

Tyto kulturní akce se posléze přesunuly do kulturního domu. Podle narátorů hospodští v obci byli také řezníci. Takže hospoda tímto získává další funkci.

Řikával tady pan Zachar, že dělával třeba 60 zabijaček v to zemo. Jo a to bele tady 2 řezníci. Bel ještě pan Obšel, jak bévají Na Švondě, tak to bela take hospoda a on ten pan Obšel byl take řezník, a takže tady beli 2 řezníci, kteří měli v zimě...nebyle mražáke, takže se zabilo a tem sósedum se donesla ta zabijačka. Se jim dala jitrnice, aj kósek masa třeba, tlačénke a potom zas on zabíjel, tak zas se to vrátilo, takže to maso belo ...nebo belo to pořád čerstvy (*narátor č. 3, rozhovor č. 2*).

Ve Březsko v hospodě bel řezník jako majitel ten Zachar. Tak to nebela jediná jeho činnost, vyživa jako mět hospodo, měl pole a dělal... (*narátor č. 5, rozhovor č. 3*).

Vzpominám, že sem tam chodil s takovém modré hrnec to bel na sadlo, to bel furt jeden a ten sám. Tak sem tam k nim chodil pro sadlo. Prodával sadlo tak normálně (*narátor č. 5, rozhovor č. 3*).

V dnešní době funkcí hospody značně ubylo. Jak již jsme si představili výše, lidé se podle narátorů už skoro nepotkávají. Lidí je na obci málo a příležitostí taky.

Ted' do té hospody taky chodí pět lidí no. Ti staří ti puvodni štamgasti ti zemřele, kolek tade jich je. Nebo už zestárle. Maximálně v pátek se tam ta mládež schází a jinak nic to (*narátor č. 4, rozhovor č. 2*).

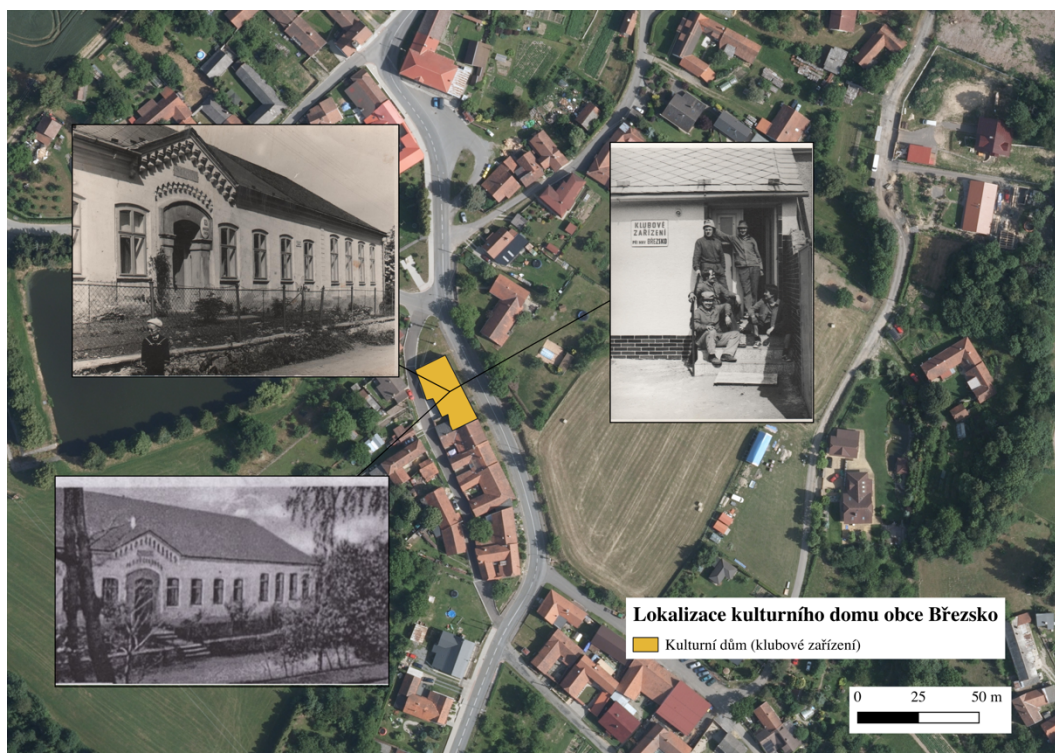
Tak to běž do hospody a dé si tam za pětatřicet korun pivo. Sme kurnik vzpominali, když sem přišel z vojny, tak ještě bévalo pivo za korunu sedmdesát. No dobře, dal sis deset piv, jednyho ruma, zaplatils dvacet korun a šels dom. Dneka dvacet ani maly pivo néni. No. To tenkrát se pila desítka. Dneska už to nikdo nepije, možná se ani už nedělá (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Na konci roku 2023 byla definitivně zavřená poslední hospoda v obci. Po necelých sto letech obec ztratila jednu ze svých hlavních domén. Nedostatek zákazníků a vysoké ceny donutily majitele podnik uzavřít.

Krom těch hasičů a těch ochotníků tade fakt nic není. (narátor č. 13, rozhovor č. 4).

6.2 Klubové zařízení

Prostory klubového zařízení jsou svým využitím velice zajímavé. Do roku 1973 sloužila budova klubového zařízení jako škola. Hlavně tedy starší narátoři mají tento prostor spjatý se školou. Právě díky tomu může docházet k zajímavým tvrzením, která jsou zmíněná níže. Obec Březsko se může „pyšnit“ tím, že zde lidé chodí na pivo do školy.

Obrázek 11: Lokalizace kulturního domu v obci, Zdroj: ČÚZK, archivní fotografie obce Březsko, vlastní zpracování QGIS

Pak teda chodil kdež se točelo v té škole tam se jeden čas zavřela jak byla ta rekonstrukce. Tak ti hasiči se tam střídali v tom točení toho piva (narátor č. 4, rozhovor č. 2).

Tak ona byla zavřená, ale hasiči to vzali pod sebe a točilo se v kulturáku, protože ve Březsku bylo kolek to říkalo 30 hospodských, protože hasiči, jak se točelo tak se každé tédy střídali. Takže každé hasič jeden týden točil v obyváku (narátor č. 14, rozhovor č. 5).

Úklid škole, oměvání oken, prani záclon, to se dělale brigáde nebo sme se sešle a odělalo se to. Nebo sme okopávale ruže, bele tade, jak je zastávka autobusová, no o té vyvěske o Václava Svatyho pak bele o škole, to se všecko okopávalo no...*(narátor č. 4, rozhovor č. 2).*

Škola se předělávala, jak se zrušila...zde škola, tak se to předělávalo na ten kulturák, tak vždecky bely nějaký brigáde nebo ty chodníke, první se dělali brigádnicke, takže *(narátor č. 3, rozhovor č. 2).*

Právě tato „názvová nejasnost“ může vyvolávat chybnou interpretaci. Jak již bylo zmíněno výše, „kulturák“ sloužil hlavně tedy v 80. letech jako hospoda.

Potom se to tam spravovalo, tak se tři a pul roku točelo v kulturáku *(narátor č. 13, rozhovor č. 4).*

Hlavní využití této byly hlavně tedy kulturní akce (plesy, zábavy, ochotnické divadlo).

Divadlo se hrávalo ve škole aji... *(narátor č. 5, rozhovor č. 3).*

Tady byla nějaké učitelka V. každé rok nacvičila divadlo aji s dospěléma, aji s dospěléma. Byl nějaký kulturní život, teď ta dědina je prostě mrtvá *(narátor č. 13, rozhovor č. 4).*

No tak to bévalo, bévale maškarni plese, to pořádale žene. Plese většínó bele *(narátor č. 4, rozhovor č. 2).*

Když bévala zábava hodová, ples tady béval. Většínó to dělali hasiči nebo Červené kříž a tam bylo březšťaku jak hrom. Dneska se podivé, je zábava a tam nikdo néni z Březska to je *(narátor č. 13, rozhovor č. 4).*

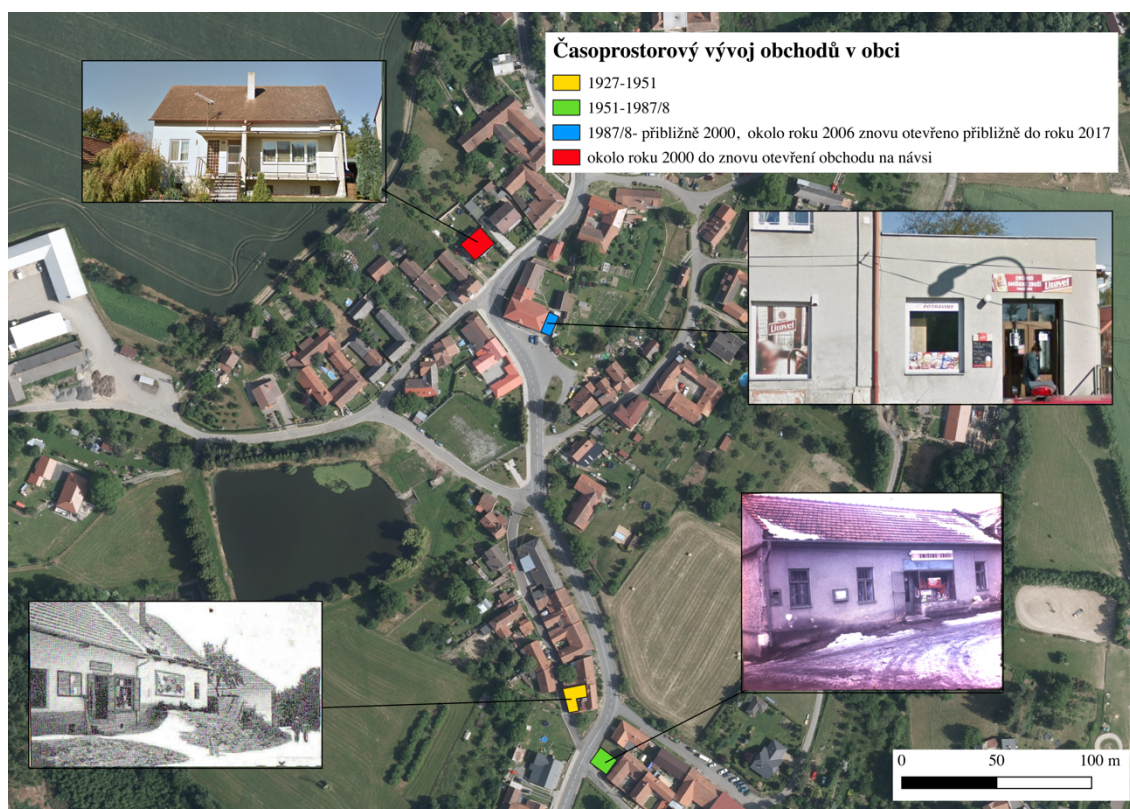
Když sem dělál ples, tak se vzaly vstupenky, dvě partie a chodilo se po dedině a prodávaly se vstupenky. Každé by tam nešel, ale kdyžsme přišli se vstupenkama, tak každé kópil. Já nevim, tak rodina, manžel, maželka kópili dvě vstupenky. Tak tenkrát to bylo, nevim, dvacet korun, ale každé kópil. A kdo přišel, tak přišel, a kdo ne, tak ne *(narátor č. 13, rozhovor č. 4).*

Z výše přiložených slov můžeme tvrdit, že kulturní zařízení obce Březsko skutečně dostálo přívlastku kulturní. Z výpovědí je zřetelné, že byly pořádáné plesy a jiné akce. Tudíž stejně jako v hospodě se zde lidé mohli potkávat a „družit“. Na rozdíl od hospody se nejednalo ryze o mužskou záležitost. Různá divadla navštěvovaly

celé rodiny ať už jako diváci, či účinkující (viz příloha č. 21). V dnešní době je využití „kulturáku“ mizivé v porovnání s minulou érou.

6.3 Obchod

Spíše než s pojmem obchod jsme se mohli v socialistických letech potkat s pojmy jako Jednota nebo „sámoška“. Více než použitý termín je důležitější význam tohoto místa. Pro obyvatele obce to bylo jedno z nejzásadnějších míst. Pro dnešní „konzumní“ společnost mají obchody podle narátorů naprosto rozdílné funkce, nežli tomu bylo v minulých letech. Primární funkce obchodů je zásobovat obyvatele potravinami a dalším spotřebním zbožím. Během socialistických let nabýval podle narátorů obchod zcela rozdílných funkcí, než je tomu dnes. Toto konstatování si potvrdíme na základě přiložených výpovědí. Stejně jako tomu bylo v případě hospod, tak i u obchodů můžeme pozorovat určitý časoprostorový vývoj, který můžeme vidět na přiložené mapě níže.

Obrázek 12: Časoprostorový vývoj obchodů v obci, Zdroj: ČÚZK, archivní fotografie obce Březsko, Google maps, vlastní zpracování QGIS

V roce 1927 si otevřel obchod pan František Kuba (Kuba 2001, s. 38). V roce 1949 soukromý obchod převzalo konzumní družstvo Budoucnost. O dva roky později byl

obchod přesunutý. Na tomto místě se prodávalo až do roku 1987/89 (Kuba 2001, s. 42.) Dlouhodobým problémem obce byl špatný stavební a hygienický stav prodejny. Pro malý počet obyvatel nemohla být vystavena nová prodejna. Jediným řešením byla adaptace bývalého hostince. Celou výstavbu brzdilo špatné financování. Velká část byla provedena brigádnicky. Velkou měrou se zde přičinili místní dobrovolní hasiči

Od konce 90. let se obchod nacházel na návsi vedle budovy hospody. Kolem roku 2000 byl tento obchod uzavřen. V tomto období si soukromý obchod přímo v domácnosti otevřela rodina Aplova. Přibližně kolem roku 2006 byl znovu obnoven obchod na návsi, který zde byl přibližně až do roku 2017.

Jak již bylo zmíněno výše, obchod měl podle narátorů rozdílné funkce, než je tomu dnes. Narátoři označují obchod jako místo, kde se lidé setkávají a navzájem spolu interagují. Toto tvrzení nám potvrzují následující výpovědi:

...byl zde obchod, takže se to víc jako druželo. Ten spolkové život bel větší (*narátor č. 3, rozhovor č. 2*).

Lidi se nescházijó no, protože kde obchod nemáš, že tam se taky lidi nescházijó, tam většinó žensky žeja (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Ale v tem obchodě sme se setkávale. No tak přešle tam ze Skalke babička s Helenkó anebo ze Švonde. Tak ti ledi chodile no (*narátor č. 4, rozhovor č. 2*).

Takže schází ten obchod si meslim abe se ti ledi víc sdružovale, viděle a pobavile se (*narátor č. 4, rozhovor č. 2*).

Podle narátorů se lidé právě díky obchodu lidé mnohem více potkávali. O absenci interakce mezi obyvateli obce jsme již hovořili v předešlé kapitole (viz kapitola č. 6.2.2). Jak jsme již zmínili, hospoda byla podle narátorů čistě mužská záležitost. O obchodu narátoři hovoří naopak jako o záležitosti čistě ženské.

Nebo v obchodě, v hospodě. Chlapi v hospodě a žensky v obchodě (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Vzpomínání narátorů na obchody můžeme rozdělit do dvou rovin. První rovina je tvořena vzpomínkami na větší interakci mezi obyvateli, kterou jsme si výše představili. Druhou rovinu tvoří vzpomínky na širší sortimentu a obecně využívání služeb tehdejší „sámošky“. Druhou rovinu jsme si již představili v kapitole výše (viz kapitola 6.1.3).

V dnešní době absentuje v obci stejně jako hospoda také obchod. Nejbližší možné místo, kam si mohou jít narátoři nakoupit, je město Konice. Zde se nám opět potvrzuje fakt, který byl zmíněný výše. Tedy ačkoliv obec Březsko není součástí Konice např. jako obec Ladín, tak i přes svoji samostatnost je na Konici více než závislá.

Víte, ono to také dělá to, že toť není ten obchod (*narátor č. 4, rozhovor č. 2*).

Obchod tade není a to je horší no (*narátor č. 6 rozhovor č. 3*).

6.4 Jednotné zemědělské družstvo

Suverénně nejzmiňovanějším místem v obci je družstvo tehdejší Jednotné zemědělské družstvo (JZD). Toto místo je podle výpovědí narátorů zcela unikátní. Toto konstatování si potvrdíme záhy. Vzhledem k tomu, že se jedná o velmi důležité místo, musíme si nejprve představit jeho vývoj a stručnou historii. Na níže přiložené mapě můžeme vidět lokalizaci JZD v rámci obce.

Obrázek 13: Lokalizace bývalého JZD, Zdroj: ČÚZK, vlastní fotografie, archivní fotografie obce Březsko, vlastní zpracování QGIS

Jednotné zemědělské družstvo bylo v Březsku formálně založeno v roce 1949 přeměnou ze strojního družstva. V roce 1952 se z menšinového družstva I. typu přeměnilo na II. typ. Družstvo mělo v tuto dobu cca 210 ha půdy. Na konci roku 1953 se toto družstvo rozpadlo a až do roku 1956 existovalo jako I. typ. Na začátku roku 1956 se družstvo opět revitalizovalo ve III. typ (Kuba 2001, s. 72). Detailnější charakteristika jednotlivých typů je k nahlédnutí v tabulce níže.

Tabulka 8: Charakteristika jednotlivých typů JZD

Typy družstev	Charakteristika	Typy družstev	Charakteristika
I. typ	<p>Proces se započíná s poměrně nevinnými družstvy typu I. V této první fázi mají členové za úkol uskutečnit nějaký společný projekt, například společnou prádelnu, líheň vajec, odchovnu telat či něco podobného. Druhý krok pak vyžaduje přesvědčit členy, aby vzájemně sdíleli svou práci, potahy a mechanizaci. Tato fáze je většinou zahájena před obdobím osetví či sklizně a zdánlivě se příliš neliší od prosté sousedské výpomoci, až na to, že členům se ukládá, aby se zapisovali na určité dny v rámci systematického plánu a aby pracovali svědomitě, ať jsou přiděleni kamkoliv. Pozemky jsou nadále soukromým majetkem zemědělců, jejich hranice zůstávají v platnosti, ale obhospodařování půdy probíhá společně, účastní se ho celá vesnice v organizovaných týmech.</p> <p>Pracovní čas, potahy a stroje, jež každý člen poskytl ostatním, se zaznamenávají a družstvo mu jejich hodnotu na konci sezony přičte k dobru, naopak mu odečte hodnotu práce a pracovních nástrojů, kterými přispěli ostatní při obdělávání jeho pozemku.</p> <p>V některých družstvech typu I členové zašli dále a souhlasili s tím, že některá svá pole osejí stejnou plodinou současně a v rámci jedné organizované akce. To usnadňuje koordinaci společné práce, ale hranice pozemků a soukromé hospodaření na jednotlivých hospodářstvích zůstávají zachovány.</p>	III. typ	<p>V tomto typu družstva již vypěstované plodiny nepatří členům, ale jednotnému zemědělskému družstvu, třebaže se pěstují na půdě a s pomocí práce všech bývalých vlastníků. Pozemky jsou nadále vedeny v pozemkových knihách jako majetek členů, ale majitelé se vzdávají všech práv, souvisejících se samotným hospodařením, i práv dispozičních. Člen se musí zavázat, že půdu ponechá v družstvu po dobu nejméně tří let, a pokud se po této době rozhodne vystoupit, musí akceptovat náhradou jiná pole, než byla původně jeho. Družstvo se zavazuje, že kvalita vrácených polí nebude nižší, než byla kvalita polí vložených. V tomto JZD III. typu členové odevzdávají kolektivní svůj dobytek a většinu svého inventáře. Dobytek je ustájen ve společných stodolách, ale člen si smí ponechat jednu krávu a tele, prasata, ovce, kozy a drůbež, které využije pro vlastní potřebu. Také má nárok na záhumenek, v průměru o ploše půl hektaru. Vzhledem k tomu, že stodolu a chlévy nadále nebude příliš potřebovat, smí je pronajmout JZD. Tento typ družstva zaznamenává již pouze odpracované jednotky svých členů. Poté, co uhradí všechny své závazky v dané sezoně, rozdělí zisky mezi členy podle odpracovaných jednotek. Od celkového zisku se předtím odečte deset nebo dvacet procent a tato částka se rozdělí mezi ty členy, kteří poskytli družstvu k užívání svou půdu.</p>
II. typ	<p>Takto propojené pozemky jsou pak společně obhospodařovány celou vesnicí, společně se plánuje podíl pozemků, který zaujmou plodiny, seno a krmivo pro zvířata. Rozloha pole a pracovní příspěvek členů se nadále zaznamenává, a každý vlastník tak dostane podíl úrody, který mu náleží. Soukromé vlastnictví tedy není zrušeno, každý člen také dál chová vlastní dobytek a drůbež. Zelené krmení se proto rozděljuje v podílech mezi členy.</p> <p>Pokud využívá neobdělávanou půdu anebo obecní či jiné veřejné plochy, dostane JZD za obdělávání podíl z úrody.</p> <p>Výdaje v tomto typu družstva také hradí členové v poměru k rozloze jejich pozemků, které družstvo obhospodařuje. Zaznamenávají se hodiny práce každého člena a stroje, potahy a další vstupy, které poskytli. Člen hradí svůj podíl společných výdajů. Komunisté preferují odměňování členů ne podle počtu hodin, ale v závislosti na typu práce, kterou vykonávají. Zavedli proto systém pracovních norem, které odrážejí pracovní výkon svědomitého pracovníka v jedné směně v závislosti na typu práce, místních podmínkách a sdostupnými nástroji. Finanční ohodnocení vychází z kategorií, do nichž jsou řazeny jednotlivé druhy práce podle důležitosti, obtížnosti, složitosti a potřebného vzdělání. Pracovní výkon za směnu odpovídající normě v určité kategorii je pak ohodnocen určitým množstvím pracovních jednotek.</p> <p>Družstva typu II tak zavádějí kolektivní masovou produkci na půdě, která byla ve vlastnictví členů, ale nedospívají do fáze kolektivního řízení.</p>	IV. typ	<p>V družstvech typu IV se již žádná kompenzace za poskytnutou půdu nevyplácí a veškerý zisk z celoročního hospodaření je rozdělován členům v poměru k odpracovaným jednotkám. Toto už je pravý sovětský kolchoz, kde se soukromé vlastnictví stává fikcí.</p> <p>Výrobní prostředky, které člen poskytne družstvu typu III nebo IV, se ocení podle platných tržních cen a družstvo je má v záplýčce, dokud je členovi postupně nesplatí. Práce družstva má být vykonávána v první řadě jeho členy, z nichž každý má povinnost odpracovat minimální počet jednotek. Družstvo smí najímat nečleny na práce, které nevykonávají členové nebo jejich rodinní příslušníci. Práce je organizována buď individuálně (mechanici, truhláři apod.), anebo v pracovních skupinách, z nichž každou řídí vedoucí směny (tzv. skupinář). Tak jako předseda a další činovníci družstva dostávají skupinářské jednotky navíc, které odrážejí jejich větší odpovědnost. Členům jsou za práci během roku vypláceny zálohy, buď v penězích, nebo v naturálních. Na konci roku pak obdrží zbytek svého podílu na zisku v závislosti na celkové produkci družstva a na úspěšnosti prodeje jeho produktů.</p>

Zdroj: Feierabend 2007, s. 68–69, vlastní úprava

Od roku 1961 se připojilo JZD v Ladíně. V roce 1966 došlo ke sloučení s ponikevským družstvem. V této podobě družstvo fungovalo až do roku 1975, kdy bylo začleněno do JZD „Družba“ se sídlem v Ludmírově. Po roce 1990 došlo k transformaci na Zemědělské obchodní družstvo (ZOD) Ludmírov (Kuba 2001, s. 72). Kuba ve své knize, jež byla vydaná v roce 2001, tvrdí: „V dnešní době v areálu ZOD jsou dílny, porodna a odchovna selat, dva objekty pro předvýkrm vepřů“ (Kuba 2001, s. 72). Po více než dvaceti letech od vydání knihy platí již pouze první položka z celkového výčtu. Podle narátorů byl vepřín v obci uzavřen okolo roku 2006.

Nebo potom v té živočišné, tam jich také bylo. Třeba babička ta měla tade vlastně prasata, družstevní prasata, doma, tade přímo na dvoře. Tade na zahradě bele (*narátor č. 2, rozhovor č. 1*).

Jako prasnice jako chovala selata, odchovávala selata. Se odstavile, tak je odvezle do nějakyho toho prasečáku (*narátor č. 2, rozhovor č. 1*).

To dělávala pani Ruža, co je. To zas měle tam na kopečku, tam vedle vašeho. Tam bel velké chliv a tam bévale prasata (*narátor č. 2, rozhovor č. 1*).

Výše jsme si ve stručnosti představili vývoj JZD v obci Březsko. Nyní se pokusíme přijít na to, co tehdejší JZD pro obyvatele obce znamenalo. Družstvo bylo ve výpovědích zmiňováno hned v několika rovinách. Na tyto jednotlivé roviny se nyní podíváme. Družstvo pro obyvatele obce znamenalo následující: zaměstnání, místo lidské interakce, a hlavně družstvo spravovalo již výše zmíněná místa (hospoda, obchod).

Jak již bylo zmíněno výše (viz kapitola č. 6.2), narátoři často označují socialistickou dobu za období větších jistot. Právě tyto jistoty, ať už jistotu zaměstnání nebo jistotu finanční, jim z velké části poskytovalo právě družstvo. Narátoři tvrdí, že ti lidé, kteří byli zaměstnaní v JZD, měli různé benefity. Toto tvrzení si ještě můžeme podložit na základě dalších výpovědí:

...to se říkalo záhominke, ti, co měle, jako dělale v družstvě, tak dostávale naturálie. To belo jako lacinějš, dostale to obilí a zemáke, to bela...já nevím, myslím šest metráků zemskéch a já nevím kolik...jestli pět metráků obilí za nějakó tu režijní cenu... (*narátor č. 3, rozhovor č. 2*).

Něco samozřejmě něco si pomohli z družstva, nějaky obili. Nějaky naturálie. Něco bokem nebo měla nárok, kdež dělale v tom družstvě, tak s měl nějaky vyhode (*narátor č. 5, rozhovor č. 3*).

Tenkrát bylo osm metráku obili, čtyři pšenice, čtyři ječměňa a deset metráku brambor (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Třeba kdyžs dělale dám příklad v tém družstvě, taks dostal nějaky peníze, ale musels tam 10 let byt. A dostals na to, já nevím, já sm nestavěl, tak nevím, ale dostals nějaky peníze a deset let, kdyžs tam byl, tak to bylo smazany. Kdybys tam nebyl 10 let, taks musel vrátit nějaky peníze (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

Na základě výpovědí i na základě zápisů z kronik můžeme tvrdit, že většina obce byla zaměstnaná právě v JZD.

...leďi dřív bévala v dědině, dělale třeba v družstvě (narátor č. 5, rozhovor č. 3).

Tak máti dělala v družstvě, já sem dělal v družstvě (narátor č. 13, rozhovor č. 4).

Když jsem dělal na družstvě. Tak přišel do kanceláře k***a tam v kanceláři všeci chlapi a tam nějaké mladé chlap vylezl ven a přšelo. A on mě říká, poručíme větru dešti, a já říkám, vždeť te k***e, ož to ani nezpívaji (smích). Všeci chlapi se začale řechtat v tom kanceláři. A ten chlap odešel a oni říkaji. Viš, kdo to byl? Říkám, já nevim, nějaké chlap, co si přijel pro prasata ne. No ne, to bel šéf kriminálke, ale všecko v pořádku (narátor č. 9, „Lidová slovesnost“).

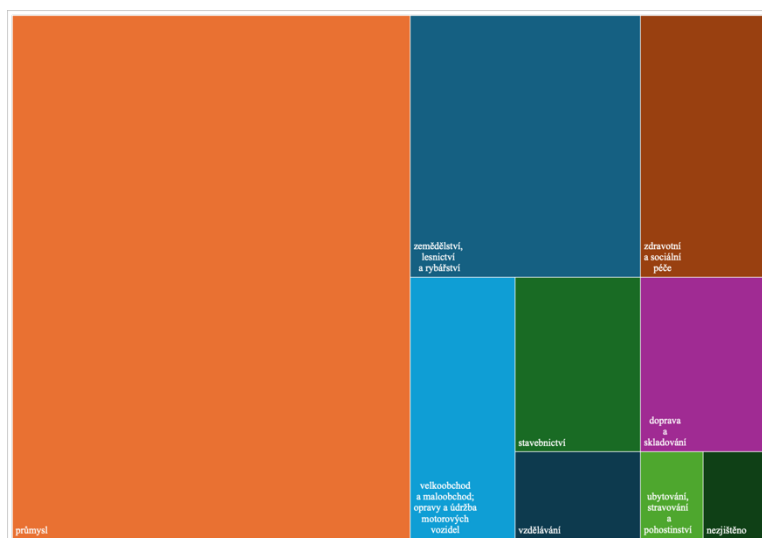
Říkám, ty vole, lampasák, vona zdravotni sestra jako tata dělal ve stolárně, mama v družstvě (narátor č. 11, „Lidová slovesnost“).

Jako příklad si ještě uvedeme rok 1967, v tomto roce bylo zaznamenáno nejvíce členů JZD, kterých v tu dobu bylo 158, z čehož 126 bylo trvale pracujících (Kronika obce Březsko 1922 až 1973). Což je skoro polovina tehdejšího obyvatelstva obce. Pokud se podíváme na data ze sčítání z roku 2021, můžeme konstatovat, že v zemědělství je zaměstnáno velmi malé procento lidí oproti již zmíněnému roku 1967. Detailnější členění odvětví ekonomické činnosti je k nahlédnutí níže.

Tabulka 9: Odvětví ekonomické činnosti v Březsku 2021

Odvětví ekonomické činnosti	Počet zaměstnaných
zemědělství, lesnictví a rybářství	11
průmysl	38
stavebnictví	4
velkoobchod a maloobchod; opravy a údržba motorových vozidel	5
doprava a skladování	4
ubytování, stravování a pohostinství	1
vzdělávání	2
zdravotní a sociální péče	6
nezjištěno	1

Zdroj: ČSÚ SLDB 2021, vlastní zpracování

Obrázek 14: Odvětví ekonomické činnosti v Březsku 2021, ČSÚ SLDB 2021, vlastní zpracování

Výše jsme si představili myšlenky narátorů, že JZD jim v socialistické době vedle jistoty zaměstnání poskytovalo také jistoty finanční a jistoty životní. Jak již bylo zmíněno, pod správu družstva spadala jak hospoda (1959), tak obchod (1949). Tudíž na základě tohoto zjištění můžeme tvrdit, že družstvo vlastně spravovalo každodenní život a každodenní prostory obyvatel obce.

...to jsme jako kluci odělale z toho rybníka to kluziště, jako ta mechanizaco nam pučelo družstvo... nebo dělali to kluci z družstva, tak se odělalo to kluziště (narátor č. 3, rozhovor č. 2).

Deť to jako v družstvě vzale traktor, vlečko, muzikanti sedle na vlečko, ja (smích) a jezdilo se po dědině s traktorem. Oni nechodile pěške a seděle na té vlečke, a tak se objížděla ta dědina v to úterý (narátor č. 3, rozhovor č. 2).

6.5 Ostatní místa každodennosti

Každodennost v obci se v žádném případě neodehrávala pouze na výše zmíněných místech, tato místa však byla narátory nejvíce zmiňována. Vedle výše rozebraných míst narátoři i v menší míře zmiňovali místa jiná. Jejich umístění je zobrazeno na mapě níže.

Obrázek 15: Ostatní místa každodennosti, Zdroj: ČÚŽK, vlastní fotografie, archivní fotografie obce Březsko, vlastní zpracování QGIS

Povětšinou se jedná místa spojená s volným časem. Můžeme vidět dva rybníky, kam se dotázaní narátoři chodili v létě koupat a v zimě zde hráli lední hokej a bruslili.

Nebo tade na vrchňáko, kdež sme se kópale, tak buďto sme se šle sošet na transformátor, tam jak je, tak tam je zděné transformátor a tam bele černy dvírka plechovy (*narátor č. 3, rozhovor č. 2*).

Tak tam sme rozdělali stul a buď sme hráli pinec, nebo když zamrzl rybník, tak sme hráli hokej (*narátor č. 13, rozhovor č. 4*).

V obci jsou dvě sportoviště, jedno je lokalizováno přímo v obci a druhé mimo obec. První zmíněné nese místní název „kluziště“. Na tomto místě se nachází dětské hřiště a písková plocha, kterou je možné v zimních měsících zalít vodou. Na tomto místě se v minulosti nacházel rybník, který byl předělán na tuto „víceúčelovou“ sportovní plochu.

A tam bel zatím, jak je to kluziště, rebník. No takže napřed byl ten rebník jen do půlky a potom se to vebagrovalo, tam bylo zábradlí kolem teho rybníka, takže se zde pořád něco budovalo (*narátor č. 3, rozhovor č. 2*).

Pod tém bel rebník, jak je teďka kluziště. Tak tam bel rebník. Pak pak, kde je dnes ten rebník, to bela lóka přece (*narátor č. 5, rozhovor č. 3*).

Svoji „víceúčelovost“ toto místo potvrzuje hlavně v období konce roku. Obecní ochotníci zde každoročně hrají silvestrovské divadelní představení. Tato kulturní akce se těší velké oblibě i mimo hranice obce (viz přílohy č. 22–23).

Druhé sportoviště „Vinohrádek“ je svépomocí vytvořené fotbalové hřiště. V posledních letech zde byla přivedena elektřina a voda. Ač se jedná o hřiště tak sportovně se toto místo již skoro vůbec nevyužívá. Podle narátorů byl během socialismu využíván hojně.

Tenkrát sme chtěle nějaky zázemi na Vinohrádko, kdež sem tam bele každé děň. Pomalo bechme hrále ten fotbal, jak ti hvozďáci, kdebe tade belo takovy zázemi (*narátor č. 14, rozhovor č. 5*).

Ale bele tam dřevěny branke. Dekey kdež někdo trefil břevno to skončelo v lese muselo se tam nasadit to oletělo (*narátor č. 14, rozhovor č. 5*).

V současné době je hřiště půjčováno na různé oslavy atd. Obec zde každoročně pořádá dětský den. Vedle těchto akcí zde také pořádají dobrovolní hasiči okrskové cvičení (viz příloha č. 24). Sbor dobrovolných hasičů můžeme označit za „hybnou“ sílu obce. Posledním zmíněným místem tedy musí být hasičská zbrojnice. Sbor dobrovolných hasičů byl v obci založen roku 1891 (Hasičská kronika, 1898) V dnešní době se jedná o poslední „živý“ spolek v obci.

V poslední řadě musíme zmínit místo, které je pro mnohé dnešní lidi absolutně nepodstatné. Jedná se o tzv. „pankét“ jinak řečeno příkop, většinou kolem silnice.

Se vežirale pankéte. Pokud' ledi něměle nějaky te pozemke, tak se hádale... (*narátor č. 5, rozhovor č. 3*).

Se chodilo na te příkope (*narátor č. 6, rozhovor č. 3*).

Vežirale z příkopu to trávo a sošele to pro te králike a krmile králike. Me sme na trávo jezdile až kdese k Rezkám. Na pařizke na takovy (*narátor č. 5, rozhovor č. 3*).

Na V... říkávala o pěti hodinách vstala a šla sict pankét na Rezke a pak šla sbírat kameni třeba na družstvo. Ta pani máma Ž.. ta jezdívala až ke Konice na ty pankéte (*narátor č. 6, rozhovor č. 3*).

Oni se o to hádale ti ledi o to trávo teda (*narátor č. 5, rozhovor č. 3*).

No a třeba ta Ž... měla zehrado, ale kdo neměl třeba tak nebo málo tak bel rád, že má něco ještě bokem no..., že má kósek něčeho zelenyho (*narátor č. 6, rozhovor č. 3*).

I taková přehlédnutelná maličkost jako je příkop u cesty, měla podle narátorů své místo v tehdejší každodennosti. Tento přístup narátorů nás pouze upozorňuje na fakt, že i ty nejmenší maličkosti můžou mít svůj význam a roli. Celou práci ukončeme slovy T. G. Masaryka, který řekl, že: „*mrňousové mají ve světě zrovna tak velké poslání jako ti velcí*“ (Fischl 1991, s. 40).

7. Závěr

Sametová revoluce a pád socialismu je řazen mezi nejvýznamnější okamžiky v naší zemi. Konec socialismu, centrálně plánovaného hospodářství naší zemi otevřel dveře na západ. Na naše území se dostává kapitalismu, tržní hospodářství a mnoho dalších „západních benefitů“. Obyvatelům tehdejšího Československa se otevírají nové možnosti. V roce 2011 vyšel článek, jež pojednává o Sametové revoluci a současném vývoji na základě názorů veřejnosti. Z článku jednoznačně vyplývá, že více než po 65 % dotázaných označilo Sametovou revoluci za pozitivní (respondenti odpovídali na otázku, zda stála Sametová revoluce za to). V tomto samém článku také padla otázka, zda se respondentům žilo lépe před listopadem či po listopadu. Pouze 14 % dotázaných označilo, že se jim žilo lépe před revolucí (Hampl, a kol. 2011). Tento článek velice dobře vystihuje trend, který je v republice nastaven, tedy že na Sametovou revoluci je vzpomínáno pozitivně a socialistická doba představuje již několikrát zmíněné období „temna“. Zde se názory většiny a názory narátorů této práce rozcházejí. Na základě výsledů výzkumu můžeme tvrdit, že lidé dotázaní v rámci této práce mají zcela jiné názory, než je nastavený trend. Jediné, s čím se námi dotázaní narátoři s představeným článkem alespoň z části shodují, je negativní vzpomínání na úzký sortiment a omezené cestování (Hampl, a kol. 2011, s. 27). Námi dotázaní narátoři vnímají Sametovou revoluci jako konec státních jistot. Jak je výše napsáno, největším pozitivem tehdejšího systému byla právě širší paleta jistot, kterou narátoři měli. Ať už se jednalo o finanční jistoty, pracovní jistoty apod. Tvrzení narátorů souhlasí s tvrzením Alison Stenning, která období socialismu označuje jako období jistot a bezpečí. Na druhou stranu (post)socialismus označuje jako období nejistot a mobility (Stenning 2005, s. 113). U pojmu mobilita se musíme zastavit, autorka totiž tímto slovem nemyslí možnost cestovat do zahraničí a navštěvovat západní státy. Podle autorky je mobilita spojená se spotřebou. Mobilitu autorka popisuje takto: „*Převážná většina diskusí o mobilitě v postsocialismu je konstruována kolem představ o práci a bydlení a vybízí lidi, aby se stěhovali ne proto, že chtějí, ale proto, že se tak rozvinou „zdravé“ trhy práce a majetku*“ (Stenning 2005, s. 114). Autorka tuto myšlenku podtrhává citací Zygmunta Baumana, který tvrdí, že většina s nás se pohybuje, i když zůstává

fyzicky na místě (Stenning 2005, s. 123). Baumann touto citací poukazuje na probíhající globalizaci. Stejně jako Stenning vnímá pojem mobilita jako negativní projev dnešní doby. „*Geografická a sociální mobilita dichotomizovány obyvatelstvo je přetvářeno na turisty a tuláky*“ (Bauman 1998, s. 37). Lidé na námi zkoumaném prostředí vzpomínají na socialistická léta převážně pozitivně. Mezi hlavní důvody podle narátorů patří již zmíněné jistoty. Narátoři však nemluví pouze o financích a pracovních příležitostech. Narátoři také mluvili o vesnici, jakožto živém společenstvu lidí. Největší změny narátoři připisují „úmrtí“ vesnického společenského života, které je podle nich způsobené právě koncem socialismu. Zde si odpovídáme na otázku, co pro námi vybrané narátory znamenala Sametová revoluce. Podle narátorů právě vesnice, jak ji znali, začala uvadat a pomalu umírat. Vesnická každodennost byla v námi zkoumané obci spojena hlavně se čtyřmi místy, mezi které narátoři řadí: hospodu, obchod, kulturní dům a tehdejší JZD. Všechna tato místa byla pro tehdejší obyvatele obce zcela zásadní. Hospodu a obchod bychom mohli přirovnat k dnešním sociálním sítím, lidé zde sdíleli své pocity, komentovali dění v republice a v neposlední řadě se socializovali. Vedle této skutečnosti měla hospoda i jiné funkce, jak jsme již v práci zmínili. V hospodě se nacházel jeden z telefonů, tudíž můžeme hospodu označit za komunikační centrum. Narátoři tyto dvě místa genderově rozlišují, přičemž hospoda je podle narátorů čistě mužská záležitost a obchod čistě ženská. Vedle těchto míst se nachází kulturní dům, kde byly podle narátorů pořádány plesy, různé kulturní akce (divadla apod.). Zde se právě spojila mužská a ženská složka a lidé zde chodili jako páry či celé rodiny. Bezesporu všechna tato místa v očích narátorů převyšovalo tehdejší JZD, které na jednu stranu poskytovalo zaměstnání velké části obce, na druhé také spravovalo již zmíněná místa. Na základě tohoto můžeme tvrdit, že JZD bylo zprostředkovatelem tehdejšího každodenního života na obci. Kdybychom měli tehdejší každodennost a vnímání tehdejšího života na základě výpovědí narátorů definovat, můžeme říci následující. Narátoři tvrdí, že se jim za minulého režimu žilo lépe, Tuto skutečnost podkládají většími jistotami, menšími finančními rozdíly a „zdravějším životem“. Lidé více komunikovali s lidmi než s mobilem či počítačem. Lidé tehdy věděli, jak lidé vypadají.

Podobných výsledků dosáhla také již několikrát zmíněná autorka Alison Stenning, která se zabývá změnou každodenního života v oblasti bývalého ocelářského města Nowa Huta v Polsku. Jedná se o město ležící v blízkosti Krakova na jihu Polska. V doslovném překladu Nowa Huta znamená něco jako nové železářny. V socialistické době se jednalo o vysoce lukrativní lokalitu, alespoň co se platů týče (Stenning 2000, s. 103). Tvrzení narátorů jsou si velice podobné a obyvatelé obce Březsko i Nowe Huty přistupují k pádu socialismu velice podobně. Uvedeme si to na konkrétním příkladu:

...za komunistů byla větší disciplína... (Stenning 2005, s. 112)

Bel tade i větší pořádek. Já si meslim, že nějaká kázeň a disciplína belo v tom státě větší určitě (narátor č. 7, rozhovor č. 3).

Jak dotázaní v Nowe Hutě, tak v obci Březsko připisují socialismu větší disciplinovanost a obecný pořádek. Jedna z kapitol této práce nese název *Kdež to vezmeš, tak po dědině není nikdo*. Tato kapitola pojednává o tom, že lidé se ve vesnici již skoro nepotkávají. Jeden z narátorů ve výzkumu Alison Stenning se k tomuto tématu lidí na vesnici staví takto:

Ted' je to úplná poušť... Ted' v jedenáct hodin je na ulicích většinou ticho, pokud potkáte jednoho člověka, je to vzácný pohled (Stenning 2005, s. 118).

Těchto paralel je mezi těmito místy hodně. Otázkou zůstává, čím jsou tyto paralely způsobeny. Můžeme se pouze domnívat, čím je podobnost odpovědí způsobena. Jsou odpovědi výsledkem periferního postavení obou míst, či Sametová revoluce a transformace přinesly zcela něco jiného, než přinésti měly?

8. Summary

This thesis deals with the change of everyday life during socialism and its change after the revolution of 1989. This is the period of so-called (post-)socialism, which people in the study area tend to see rather negatively. The thesis works with the oral history method which is based on the opinions of selected narrators and as the main source uses their memories and recollections. of individual narrators. On the basis of the mentioned interviews, the work traces the change in the perception of everyday life from the end of socialism to today, while everyday spaces are reconstructed on the basis of individual testimonies. As a result, people remember the socialist years in a rather positive way. Socialism is referred to by our narrators as a period of security and greater order. These views are therefore quite different from those of the majority society. The question remains why our narrators have come to these conclusions and what has caused their mindset. What the Velvet revolution was really meant to symbolise, remains unknown to this day.

9. Použité zdroje a literatura

9.1 Literatura

BAILEY, J. (2008): First steps in qualitative data analysis: transcribing. *Family Practice*, 2, 25, 127–131.

BAUMAN, Z. (1998): On Glocalization: or Globalization for some, Localization for some Others. *Thesis Eleven*, 1, 54, 37–49.

BURIAN, B. (1939): *Vlastivěda moravská*. Brno.

BURKE, P. (1990): *Francouzská revoluce v dějepisectví*. Praha.

BUTLER, T. C., SEILER, C. (1985): *Hegel: The Letters*.

CEJPOVÁ, I. (2017): Orální historie – minulost, současnost a budoucnost kvalitativní vědecké metody. *Kulturní studia*, 08, 79–95.

COLLECTIVE, E. (1976): *History Workshop Journal*. *History Workshop Journal*, 1, 1, 1–3.

FANNING, P. J. (2006): *Cultural Commentary: The Many Secrets of Joe Gould*.

FANTA, V. (1999): *Hospody, pivo a my*.

FIALOVÁ, L. (2014): *VYMEZENÍ PERIFERNÍCH OBLASTÍ ČR*. Masarykova univerzita, Brno.

FISCHL, V. (1991): *Hovory s Janem Masarykem*, Praha.

FEIERABEND, L. (2007): *Zemědělské družstevnictví v Československu od roku 1952*. Volary.

FUKUYAMA, F. (1992): *The end of history and the last man*. Free Press ; Maxwell Macmillan Canada ; Maxwell Macmillan International, New York : Toronto : New York.

HAMPL, M. (2005): *Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext*.

HAMPL, S., VINOPAL, J., ŠUBRT, J. (2011): *Reflexe novodobých českých dějin, sametové revoluce a současného vývoje v názorech veřejnosti. NAŠE SPOLEČNOST*.

HANN, C., HUMPHREY, C., VERDERY, K. (2002): Introduction Postsocialism as a topic of anthropological investigation. In: Postsocialism. Londýn, 1–28.

HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P., JANČÁK, V., MARADA, M. (2005): Vybrané teoreticko-metodologické aspekty a trendy geografického výzkumu periferních oblastí. Problémy periferních oblastí.

ILLNER, M. (1996): Post-Communist Transformation Revisited. Czech Sociological Review, 2, 4, 157–169.

ILLNER, M. (1999): Second thoughts on the transformation in Eastern and Central Europe. European Societies: Fusion or Fission?

JACELON, C. S., O'DELL, K. K. (2005): Analyzing Qualitative Data. UROLOGIC NURSING, 3, 25.

JAKOUBEK, J. (2013): Hledání pravdy jako základní mravní nárok. Univerzita Karlova v Praze.

KAHANEC, M., GUZI, M., MARTIŠKOVÁ, M., PALENÍK, M., PERTOLD, F., SIEBERTOVÁ, Z. (2012): Country Report for The Czech Republic and Slovakia.

KORNAI, J. (2000): What the Change of System From Socialism to Capitalism Does and Does Not Mean. Journal of Economic Perspectives, 1, 14, 27–42.

KUBA, J. (2001): Březsko. Březsko.

KRŠKA, T. (1898): Hasičská kronika. Litovel

KUMAR, K. (1992): The Revolutions of 1989: Socialism, Capitalism, and Democracy. Theory and Society, 3, 21, 309–356.

LEFEBVRE, H., LEVICH, C. (1987): The Everyday and Everydayness. Yale French Studies, 73, 7–11.

LIPP, C. (1993): Alltagskulturforschung im Grenzbereich von Volkskunde, Soziologie und Geschichte: Aufstieg und Niedergang eines interdisziplinären Forschungskonzepts. Zeit- schrift für Volkskunde, 1, 89.

LÜDTKE, A. (1989): Einleitung. Was ist und wer treibt Alltagsgeschichte? Die Bielefelder Sozialgeschichte.

MILANOVIC, B. (1998): Income, Inequality, and Poverty during the Transition from Planned to Market Economy. Washington.

MORRISSEY, C. T. (1980): Why Call It „Oral History"? Searching for Early Usage of a Generic Term. *The Oral History Review*, 8, 20–48.

MÜCKE, P. (2015): *Orální historie. Texty k historickému prosemináři.*

NÁLEVKA, V. (2002): Konec dějin a střet civilizací. *Střet civilizací?- Dominance Západu, nebo dialog světových kultur.*

NOSKOVÁ, J. (2006): *Brněnský disent a jeho každodennost.* Praha.

OECD (2011): *Growing Income Inequality in OECD Countries: What Drives it and How Can Policy Tackle it?*

OFFE, C. (1991): Prosperity, Nation, Republic: Aspects of the Unique German Journey from Socialism to Capitalism. *German Politics & Society*, 22, 18–32.

PETRUSEK, M. (1990): Kvantitativní nebo kvalitativní metody? *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review*, 1/2, 26, 75–90.

POP-ELECHES, G., TUCKER, J. (2011): Communist Legacies and Political Values and Behavior: A Theoretical Framework with an Application to Political Party Trust. *Comparative Politics*, 43, 379–408.

POUGE, F. (1980): Louis Starr: A Remembrance. *The Oral History Review*, 8, 93–97.

SARIKOUDI, G. (2020): *3 Social Anthropology during socialism and postsocialism in South and Eastern Europe.*

SEDLÁK, P. (2013): Everyday Life as a Topic and a Concept of Historical Knowledge. *Soudobé dějiny*, 1–2, 20, 120–157.

SRUBAR, I. (1996): *Neoliberalism, Transformation and Civil Society.* Thesis Eleven, 1, 47, 33–47.

STENNING, A. (2000): Placing (Post-)Socialism: The Making and Remaking of Nowa Huta, Poland. *European Urban and Regional Studies*, 2, 7, 99–118.

STENNING, A. (2005): Post-socialism and the changing geographies of the everyday in Poland. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 1, 30, 113–127.

STRAUSS ANSELM, C. J. (1999): *Základy kvalitativního výzkumu.*

- SZTOMPKA, P. (1989): Looking Back: The Year 1989 As a Cultural And Civilizational Break. Sociologický časopis.
- ŠEBEK, J. (2021): Kříž ve stínu srpů a kladiva. Věda a výzkum, 04.
- ŠMIDRKAL, V. (2011): Historická komparace a její alternativy. Vybrané metodologické problémy mezinárodních teritoriálních studií.
- TOURAINÉ, A. (1992): Beyond Social Movements? Theory, Culture & Society, 1, 9, 125–145.
- VANĚK, M. (2003): Orální historie metodické a „technické“ postupy. Olomouc.
- VANĚK, M. (2004): Orální historie ve výzkumu soudobých dějin. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha.
- VANĚK, M., MÜCKE, P. (2022): Třetí strana trojúhelníku. Praha.
- VANĚK, M., MÜCKE, P., PELIKÁNOVÁ, H. (2007): Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie. Praha.
- VINOPAL, J. (2004) INSTITUCE HOSPODY V ČESKÉ SPOLEČNOSTI.
- WATSON, W. (1863): The life and character of the hon. Richard Skinner. New York.
- ZOUNEK, J., ŠIMÁNEŠ, M. (2014): Netradiční metody historického výzkumu. Úvod do studia dějin pedagogiky a školství : kapitoly z metodologie historicko-pedagogického výzkumu.

9.2 Internetové zdroje

- Alessandro Portelli – Speaking of Oral History. Online. 2016. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=vEToq3T_LZQ. [cit. 2024-04-12].
- Eric Hobsbawm – uznávaný historik, který do konce života obdivoval Marxe. Online. Český rozhlas. 2017. [cit. 2024-04-12].
- Geoprohlížeč. Online. ČÚZK. ©. Dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/geoprohlizec/>. [cit. 2024-04-12].

Google maps. Online. ©. Dostupné z: <https://www.google.com/maps/@49.645333,16.891056,12z?entry=ttu>. [cit. 2024-04-12].

Jízdní řády Březsko-Konice. Online. IDOS. ©. Dostupné z: <https://idos.idnes.cz/vlakyautobusymhdvse/spojeni/vysledky/?f=Březsko&fc=1&t=Konice&tc=1>. [cit. 2024-04-12].

John Ronald Reuel Tolkien. Online. Citáty slavných osobností. ©. Dostupné z: <https://citaty.net/citaty/2093417-john-ronald-reuel-tolkien-i-ten-nejmensi-muze-zmenit-budoucnost/>. [cit. 2024-04-12].

Každodennost. Online. Sociologická encyklopedie. ©. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Každodennost>. [cit. 2024-04-12].

Milan Svoboda | Luděk Sýkora: TRANSFORMACE MĚSTA PO ROCE 1989. Online. Youtube. 2019. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=pCJW0myFkMg>. [cit. 2024-04-12].

Osudové okamžiky-Prostějov 1968. Online. Česká televize. ©. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1091682868-osudove-okamziky/401213100081061/>. [cit. 2024-04-12].

Sčítání lidí, domů a bytů. Online. Český statistický úřad. 2021. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=statistiky#katalog=33495>. [cit. 2024-04-12].

Srpen 1968 byl pro Prostějov obzvlášť tragický, zahynuli tehdy tři lidé. Online. IROZHLAS. 2014. Dostupné z: <https://www.irozhlas.cz/node/5944861>. [cit. 2024-04-12].

9.3 Prameny

Místní národní výbor, 1922-1973. Kronika obce. Úřední kniha. č. NAD 248, i. č. 111, č. pomůcky 483. Digitální archiv Zemského archivu v Opavě.

Vlastní fotografie

Archivní fotografie obce Březsko

Seznam zkratk

ČSÚ	Český statistický úřad
ČÚZK	Český úřad zeměměřický a katastrální
EBRD	European Bank for Reconstruction and Development
HDP	Hrubý domácí produkt
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
OHA	Oral History Association
SLBD	Sčítání lidí, domů a bytů
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik

Seznam obrázků

Obrázek 1: Lokalizace obce Březsko

Obrázek 2: Vyjíždějící do zaměstnání a školy podle hlavního dopravního prostředku 2021

Obrázek 3: Zaměstnaní a žáci a studenti podle místa pracoviště/školy 2021

Obrázek 4: Věková struktura obce Březsko 2021

Obrázek 5: Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle nejvyššího dosaženého vzdělání 2021

Obrázek 6: Vývoj počtu obyvatel v obci Březsko

Obrázek 7: Vývoj počtu domů v obci Březsko

Obrázek 8: Archivní ortofoto (mezi lety 1950 až 1960)

Obrázek 9: Aktuální ortofoto 2024

Obrázek 10: Časoprostorový vývoj hospod v obci

Obrázek 11: Lokalizace kulturního domu v obci

Obrázek 12: Časoprostorový vývoj obchodů v obci

Obrázek 13: Lokalizace bývalého JZD

Obrázek 14: Odvětví ekonomické činnosti v Březsku 2021

Obrázek 15: Ostatní místa každodennosti

Seznam tabulek

Tabulka 1: Představení rozhovorů

Tabulka 2: Představení narátorů

Tabulka 3: Četnost slova hospoda v rozhovorech

Tabulka 4: Četnost slova družstvo v rozhovorech

Tabulka 5: Četnost slova škola v rozhovorech

Tabulka 6: Četnost slova kulturák v rozhovorech

Tabulka 7: Četnost slova obchod v rozhovorech

Tabulka 8: Charakteristika jednotlivých typů JZD

Tabulka 9: Odvětví ekonomické činnosti v Březsku 2021

Seznam příloh

Přílohy rozhovory:

Rozhovor č. 1

Rozhovor č. 2

Rozhovor č. 3

Rozhovor č. 4

Rozhovor č. 5

„Lidová slovesnost“

Přílohy obrazové:

Příloha 1: Vizuální porovnání obce č.1

Příloha 2: Vizuální porovnání obce č.2

Příloha 3: Vizuální porovnání obce č.3

Příloha 4: Vizuální porovnání obce č.4- Kulturák

Příloha 5: Vizuální porovnání obce č.5- Hospoda

Příloha 6: Vizuální porovnání obce č.6

Příloha 7: Vizuální porovnání obce č.7

Příloha 8: Vizuální porovnání obce č.8

Příloha 9: Změny názvu obce v čase

Příloha 10: Dobová fotografie pomníku sv. Václava ve Březsku z roku 1930

Příloha 11: Pomníček padlých partyzánů z roku 1986

Příloha 12: Tři padlí partyzáni

Příloha 13: Obyvatelé obce Březsko na zájezdu

Příloha 14: Obyvatelé obce Březsko na zájezdu a kapela Ochozanka

Příloha 15: Obyvatelé obce Březsko na zájezdu

Příloha 16: Úryvek dobových novin 1968

Příloha 17: Pochovávání Basy v 70. letech

Příloha 18: Pochovávání Basy v 70. letech

Příloha 19: Pojízdna prodejna

Příloha 20: Fronta na pojízdnou prodejnu

Příloha 21: Kulturní akce

Příloha 22: Ochotnické divadlo-Mrazík 2023

Příloha 23: Ochotnické divadlo-Mrazík 2023

Příloha 24: Cvičení na Vinohrádku

Přílohy

Rozhovory:

Rozhovor č. 1

Tazatel:

Jak dlouho ve Březsku žijete?

Narátor_1:

Od narození od roku 1947.

Tazatel:

Kam jste chodil do školy?

Narátor_1:

Nejdřív do Březska a potom do Konice.

Na střední školu jsem chodil do Chvalčova, dál jsem chodil do Flájí, potom jsem se byl na vojně, potom jsem šel na vojnu. Poté jsem šel do Strážnic na dvouletou středí bez maturity.

Tazatel:

Čím jste se živil?

Narátor_1:

Byl jsem lesník, pracoval jsem ve Dzbelu. Zde jsem sloužil až do roku 92. Potom jsem dva roky dělal u Hraběnky. Potom jsem pracoval ve státních lesích na Bouzově. Nejprve to patřilo pod Litovel, poté pod Šternberkem. Pak jsem šel do důchodu, protože nebylo, co dělat. Zároveň s tím vznikly Bouzovský lesy. Vrátili jim to. Tam jsem to pomáhal rozjíždět. Měl jsem, ale nějaké zdravotní důvody, tak jsem toho nechal.

Tazatel:

Jak probíhal váš klasický pracovní týden?

Narátor_1:

Ráno jsem vstal, sedl na motorku a jel jsem do lesa. Tam jsem buď vyznačoval těžbu, značil odvozy, no tak co běžně bylo. Tohle jsem dělal celej den. No a pak jsem sedl na motorku a jel jsem dom a takhle jsem to měl dvacet let. Po práci jsem

dělal něco kolem baráku. V 74 jsem začal stavět, a to už bylo tady ta kanalizace, takže jsem nemusel dělat septik. Napojili jsme se na kanalizaci. No a v 76 jsem se sem nastěhoval. Předtím jsem žil u babičky.

Tazatel:

Jak vypadal Váš klasický pracovní týden? (otázka na narátora_2)

Narátor_2:

Většinou jsem chodila do obchodu nakoupit, domácí povinnosti a po dětech samozřejmě jsem se starala o děti. Já jsem pracovala v Konici. Napřed, než jsem se vdala, jsem pracovala v kožetvorbě. Pak jsem šla na mateřskou. Od těch 21 do 25 jsem byla s dětma. Pak šle do školky a v to dobo se ovolnilo místo ve škole v kochěni a tam sem bela těch 33 let.

Tazatel:

Mimo práci, zapojovala jste se do chodu vesnice?

Narátor_2:

To dřív bele kdovíjaky akce, třeba jednota. Chodile jsme sázet stromke tade o rebnika. To jsme vezasovale me jako svaz žen. Tak jinak jako s třema dětma maléma nebel čas na nějaky velky angažování.

Tazatel:

A vy jste se zapojoval nějak do chodu obce?

Narátor_1:

No tře roke jsem dělal starosto. Te letopočte nevim, no před revolucó. Já jsem bel jako, ne zvolené, dostal jsem to rozkazem. Bel jsem předsedó obecního vyboru a potom po revoluce se to...; Bele jsme část Konice a po té revoluce jsme se osamostatnile. Před revolucó sem nastópil a po revoluce jsem skončel, to belo asi v tom 92.

Tazatel:

Chtěl jste skončit?

Narátor_1:

Ne, přišly volby a já jsem se nezapojoval do voleb.

Tazatel:

Vnímal jste rozdíl mezi tím žít před revolucí nebo po revoluci?

Narátor_1:

Jako na vesnici to nebylo nijak poznat. No my jsme nejezdili do zahraničí, nebyli jsme nikdy v zahraničí. Takže vlastně jsme to nepoznali. Ti, co někam chtěli jet nebo jezdili, tak najednou měli možnosti vyjet všude.

Narátor_2:

Tato, ať tě nikam nezavřó, abe to pak nepóštěle tade ve Březsko v rozhlase (smích).

Tazatel:

Vnímal jste rozdíl mezi tím žít před revolucí nebo po revoluci?

Narátor_2:

Spiš bela dostupnost, že cestování asi, ruzných vyrobku, co dřiv se nedalo sehnat. Me sme to přerovnávale třeba, kdež sme stavěle barák. Ruzny věce se dále těžko sehnat a decky v jednom provedení nebo ve dvó. Nebel žádné vyběr, pak se to hrozně rozjelo a že belo možnosti velkých. Určitě je to lepší a že to možnosti só nemuže nejak na to něco říct.

Narátor_1:

Já kdež sem začal stavět, tak sem mosel mět takovy povolení a nákupní do stavebnin, tam třeba kachlečke nebo dlažba, to belo vlastně takovy s tém sem tam šil jako kdež na příděl. Barva bela buď bílá nebo nějaká a no to belo všecko. Jinak potom přešle te francózensky te květovany, ale to je jedno. Za nás to nebelo, za nás ~~ne~~bela buď bílá nebo šedá barva. Me máme takovy do modra a to belo jenom proto, že stréc dělal ve stavebninách, takže nám sehnatł trocho lepší zboží.

Tazatel:

Myslíte si, že ta dnešní volnost rozhodování je ku prospěchu věci?

Narátor_1:

Toto je dobry, je to fajn, ale mrzi mě to, že dneska nikdo nehledi na přírodu. Hrozně se obirá z orné pude, ze všeckyho lese jako ani nemlovim. No to všecko nese doba, čas no. Ten ubytek teho všeeho všeci chcó stavět, nevim jako jak moc těch ledi přebývá potřeba tolik bytu a všeckyho, když předtím všeci bévale. No stary většino nechce nikdo spravovat a všichni chcó postavit na nové pudě novy domke.

Tazatel:

Když jste byl ve věku po škole, chtěl jste zůstat tady nebo vás přiměly okolnosti?

Narátor_1:

Já sem chtěl zůstat tade. Já sem se nikam do města netlačel, město mě jako vůbec netahlo. To belo aji se zaměstnáním. Jak sem nastúpil do teho Dzbele, tam hájenka nebela. Tehdá bela možnot hájenke. Ten hajné dostal buď hájenko nebo byt. Vlastně hájenka tam bela, ale bela obsazená. Ne, nebela přístupná, tak bech to řekl. Tak sme se s otcem domluvile, že začnem stavět tade. Tak rozdělil zahrado, část mě nechal a muhle sme stavět tade na tom místě.

Tazatel:

Rád bych se ještě zeptal, proč jste se nerozhodl jít do města?

Narátor_1:

Bela jinačí doba. Nebo prostě belo zaměstnání jako lese. To bela zábava jako myslivost, to belo také tade. Takže takovy třeba divadlo, to nás netahlo. Bez teho sme mohle bet. Když belo nějaký kino, tak jsem jezdile do kina. To po revoluci všechno stěně spadlo. To ož pak nebela. Nevim, jestli teďka náky kina existojó. V Konice to už je kolek let zavřeny.

Narátor_2:

No, k té jeho práce byla také hromada povinností. On musel chodit na službu do lesa, hlídat. Pak také na tu brigádu a tak. Schůze samá a na čekání, že. No to, co k tomu patřelo.-To bylo zaneprázdněné od rána do večera.

Narátor_1:

Ředitel náš jako lesník říkal, že sloužíme 24 denně. Vůbec jsem nebral v úvahu, že bych tam jako nešel. No, ale platě toho neodpovídalo.

Tazatel:

Můžu se jenom zeptat, jaký byl váš průměrný plat?

Narátor_1:

No hrozný to byla platě. No podívejte se, když jsem tak jsem měl 800 korun. A když potom jsem měl 2000, na to doba to bylo celkem dost. V to doba jsem byl nelicencovaný hajný na Džbelovsko.

Narátor_2:

No také mě směl na tom byla něco horší placení místa, což s tím ve školství. To bylo něco horší. To bylo vlastně v kuchyni uklízečky a školník, tam byla něco horší placení místa a lesník to bylo to samo. Také do tisícovky také a no pak se to stopňovalo také třeba letama. V to doba, ale byla i jiná cena v obchodech.

Tazatel:

Tedy mě napadlo, jak se koukáte na to, že kvalitní české produkty jsou v našich obchodech dosti předražené?

Narátor_2:

Správný to není, že by první měly tady o nás, kdež si to tady vyrobíme, ať je to elektřina, anebo jako ty zemědělské produkty. Tak by se to mělo nedřív za dobrý

ceno prodávat tade a až pak to někam vevážet, anebo dovážet. Pokud, co sme soběstační, tak be se to první mělo prodávat o nás.

Narátor_1:

Za toho socialismo, že teda belo, že hlavní produkte bele naše, že v obchodech. Pan Klaus řekl, že trh všecko veřeší, ale ona to pravda není moc velká a začalo se vlastně tak, že tade kdež krmile prasata, tak měle určitó ceno za to prase. Zato kdež to dovezle z Polska, tak to dovezle laciňěš. Belo to zajimavy, že to prase, co belo dovezeny, belo laciňěši než to, co belo o nás vepěstovany. Takže to bela taková špatná věc, že nedokázale naši pomuct těm zemědělcum, abe bele konkurence schopni k těm Polákum, třeba abe se nemuselo dovážet maso, kdež tade bele kapacite to vyrábět. Tkdež bela ta cena tak nizká, tak te chove se zavřele. Ono je jednodochy to zavřít, ale rozjivet to znovo, rozpohybovat ten systém, to jako to je složitý. To prase chvilo trvá než veroste, chvilo trvá než má mlady, zase te mlady než verostó to není, že be do roka zase belo to a nebo v tem lese, kdež bela ta kurovcová kalamita, tak tade Poláci začale kopovoat dřevo. Vozelo se dřevo do Polska. Nédřiv špatněši, potom aj lepší a belo to jenom protože, vlastně ten Polák dovezl to auto do Polska a tam ještě za to dostal peníze jako taková podpora. Takže von ho tade nakopil laciňěš, ještě ho tam zpeněžel a pak ho teprve dal temo odběratelovi. To je všecko takovy ztráte, tak je to ze všeckém.

Narátor_2:

Tak be to mělo bet v té vládě pořád. První be měle podporovat teda te naše zemědělce, abe to belo soběstačny ten národ. Jako oževit to zemedělstvu a určitě be to nebelo tak špatny, jako s tím dovozem.

Tazatel:

Tady na obci se chovala prasata?

Narátor_1:

Prasešák tade bel tak nějak do té revoluce. Já vim, že ještě kdež jsem dělal toho předsedu, tak se o tem jako ještě hlasovalo.

Narátor_2:

Alko, kde ste chodile do teho prasečáko si hrát jako děčka (respondentka se zeptala svojí přísedící dcery)?

Narátor_1:

Napřed bel kravin a po té revoluce, né, za mě se z teho měl dělat ten prasečák. Roke si moc nepamatojo.

Narátor_2:

Tam jak měl děda včelin, tam to spodni, tam jak je to skoro zbořeny, tak tam bel teletnik. Tam Pani... stará tak to kdež bele děčka maly, tak tam sme se chodile divat krmit telátka, co bele odstaveny.

Narátor_1:

Dudlikem (smích).

Narátor_2:

Dudlikem ze sklinke měle flašo s mlíkem, to děckám se vždycky libilo (smích), to belo takovy hezky. A to družstvo tedy, kde ten prasečák zanikl, to nevim.

Narátor_1:

No bel to kravin, jenže v Ponikve se postavil větší kravin, takže se všechno přesonolo do Ponikve te kráve a z teho se dělal ten prasečák. Tade teda moc pro to nebelo, prošlo to potom. Začale to prostě dělat. Bela tam te klece se nadělale, ale jak dlóho fungoval, to teda fakt nevim. Ale ož je to prázdny hrozně dlóho. Nějak po té revoluce ze 3 nebo 4 roke to existovalo, ale jak te cene šle tak dule.

Respondenti se mezi sebou začali bavit a zkoušeli přijít na to, jak dlouho ta prasata v obci byla. Do debaty se zapojili všichni, i přítomná dcera a vnuk.

Narátor_1:

Tak to fungovalo dyl no.

Vnuk dodává: já bych řekl tak 2005-6.

Narátor_1:

Tak z deset let to určitě to fungovalo. On bel velké prasečák v Milkově, tak se to všecko stahlo tam.

Tazatel:

Kolik lidí ze Březska mohlo být v družstvě zaměstnaných před revolucí?

Narátor_2:

Ježiš hodně. Dřív dělávalo v družstvě většina vesnice, že. Žensky chodivale na pole sbírat kameni. Bela rostlinná tam dělale. Nebo potom v té živočišné, tam jich také bylo. Třeba babička, ta měla tade vlastně prasata družstevni. Prasata doma tade přímo na dvoře. Tade na zahradě bele.

Narátor_1:

Jako prasnice jako chovala selata, odchovávala selata. Se odstavile, tak je odvezle do nějakyho teho prasečáku.

Narátor_2:

To dělávala pani (...)Ruža (...),co je. To zas měle tam na kopečku, tam vedle vašeho. Tam bel velké chliv a tam bévale prasata.

Rozhovor na krátkou dobu přerušil projíždějící traktor...

Tazatel:

Takže v tu dobu vlastně nebylo možné, že by nikdo neměl práci?

Narátor_1:

Nenene to ani nešlo. Na to bel zákon, že nesměl bet nezaměstnané. Ale belo na tom něco, protože každé musel do té práce jit a něco odělat pro ten stát. Ted'ka to nahrává takovém těm nefakčenkum, co se jim nechce dělat. Ale takovy bezdomovci nebévale, to neexistovalo. Nevim jak to najedno se stalo, že só ledi bez baráku.

Narátor_2:

No protože to podporojó stát všechno.

Tazatel:

Co to znamenalo být starosta obce Březsko?

Narátor_1:

No to nebelo nic moc, protože sme bele sóčást Konice, a tak vlastně sem chodil do Konice na schuze a kdež se něco podařelo. Třeba se spravoval rebnik, že tade ten "vrchňák". V to dobo, takže belo vehlášení brigáde na pomoc, aby se to dalo dělat. Nikdo nepřešil.-Takže předseda z Konice mě tade poslal 10 sovětských vojáku, tade z teho vrcho, jak bele nad Ponikvó.-Tak sem tam s něma něco dělat. Takže ten rebnik podle teho také vepadá. Hlavně ta část od splavo doprava. Tam se to bortilo, protože oni tam naházele moc teho. Nebelo to zapřičeny. No domlovit se s-něma se člověk nedokázal, takže tehdá to belo dost špatny. Pak se opravovala ta hospoda, to belo trocho lepší, tam chodile na brigáde.

Narátor_2:

To chodilo chlapu dost (smích).

Narátor_1:

Tak hospoda se spravila, bela tam nějaká nová hospodská. Ti navrcho si stěžovale, že tam je šópani těch židel, tak se to za chvilko zavřelo. Akorát ten obchod se přestavěl, tak ten zustal. Ted' ož je také zavřené.

Narátor_2:

Akorát z toho starostování nic nebolo, to není jak teďka.

Narátor_1:

No já sem dostával 50 korun na měsíc, a to kdež sem vehlásel brigádo, tak sem za to kópil pivo a donesl na brigádo pivo, takže sem z toho nic němel. Ještě sem proděl.

Tazatel:

Když jste zmínil pivo, kolik stálo pivo v hospodě?

Narátor_1:

Korono osmdesát a bela to desitka.

Tazatel:

Pamatujete si, co jste dělali 17.listopadu 89?

Narátor_1:

Nevim, jěšle to belo přímo toho 17, ale bel sem v Konice take na té demonstraci, ale jenom jako pozorovatel, nezučastnil sem se ji. Tehdá no radši o tem nebodo mlovit.

Narátor_2:

To Fana měl angina tehdá a měl hrozny teploty a já sem se nemohla dovolat doktorce a ona take demonstrovala, tak nejezdila po pacientech vůbec. Ordinace tam zavřená v Konice a já vim, že sem ji tehdá několekrát volala a no zkrátka to nebrala. Nevim někdo se ozval, že doktorka neordinoje. Musele sme to nějak přečkat, dávale sme zábale. Pak nadrohé deň přejela a omlóvala se. No já sem bela v to dobo s dětma doma na mateřské.

Narátor_1:

V 89 na mateřské, tos nemuhla bet na mateřské (smích).

Narátor_2:

Ne na mateřské, no bela sem sňém doma na nemocenské. Sem to blbě řekla.
Ošetřování člena rodiny.

Tazatel:

Byla ve Březsku stejná euforie, jak ukazovala média?

Narátor_1:

No v Konice, tam bela euforie. Tam jo, tade ve Březsko si myslim, že ne. Si pamatojo, že tam bele nějaci řečníci v té Konici a teď só to ti néposledněši, co můžó bet.

Tazatel:

Bylo za socialismu hůř?

Narátor_1:

Hůř bylo akorát ten vyjezd. Když jsme chtěli do Jugoslávie, tak sem musel měl povoleni od závodního vyboru KSČ, že mužů jet. Dostal jsem na to povelí a muhl sem jet.

Narátor_2:

No ale to není jenom o vyjezdo, to belo o víc věcech. To nemužeš mlovit zrovna jenom o tem.

Narátor_1:

Jinak me sme nic ne to. Přešils do obchodo, přešils tade do obchodo nebo do Konice do obchodo a rohlik bel za 30 haliřů, at's bel tam nebo tam. Všecko belo stěně. Teďka přendeš a máš tam 3 korene a tam máš 5 korun.

Narátor_2:

Tak me sme třeba nic nepociťovale. Třeba jini ledi ja, co měle probléma s těma pohlavárama, že bele ve straně, a, že stihale hromadu ledi. Já vim, že to správný určitě nebelo také, co ti komunisti dělale. Bela taková doba.

Narátor_1:

U nás také ve Dzbelo bel tak také ten polesné, tak se psala petice, abe odstúpil abeho sedadile. Já si meslim, že některý věce bele zbetečny. Taková ta perlečka o teho, tak všeci chtěle petici a nikdo to nechtěl podepsat, až ješle to podepišo já. Tak sem to podepsal a nakonec ten polesné přešil za mnó a říkal mě, dávé si pozor na jednyho hajnyho, de proti tobě. Takže ten kterýho sem já podrazil, tak mě vlastně okázal, že proti mně je určitý nebezpečí. To bela jediná.

Narátor_2:

No vidíš to, tos mě ani nikdá neřekl (smích).

Narátor_1:

Tech věci belo vic, ale jako nechco ož ani mlovit. Dělali to pro nás, ale profitují oni...

Rozhovor č. 2

Tazatel:

Jak dlouho ve Březsku žijete?

Narátor_3:

Takže jsem se narodil na čísle 15...16...16 tak. Do základní školy jsem chodil ve Březsko. Rodiče s kromě hospodařily jako zemědělci. No v 60. roku se šlo do toho družstva...

Narátor_4:

No ale museli násilím jít do toho družstva, protože stréč Vojta jako bratr maminky jeho dělal v bance a oni, jako když nechtěli vstoupit do toho prvního družstva, ty lidi, tak oni dělali nátlak na tu rodinu, že když nevstoupíš, tak jim ho dají sem domů a bude muset ho žít s tou rodinou. A tím pádem ti lidi, by se dalo říct pod nátlakem, do těch družstev vstupovali. No a teď můžeš pokračovat.

Narátor_3:

No ale ještě dřív, potom ti rodiče své maminky, to' bývalé staří ... Ten stařeček dělával starostu a oni jakože na to výměro 5 hektarů pole, že jich je hodně, že... a že tata musí do průmyslu, tak ti stařečci se odstěhovali do Jevíčka... k dceři do Jevíčka, aby jich bylo na to výměro málo, jo. No a ještě jim valile nocný nájem, to bylo třeba, kdy ty lidi odešle a zůstalo to pole, tak tem našim to dávalo nebo víc tem lidum. A ještě příklad takovej, tata byl jako meslevec no, a tak musel odevzdat flentu, že byl státně nespolehlivý.

Narátor_4:

Protože nevstoupil do toho družstva.

Narátor_3:

A bylo to 4, co muselo odevzdat ty flinty. Byl to pan N. na skalce (Vašek), náš tata, Zachar a S. z Kóta.

Narátor_4:

Zachar to je z hospody.

Narátor_3:

Tak ty museli odevzdat v tem třiapadesátým (1953) nebo tak nějak te flinte, že jsou státně nespolehliví. To je dali do Litovle na údajně tlakovó zkóšku. Samozřejmě žádná flenta neprošla (smích), tak jim je ani nevrátile.

Narátor_4:

Jen tady zůstal ten

Narátor_3:

Noo myslevic pan..., protože pan R.... staré, co te si pamatuješ Frantu, tak ten byl jako v družstvě a jeho tatínek hospodařil a on jezdil prvním traktorem, ten pan Rosa. No a v tom 60. roku teda se to družstvo oddělalo, takže tata už měl zkóšky na traktor, tak jezdil traktorem a my jsme až do 5. třide začali chodit do Konice směnovat na staró školu. My jsme chodile od 8 jako do napoledne a od jedné třeba do pěti.-a A potom zas kdež vycházela sistra jako moje, tak naši musele napsat, že já puđu do zemědělství, protože ti, co zas měli zemědělství museli dát děcka do zemědělství, nemohli jit jakoby kde chtěl, takže já jsem měl předem orčený, že půjdu do zemědělství, tak jsem se veučil v 70. roku zedníkem no a dělal jsem tady v tem družstvu do šestasedmdesátýho myslím.

Narátor_4:

No do ledna sedmdesátsedm.

Narátor_3:

A na obce se teda jako celkem dost dělalo. V tem osmašedesátým se spravoval ten pomník svatýho Václava. To belo...o metr se zvedal. A tam bel zatím, jak je to kluziště, rebník. No takže napřed byl ten rebník jen do půlke a potom se to vebagrovalo, tam bylo zábradlí kolem teho rybníka, takže se zde pořád něco budovalo. Ve čtyřiašedesátým šil vodovod pro Konico, tak se napojil ten vodovod.

No a tak se pořád něco budovalo. Až potom meslim v tem v osmdesátym roce, to jsme jako kluci odělale z toho rybníka to kluziště, jako ta mechanizaco nam pučelo družstvo... nebo dělali to kluci z družstva, tak se odělalo to kluziště.

Narátor_4:

A pan K. tomu bel nakloněné.

Narátor_3:

Noo ten pan K. tomu fandil a jináč nevim ještě. No bele sme ještě spojeni s Ladinem napříd', že to belo jak družstvem tak obcú, to belo spojený a že kdež dělal starosto... to dělal předsedo MNV starosta ze Březska, tak tajemníka dělal někdo z Ladína...víš a zas naopak, že to belo tak dělaný.

Tazatel:

Jen bych se chtěl ještě zeptat, vy jste byl zedník?

Narátor_3:

Jo, vyučené zedník.

Tazatel:

A na vojnu jste chodil kam?

Narátor_3:

V Praze jsem byl.

Tazatel:

A celou dobu jste byl v Praze?

Narátor_3:

No já jsem byl jen na náhradní. To byla náhradní služba. Já jsem byl jen 5 měsíců. Já jsem dělal pod vojenské-ma stavbama, jako těch 19 a těch 5 měsíců jsem sloužil v Praze.

Narátor_4:

A stavěls to...nemocnice.

Narátor_3:

No stavěla se fakultní nemocnice v Ostravě, tak tam jsem dělal. To bylo jako v začátku. Že se tam prvně odělala ta kobaltová bomba a na to ozařování. Že se to tam poprvé dělalo. Noo že se tam betonovaly betonový příčky, víš (říká tazajícimu se), aby to záření...jako to začalo teprve tam. Bylo to v začátcích.

Tazatel:

Jak to, že jste byli na vojně jenom 5 měsíců?

Narátor_4:

Tak ty jsi chtěl k parašutistům ...a tak to řekni celý (mluví na narátora č. 3)

Narátor_3:

To se byla prohlídka na Hradisko a prošvihl jsem všecko a jeden ten doktor mě tak projel páteř a říká, vy jste měl úraz.“ Povídám, že jsem neměl úraz. A on vzal ten rentgenové snímek a řekl, dívejte se na ten obratel. Já jsem to měl...

Narátor_4:

No ale toš měl úraz, protože když se mlátilo len, tak kdež se tedy ještě pěstoval len a na té Ponikevské se...za dědinó...nebo za dědinách... se mlátil len na silnice.

Narátor_3:

Já jsem jel na kole a on ten stonek asi se nějakou chetl do kola a namotal a já jsem tam spadl a teď oni mě ty lidi viděli, že vždycky vstávám a zas padám (smích) a já jsem měl otřes mozku. Tak mě odvezli traktorem do Konice a potom sanitkou do Prostějova. Ještě byla stará nemocnice a ta moje setra tam byla na internátě a teď šle z večere a říká, takovou rádiovku má můj brácha.“ (smích). A já jsem tam ležel před tou úrazkou, teda před tím příjmem, a tak se mě ojala a tak jsem tam jako...

Narátor_4:

Takže možná jak si spadl z toho kola, tak se tam mohlo něco stát.

Narátor_3:

No a potom, kdo měl špatné zdravotní stav, tak mohl jít do té náhradní složby. No a že jsem byl zedníkem, oni brali hlavně zedníky nebo do průmyslu. Někdo dělal ve slévárně v Prostějově a tak.

Narátor_4:

Těch 19 měsíců a pak na 5 měsíců museli jít na to povinné základní výcvik. A tams bel ...(mluví na narátora č. 3)

Narátor_3:

To byla čestná jednotka taková...od internacionálů. A to jsme hlídali ministerstvo, to v Dejvicích bylo, ministerstvo národní obrany a generální štáb a ještě tam bývala hlavní politická zpráva Vali, a tak my jsme hlédali ty tři objekty.

A paradox nebo tak by se dalo, když Zdeněk pak šel ten třetí na vojnu, tak bel v těch samých kasárnách, co byl před těma letama ten tata (smích)...co jsem byl já, akorát tam, když já jsem přešel potom, tak říkám, no te pole jsou o polovinu větší⁴, protože tam byl rozdíl 27 let nebo kolik, že? No to víc, 40 let aspoň, protože on měl 20 a já jsem mu...tak to bylo 40 let rozdíl.

Narátor_4:

To není Jára to byl Zdeněk.

Tazatel:

A zaměstnaný jste byl teda v Konici nebo kde bylo to zaměstnání, kam jste chodil?

Narátor_3:

Já jsem napřed dělal v tem družstvě a potom jsem pětadvacet let dělal ve výkupním závodě v Konici. Já jsem jezdil autem a potom se to zhošelo a přestěhovalo se to do Prostějova, tak jsem šel do Kovu, tak jsem byl 10 let údržbářem v Kovu.

Tazatel:

Další otázka je, jestli byste mi mohl popsat, potom, co jste byl jako po vojně a chodil jste do práce, jak vypadal Váš normální den nebo týden?

Narátor_3:

Normální? Tak pokavaď jsme dělali v JZD, takže se dělalo od 7 do 17 a hodina bela v poledne volno, takže na nějaký zábavy velký nebelo. A dělalo se jako v sezóně, že, takže kdež belo nějak na jaře se selo, oralo, takže se dělalo aj sobotama, neděle. Potom bele žně, tak to zemo belo volněš no. Takže to a potom jak jsem nastoupil do toho vykupu, takže to jsem dělal jenom 8 hodin kromě žní. Ve žně jsem měl třeba 250 hodin, protože se zas jezdilo sobote, neděle a jako bele povoleny přesčasy- A potom v Kovo, to se dělalo normálně tak jak teď.

Tazatel:

Souhlasíte s tím, že to tehdy bylo „z práce do práce“?

Narátor_3:

No já, no tak protože třeba doma jsme měle králíky, slípky, takže se furt ještě...anebo jako zedník jsem zas někemu šel pomuct nebo tak, takže bylo to tak, že na te zábavo...Už třeba čekalo auto na něho a...ale bylo to dobrý.

Tazatel:

Takže souhlasíte, že jste přišel z práce do práce.

Narátor_3:

Jojojooooo to belo, protože na dědině to bela práce pořád, že? Aj když jsme bele děcka, tak třeba se okopávala řepa nebo něco, tak každé z té děcek jsme přešli dom

a museli jsme těm rodičům jít pomáhat do té řepy nebo zemáky. Potom se zde pěstoval len, tak se chodil obracet len. Jo, to se takovými hůlkama šlo, protože ten len se vetřhal jako strojem a on se...on v tem lnu bel už podsiv jako tráva zasetá. A on se v tem hned rozsel, ale muselo se to obracet, že, aby to nezplesnivělo. Tak to se chodilo obracet ten...ten len a takže pořád byla taková práce. A kdež sme chodili do měšťanky, tak jsme tédeň, od 6. třídy každé rok, tédeň šle na zemáky a i v očeni a to jsme měli zaplacený. Za košíček třeba belo 50 halířů. Svačena k temo, takže to se chodilo každé rok, týden se chodilo na te brigády ze školou, tak jsme byli rádi, že...třeba v Prostějově nás vozili až na statek, na Štěpánov, vždecky přijeli, když jsme beli v Konici, tak se to jezdilo traktorama. Pro nás přijeli, my jsme naskákali na vlečke a jelo se (smích), ale pak už teda, když jsem byl v počeni, tak už se to začalo jako autobusama noo. To se zde pěstovalo hodně zemáků a teho lno.

Tazatel:

Souhlasíte s tím, že tehdy bylo na vesnici mnohem více domácích zvířat v porovnání s dneškem?

Narátor_3:

No jistě, každé měl doma, to se říkalo záhominke, ti, co měle, jako dělale v družstvě, tak dostávale naturálie. To belo jako lacinějš dostale to obilí a zemáky, to bela...já nevím, myslím 6 metráků zemských a já nevím kolik...jestli 5 metráků obilí za nějakó tu režijní cenu, takže každé doma choval prase, kozu, protože ta zas dávala mlíko pro to prase no a krom toho slípke, že? To měl jako každé v dědině. Řikával tady pan Zachar, že dělával třeba 60 zabijaček v to zemo. Jo a to bele tady 2 řezníci. Bel ještě pan O., jak bévají Na Švondě, tak to bela take hospoda a on ten pan O. byl take řezník, a takže tady beli 2 řezníci, kteří měli v zimě...nebyle mražáky, takže se zabilo a tem sosedum se donesla ta zabijačka. Se jim dala jitrnice, aj kósek masa třeba tlačénke a potom zas on zabíjel, tak zas se to vrátilo, takže to maso belo ...nebo belo to pořád...

Tazatel:

Tak teďka vlastně, Vy máte ještě pořád nějakou drůbež?

Narátor_3:

Jenom drůbež. Jenom slepice. Jirka ještě má králíky, protože máme zahrade, tak stejně se to seče. Ale jinak si neuvědomuju, že by tady ještě někdo něco...prase už nemá nikdo. Míval ještě možná Franta Š. jako stréc, ten ještě měl a myslím, že už nikdo ...Pepík P. dělával v Ochoze v družstvě, on tam krmil take prasata, a tak ten mívával...to bele myslím poslední dva, co měli prase.

Tazatel:

Proč si myslíte, že se to tak strašně zmenšilo, ten počet těch domácích zvířat?

Narátor_3:

Protože se to nevyplácí. Protože se máme lepší, že už neděláme víc jak...jakože si to můžeme kópit. Jako já když jsem se veučil, tak jsem měl přes 60 na hodinu, jo, takže...ale zas teda rohlík stál 30 halířů a chleba stál 5,60 nebo kolik, ja, takže to belo úměrný no a benzín stál potom...nějak v tem 70. roku bel poprvní zdražené benzín ze dvó korun na čtyři koruny, takže za tu hodinu práce jsem neměl ani litr benzínu, takže jako proto, aby se jako ulevilo temu rozpočtu, kdežs něco chtěl našetřit, taks musel jako se zásobit téma potravinama, viš? A teď jako každé vydělávaj tolik peněz, že si to všecko můžem kópit a za druhý, tady bel jenom obchod a nebévale žádný mražáke nic. Já jsem první jogurt jedl až na táboře, jak jsem bel někdy v 6. třídě, protože jogurt, to na dědině se nevědělo. Tady bel romadůr a tavené sýr, protože se mlíko vozilo do Bohuslavic a tam bel aj nějaké sýrař no a nebel žádné mražák. Tam bel takovej v obchodě skleněné zvon, aby na to nechodile moche, ja a mlíko se dávalo do konviček. To se vozilo, jo takže...nebo každé pěstoval zeleninu. Tady bel Fiala zahradník, tam jak včelí Marek M, tam bel skleník. Však tam trucho ještě je a ten prodával přísade nebo pro okurke se k němu chodilo, jo. A ve Hvozďě zas bel další zahradník, které pěstoval kvítka, takže zas pro kvítka se jezdilo do Hvozda a ty Hvozďáci pro zeleninu jezdili sem k temu zahradníkovi,

takže jako to nebylo kópit si něco. Já vím, kdež jsem bel na té vojně a tata vždycky říkal, počké na vojně a já jsem mu psal, že dostáváme pomeranče a on se držel za hlavu a říká, to není možný, my jsme měli tvrdé chleba na tédeň a oni mají pomeranče (smích). Takže ta životní úroveň...jako já si nemůžu, chraň bůh, naříkat na vojně jako na jídlo belo dobře, že.

Tazatel:

Angažoval jste se nějak v obci?

Narátor_3:

No tak bele jsme tady v hasičích, takže jsem dělal do těch hasičů jako...že to jako bele ti hasiči taková hebná páka. Vždycky se všecno dělalo většinó...se dělale te zábavy, to okreskový cvičení, to pochování basy, takže všecno jako šlo přes te hasiče. No a když se opravoval tady taras a zídka nová se stavěla, škola se opravovala...škola se předělávala, jak se zrušila...zde škola, tak se to předělávalo na ten kulturák, tak vždycky bely nějaký brigáde nebo ty chodníke první se dělali brigádnicke, takže...a obchod kdež se stavěl...ta přístavba vlastně vedle toho, tak to se stavělo, no ale take jste tam dělale brigáde. Noo take jsme tam dělale brigáde. No takže jako vetížení...jsme se vždycky, jako té obce, co se dělalo, se zúčastnit. Navíc v zimě bévala zima, takže se věčně chodilo na led. Já jsem bel zrovna na vojně, kde bela slintavka, kulhavka a to bela karanténa a to kluci říkávali, že pan K. vždycky chodil jich rozhánět z ledu te kluke, protože všeci jako bele doma, nesmělo se nikde, tak jak třeba teď bel ten covid, tak bela ta slintavka, kulhavka. A tak voni co děcka, tak všeci a za druhý nás tady belo hodně těch děcek. Nás belo třeba v ročníku 7, někdy 8, 10, jo? Takže těch děcek bévalo mnohem víc, takže v to zemo, jako to bévalo všecno na ledě.

Tazatel:

A nějak jinak jste se neangažoval mimo ty hasiče?

Narátor_4:

Jo, ještěs bel v obcením úřadě.

Narátor_3:

No ale to belo až po převratě. Jo to belo až potom po převratě.

Tazatel:

To nevadí.

Narátor_3:

Noo takže potom jsem byl myslim dvoje nebo troje...

Volební období jsi dělal jako přece do stavební komise. Dokavad' tady mohla jako bét. Pak se to zrušilo a dalo se to do Konice. Jo, protože tam belo podmínkou myslím, že musí mět někdo stavební průmyslovku nebo nějaký vzdělání stavební no, takže to...te komise vlastně zrovna tak bela trestní komise a já nevim a to všecko spadlo ted' pod Konico, protože to ted' musí vykonávat právník, víš.

Narátor_4:

No a jak pan F. skončel s hasičema, taks dělal několik let teho předsedo (mluví na narátora č. 3).

Narátor_3:

Noo to jsem dělal skoro 20 let hasičům starostu. Předseda napřed bel a pak starosta.

Tazatel:

Jak jste právě ted'ka mluvili i o těch kulturních akcích, třeba pochovávání té basy, to má jak dlouho třeba tradici, pamatujete si to?

Narátor_3:

No, co já jsem bel...tak těch 15 let. No ještě spíš...co já si pamatuju, tak od těch...tak kolem toho 60. roku se to po něčem vrátilo, že ještě si vzpomínám, že se to prv slavilo v úterý.

Narátor_4:

Aj ve Březsko? (táže se narátora č.3).

Narátor_3:

No ja. Deť to jako v družstvě vzale traktor, vlečko, muzikanti sedle na vlečko, ja (smích) a jezdilo se po dědině s traktorem. Oni nechodile pěške a seděle na té vlečke, a tak se objížděla ta dědina v to úterý. A chodilo se do Ladína, tam take bévalo pochování basy vždecky v to úterý a hrálo se do půlnoci, takže potom jsme si na středu brale to volno. (smích) A dělale se třeba to okrskový cvičení zde belo nebo tak. A ten osmičkové pohár.

Tazatel:

To má tradici vlastně do teď, že jo, to pochovávání té basy. Ti hasiči jsou tady taky dlouho.

Narátor_3:

No ale pak se dělávalo mnohem víc zábav během roku. Na Vinohrádku se dělávale karnevaly, víš? Protože za první belo tady víc lidí a nebyla televize, nebyla videa, takže ty lidi se víc bavile takováma těma zábavama a tak. To se tam stavěl parket. Električka se tam táhla od M. a to se chestalo celé tédeň po práci, protože se zatloukávalo do zeme kule, na to se dávale jako lavke přes bílé diske se to tédeň chystalo a tédeň se to uklízelo (smích). No a parket bel z Ludmírova pučené. No potom už bel z Lumírova a napřed' byl aj březské. To bévalo tady o S. schovaný.

Tazatel:

A pak takový to divadlo, jak se hrává, to tady má dlouhou tradici?

Narátor_3:

Jo, ale v tem já jsem nebel. To zas dělala ta kulturní komise. Tomu většinou šéfovala Májka K....teda R. A ti zas to kulturo jako tak.

A první fotbalový hřiště bévalo v Olšó. A to říkával muj stréc (smích), že tam strašně píchale komáři. Teprv to Olši, to belo celý pod vodó, než se odělali te milioraci. Tak se zde dělale myslim... začalo to tak nějak v tem 60. roku a to je všechno pole tady jsó, kromě...kromě snad pasek, je všecko z miliorovaný. To se dělalo x let, a tak tam že kósali komáři, tak potom, že se ten...to hřiště přestěhovalo na Vinohrádek. Tam bele páske poliček, a tak to se zalesnilo v tem Olši a odělalo se to na tem Vinohrádku, že tam nebyle ti komáři. A možná to belo aj trochu blíž.

Tazatel:

A nevíte, v jakém roce se ten Vinohrádek začal dělat? Nevíte, kdy to mohlo být?

Narátor_3:

To nevím, jestli... asi po válce nebo hned před válkou.

Narátor_4:

Pan Ž. kdež to tam dělal? (táže se narátora .č 3).

Narátor_3:

Nenene, jako kdež se stěhovalo to hřiště tam.

Narátor_4:

Noo a vžděť ty si říkal tam...

Narátor_3:

No tam bel. Pan Ž. tam odělal kolotoč, houpačko, kožilke tam bele, víš, si hrávale kožilke.

Narátor_4:

Děda Táně... byl to děda? (táže se narátora. č 3).

Narátor_3:

Děda H.

Narátor_4:

Děda Táně H. bel, on bel autobusák. Von se přeženil z Kladek a potom teda taky... A on se staral o ten Vinohrádek no. Tam on odělal te kuželke, to houpačko, kolotoč tam bel.

Počkej, já nevím, kde bela ta fotka. Jak tam bel ještě v těch...ve focení. Ještě stréc Vojta už hrál na tem myslíš? (táže se narátora. č. 3).

Narátor_3:

Ten ještě hrával o Olši. a on bel 24. ročník, takže...

No tak do těch 20 let nebo co. Já nevím v kterym roku přesně. Škoda, že ta obecní kronika nefunguje, že toto všechno by se dalo večíst z té. No a potom, jak se dělala ta kanalizace, tak se stavěl ten...dělala se kanalizace a to se chodila take hodně na brigáde a já si pamatuju, že jsem přešil z vojne, ještě jsem ležel doma a H. už pod', musíš jít dělat (smích). A to nás chlapů dělalo vždecky zejména bagra nebo jeřáb, protože to belo velké roury se kladle. A tak potom se stavěl ten rebník. To zas se vyváželo na paseke a někde se odváželo, kde bely ty prolákliny. No a k těm se mu holt tak na poskyt, tak v 80. roku si myslim. Rybník jako...ten spodní.

Narátor_4:

To dřív ne? (mluví na narátora č. 3). Vždeť já jsem sem přišla v 76 a ož se to dodělávalo. Tak já myslim, tak 78?

Narátor_3:

No protože to se dělalo 4 nebo 5 let. To nebelo...jako teď se zadá firma. To se všecko dělalo v té akci Z, kde jako kdež bel čas nebo bely peníze, nebely dotace, ale bely předělovaný a tak vim, že pan K., kdež si třeba předělal vodovod a potom, kde bel vodovod, tak že bode aj ta kanalizace. Tam se take hodně dělalo s těma volnéma.

Tazatel:

Takže zase z práce do práce.

Noo no no.

Narátor_3:

Tak to belo.

Tazatel:

Jak dlouho se mohla ta kanalizace dělat? Plus mínus, nepamatujete si to, jak dlouho to trvalo, než se to udělalo?

Narátor_3:

No tak 5 let dobře, aj ten vodovod. Napřed' bel ten vodovod. Ten vodovod se dělal pro čtyřiašedesátým to hlavní vedení do Konice, ja. A potom se to napojilo a to třeba si vzpomínám, pan K. sehnal bagra, tak on vebagroval třeba cestu od radnice ke kravínu, jo. A hotovo, došle peníze, tak to půl roku belo tak než zase sehnale peníze, kde se mohla kópit litinový trubke. Ted' zas sehnat jako te řemeslníke, kteří to temovale. A pak zas se to zahrnovalo. To se zahrnovalo buď to pásák, ale napřed se to, aby on s tam dostal, tak se to muselo rukama zaházet (smích). Takže to belo si myslim take tak těch 5. Napřed' ten vodovod se dělal take tak těch 5 let a potom 5 let se dělala ta kanalizace.

Tazatel:

Já jsem právě četl v těch kronikách, že ta kanalizace byla nějaký 70. léta, že?

Narátor_3:

Noo protože vím, že ti, co bele na tem hlavním řádo, třeba Jenda F., tak my už máme vodu. Protože to šlo, ten hlavní řád pro Konico a oni se mohli napojit, ale potom

vždecky se odělala nějaká větev, oni temu říkale, jako se to vebagrovalo a ted' se čekalo a než zas se to dalo dohromady. Ještě třeba pan V. to take zahrnoval. On jezdil lesáckém traktorem a měl tam takové to...radlo na to a tak ten. Nebo lánem to přesmekem přes lopatu se to shrnovalo. Takže to belo určitě 5 let ten vodovod a 5 let ta kanalizace.

Tazatel:

Ted'ka, kdybyste měl nějakým způsobem zhodnotit, jak se změnila ta dědina třeba předtím, když Vy jste byl ještě v práci a jak ta dědina třeba vypadá ted'? Jestli byste to mohl nějak zhodnotit. Jestli si myslíte, že se ta dědina nějak...

Narátor_3:

Jako vzhledově se velejšela, protože prv lítale slípke po dědině, ja, a selnice jako nebele nikde asfaltke, takže kdež na podzem to belo blato všude jako. Ale zas ta dědina byla zde hospoda, byl zde obchod takže se to vic jako druželo. Ten spolkové život bel větší. Protože vem, že třeba v 68 roko zde belo 360 obyvatel a kdež se zde znova zakládal obecní úřad no tak belo ož jenom 250 obyvatel. Takže za tech obelo 100 ledi vesměs te staří omřele tak buď ten dům spadl nebo to kópile chalupáři. Tade řeba jak já si pamatojo ještě dva dome jak bévá pan G., tak tam bévale počky o V. a L. tam bele ještě dva dome. To všeco spadlo.

Narátor_4:

Však ti L. to bela rodina s vašema, že s těma Š. a tak.

Narátor_3:

Protože pani L. ta Izela měla sestru Terézske co béváte všelve.

Narátor_4:

A ted' ti V. to bela maminka K. co dělal předsedo té obce tak to bela jeho maminka.

Narátor_3:

To bela jeho maminka pana K., ta říkala, že se o jednoho narodila a o drohyho, že omře.

(narátoři mezi sebou hovořili o vesnických vztazích, po tomto krátkém mezilidském vzpomínání jsme se opět vrátili k položené otázce)

Takže jako, jak só včel chodnike všode, asphalt, plotke, takže to neexistovalo. Každé měl slipke, to litalo a hosi, co to bévalo, hosi tam na tem dolňáko. To se říkalo hornák a dolňák .Tak tam kdež bela ještě jenom pulka teho rebnika, jak je kluziště, tak tam bela jenom pulka a tam bela lóka. A to belo plny hos. To sme jako kločecka na kolich jezdile jako kločeska a vždecky sme škádlele té hósere (smích) a oni za nama litale, viš. Takže to všeci te hose vehnale k rebniko. Nebo tade na vrchňáko, kdež sme se kópale, tak buďto sme se šle sošet na transformátor, tam jak je tak tam je zděné transformátor a tam bele černy dvirka plechovy. To sme šle z té vode, sme se k temo přitiskli, to pálelo. No a nebo se lehalo na ten taras, to belo plny hosencu (smích), tak sme vybirale místo, kde te hose nemajó naplkany a nikdo smé žádný exéme neměle, to belo jako zajimavi, že. No a třeba sme vždecky bele napáleni, že tam šla lože od tech Š., L. to nebyl fekál, to teklo kdoví kde. Jako to se teď nedá vůbec srovnat, jak to prv bévalo.

Tazatel

Bylo něco co, Vám chybělo a popřípadě co?

Narátor_3:

Me sme nebele náročni, me sme nebele náročni (smích). Na tech dědinách se žeje skromě.

Tazatel

A co třeba dovolená, jezdili jste někam na dovolené?

Narátor_3:

Né to se nejezdilo. Na zájezde se jezdilo, to dělali hasiči zájezde, červené kříž.

Narátor_4:

No hasiči dělale třídenní a červené kříž dělal na jeden. No tak to bývalo, bývale maškarní plese, to pořádale žene. Plese většinou bele.

Narátor_3:

No ono zde bylo víc složek. Ono zde bylo složky bylo: svaz mládeže, žene, červené kříž a hasiči. Takže každé spolek jako dělal zábavu nebo tak.

Narátor_4:

No te plese bývale a te žene měle maškarní. Červené kříž také dělal.

Narátor_3:

V podstatě se ti lidi prolínale v těch spolcích, protože bel jak v červeném kříž, tak v hasičích. Žene bylo v ženách a že se... Jako zas žene chodile prv. Nebylo žádní zaměstnanci obecního úřadu nebo tak. Takže ono se starale třeba o toho Václava (socha na návsi)...

Narátor_4:

Úklid školy, omývání oken, praní záclon, to se dělale brigádě nebo sme se sešle a odělalo se to. Nebo sme okopávaly ruže, bylo tady jak je zastávka autobusová no o té vyvěsce o Václava Svatého pak bylo o škole, to se všechno okopávalo no...

Narátor_3:

Ještě sem si vzpoměl, že než se šlo do družstva, tak ti místní lidé omítali kaplo a odělala se nová věž. Protože každé kdo měl les, tak dal nějaký to dřevo a však je taková kronika na té kaple a je tam napsány kolek kdo hodin tam dělal, jo, takže to také nedělala obec. To se omítalo v 60 roků, než šle ti do toho družstva. A vlastně se to za 60 let se to dělalo znova.

Tazatel:

Jak dlouho vlastně tady to družstvo je. Pamatujete si to?

Narátor_3:

No první družstvo tak v tom 49 nebo tak. No a tam bele chvílo a potom zas ti sedláci, protože se jim tam nelíbilo, tak šle nazpátek a ono nejak to skomíralo, to držele ti kovozezemědělci. Hodně chlapu jezdilo do Prostějova, viš, a to se chodilo pěške na první vlak. A takže ti chlapi dělale v tom prumyslo a te žensky kdo měl jen te dva hektare, tak teda zustale v tom drustvě, no potom to belo teda náselim v tom 60 roko.

Tazatel:

Žilo se Vám za socialismu lepé?

Narátor_3:

Né no já si pamatojo, me sme měle štere děcka a přídavke sme dostale jen na jedno, že poprvni. Kolek to belo těch přídavdku (ptá se manželky)?

Narátor_4:

No 90 korun.

Narátor_3:

No 90 korun rodiných přídavku, no, sme si zas tak...

Narátor_4:

Ale zase děckám se rodiny přídavke dávale. Ale to belo kdež se narodil, tak potom to zvyšile na dva tisice to porodny a ono muhla bet ta maminka třeba pul roka doma na neplaceny volnu. Takže nedostával nic do narozeni toho drohyho dítěte. Abe kdež nechtěla jit do práce.

Narátor_3:

Takže me kdež sme měle jenom teho jedno tak Zdena zustala doma a žele sme jenom z myho plato. Nebele žády, viš.

Narátor_4:

No pul roko bela ta mateřská...

Narátor_3:

No potom se to zveřovalo, jako že sme si nebele, jak někeři vekládaji, jak to belo ideální, takže...

Narátor_4:

Nebela ta volnost jaká je teď. Že si zétra řekno, pojedó do Jugoslávie, tak tam jedó. Prv se žádalo o devizové přislib. To ještě prověřovale te ledi. Me sme nikde nebele, ani sme po tém netóžele. Třeba já so z tech Kladek, me sme měle krávo, moji rodiče měle a tím pádem, že sme měle krávo, tak te naturálie, co to družstvo dávalo ani nedostale. Protože vlastně sme měle krávo, to sme bele jak kdyby boháci.

Narátor_3:

Ono to belo tlačeny, tak abe jako člověk doma nic němél.

Narátor_4:

Oni nechtěle, abe to ti ledi měle. A z obecního úřado chodil každé rok jeden zaměstaneć a sepisoval kolem máme hosi, kolem máme slepic. Jestle máme prase.

Narátor_3:

No taková zabijačka (doplnil v pozadí).

Narátor_4:

A kdež s dělala zabijačka, tak se muselo jit na obec, tam se nahlásilo, že bude zabijačka. To se dostal takové formulář, že to prase ze muže zabit.

Narátor_3:

Muselo bet od zvěrolékaře potvrzení. A krupón se mosel odevzdávat.

Narátor_4:

Tam se veřezalo na zádech takovy to se nesmělo opařet. Takové určité rozměr na tom praseti a ten řezník to obřezal, potom si to... Me sme měle plechová vana, tak na té plechové vaně si to siml no a on si to vzal. Prodal za 25 korun nebo ti moji rodiče s tím jele do Konice a tam to odevzdale. Jako oni měle všechno podcheceny. Když se páčila slihovice, tak to se šlo také na obec (povolenka dodává narátor_3). Ta obec také vedala takové papír a tam se napsalo kolek toho kvaso máme (zazvonil znovek u dveří a narátor_3 šel na zahradu pracovat) a oni tě dále jako ten kolek, no, a na základě toho se muhla jít pálit slihovice. A když sme se me brale, to belo také za socialismo a jelikož sme chtěle mět svatbu v kostele, tak napřed sme bele oddani na obce, tam sme musele zaplatit kolek, jako že sme bele oddani na obce, ale jim šlo o to, že pak se šlo do kostela. A oni měli evidenci, kdo měl sňatek v kostele a nebo jenom na úradě. Tak jako tak, oni to měle všechno ošetřeny. Jako nebelo to ož za nás násilim, za našich rodiču to belo horší. Třeba naši měle také 10 ha pole a les ktemo a také tata nechtěl vstópit, co mama říkala do družstva, ale stréc Slávek dělal na dráze v Prostějově, to denně jezdil z Kladek na motóře do Konice vlakem a také řekle, buďto pudeš do družstva. No stréc Luboš dělal ve stavebninách. Rozvážel materiál a také řekle, žev jako te dvě rodine.

Narátor_3 musel jít pryč, tak mu byla položena poslední otázka. Jestli si pamatuje, co dělal 17. listopadu 89. Rozhovor pak bude ještě pokračovat s narátorem_4, který nám velmi dobře objasní samotný život v socialistické době. Narátor č. 3 odcházal se slovy, že jde „šrotovat jabka“ ...

Narátor_3:

Bele sme v práci.

Narátor_4:

Bele sme v práci, já jsem dělala ve škole.

Narátor_3:

Pak sme bele na náměstí v Konice, bela ta stávka. Tak to vim, že sem tam bel. Já sem jezdil autem, takže sem to viděl všechno jak to kde chodí.

Narátor_4:

No babička ta to prožívala jako maminka, tak oni ti ledi nevěděle, co se děje. Ona to vnimala jinak než me, oni zažele rok 48, ten převrat me né, takže když říkávala, že doktor z Konice bel v Praze v tem roko 48 a že říkal, tam ti ledi lezle po stromech (narátor_3 dodává: jak opice po stomech říkávala- smích). Že jako to belo zas jiny. Oni tam věřele v to lepší. Oni jim to slibovale všechno. To se dá slibovat, ale oskotečnit to všechno. Potom co se dělo, že te rodine, jako te zemědělsky. Tade bele malo, ale kde bele ti velkostatkáři, tak s nima jinak zacházele. Zavirale je, stěhovale je do jiných oblasti. O nás se tady zatím nedělo.

Narátor_3:

Tak já do na zahrado šrotovat ja... jako je rozdíl, jak ta dědina vepadala prv, jako ten pořádek, viš. Všode bele slipke, já nevim hose na dědinách nebo plotke pokáceny. Belo to jinak.

Narátor_4:

Ale zas tech ledi belo vic věřících, vic se ti ledi sdružovale, vic se ti ledi scházele, bavile. Teď sme všeci nervózní a takovy nedočkavy, aji já to po sobě citim. Takže vono jako belo to takvy a me jako děčka sme to ani nebrale. Me sme v tem rustle, takže spíš třeba ti rodiče nám něco řekle, ale také moc toho kdese se neříkalo. To pak kdež máti me něco řekla, já sem tam přejela řekla sem ji, já tě zameto a tak. A ona né beď tade povekládáme si, deď nebodeš vědět nic. Říkám mamó já se přejela, abech tě něco odělala no. Takže oni ti ledi toho prožele. Prožele válko a to tade nešla ani fronta to tade jenom bel jako odikale ti vojáci tade se nestřílelo. Ale zas se stále takovy případe na té Bělé, tak otikale ti zajatci a tam byli ti partyzáni a to říkaji ti staří ledi, že je tam zbavile života nebo něco. Ale zas bel doktor v Kladkách, která zas tam bele. Měl tam zemljanko a tam bele nějaci ti kanadští. Voni je vozele do toho lomo, tam k temo Šobiřovo a oni tam mosele pracovat a oni někteří otkle. V té Bělé, tam bele schovani a jeden měl zánět slepycho střeva, tak ten doktor ho tam šel operovat za to válko. Také ti partyzáni odělali nějaky nepleche. Tak na

Dědkovicich bel lazaret vojáku německých a ten jeden šil k temo doktorovi do Kladek na nějaké převaz a oni ho tam na těch Dědkovicich zabile. Zaházele ho halozema a zabile ho. Stréc Slávek pocházel, tam jestle to tam znáte, tam nad tim Ludmirovem. Mezi Ludmirovem a Dědkovicema bele takovy dva domke. Stále v takové zatáče, ted' je tam takové plac. Tam stále dva dome a bévale tam štere rodine. To beválo normální. No a ten stréc Slávek, temo se říkalo Bídov a z teho Bídova pocházel a oni na tom Bídově stále a každé páté měl bet zastřelené. Oni ho tam našli, ti Němci, on se nevrátil no a tam byl řidící Eliáš nějaké v Ludmirově a právě že už se to osvobozeni bliželo, tak on to snima domlovil, že se to. Stréc říkal tam bele navezeny barale, te Dědkovice měle bet vepáleny jak Javořéčko. Takže na toto ož se zapomíná. To možná vime me Jirko, Jirko to také zajímá ale děcka. Kdež něco řekno těm vnóčatum, těm je to jako už jedno. No moje maminka, kdež před 13 rokama omirala, tak říkala všeco ať je, jenom ať není válka (nárátor_2- slzy v očích). A je to pravda. Nedovedeme si to představit. Mě stačel rok 68, já sem ehm. Mama se mnó, to bela vystava Flóra v Olomóce. Me sme jele vlakem a jele sme vlakem přes Prostějov. A tam bydlela ta tatova sestra ta Alice. No a ta Alice věděle, že pojedem a přešla nás pozdravit na to nádraži a ona mamě říká, nech tade to Zdeničko a tož ta mama mě tam nechala. Ještě vim, že mě v té Olomóce kópila taková bundo vinově černevenó. A už tenkrát měla takovy čtverečke prošivany, jak ted' só měnši tehdá to belo ve větším. Ještě kluci v tém jezděle na hore. A to belo 20. srpna jo a na drohé deň. Nevim přesně co to belo, to nech lhala. Ož má sestřenice seděla o televize a plakala, protože její chlapec bel v Praze o hradni strážě. Přejele te vojska, nikdo nevěděl, co se děje. Stréc Slávek mě vezl hned'. Protože sme nevěděle co bode. Takže stréc mě vezl vlakem do Nectave. Pamatojo si to jak dnes, jak v Kostelco (Kostelec na Hané), jak se jede meze Kostelcem a Prostějovem na té rovině, tam stálo těch tanku v těch příkopách mělkých, to belo všechno plny tanku. A dojele sme do té Nectave, tam bel autobus Jevičko, Kladek tam mě stréc posadil a zas se vracel dom. Protože sme nevědělě, co se děje. Me žejeme v takové době, že si teho ani nevážíme. Možná ti letiti co...

Tazatel:

Myslíte si, že si lidi váží „dnešní svobody“?

Narátor_4:

Nevážime si toho, já to vidim na svých děckách a teď na těch vnukách vůbec. Oni nevíjó vlasně, co to je, že jo. Já třeba řeknete kráva me, kdež sme šle do prá.. do škole já sem chodila od roko 62 do roko 71 do Kladek. A já než sem šla do škole, tak sem musela podojit krávo, zanést mlíko do mlíkárne a pak sme šle do škole, že jo. A nebo sme chodile lópat lésti, det' naši měle doma štere koně. Tata měl páro jako co sněma dělal v družtvě, plus vždecky hřibata a on je očel táhat. Me sme musela no, bele tam prasata než bel kravín, třeba tade v Březsko belo menši, Kladke větší. Ale všechno se dělalo. Mlíko se svázelo z kravina v konvi. Tade ta revoluce, to všechno je o nečem jinym. Me ož sme staři, me besme ož o tom neměle ani povídat.

Tazatel:

Já vím, že můj děda od mámy mi říkal, že než chodil do školy, tak taky sedl na kolo a musel vozit mléko. To si teď nikdo nedokáže představit. Třeba jenom, když se podíváme, kdy vstáváme, vstává naše generace a kdy musela vstávat ta Vaše.

Narátor_4:

No jasny, já sem o šesti muselo ož vstát, abech to krávo podojila a to mlíko do těch sedmi zanesla do té sběrny. Protože k nám jezdil do Kladek Zábřeh sbírat mlíko a to do sedmi hodin, tam muselo bet, že jo. Třeba kdež to belo za sobote, za nedělo, to šlo pondělí až pátek. Pak ož za nás me sme ještě zažele jedno soboto, sme chodile jedno soboto, sme bele doma střidačke. Pak ož bele sobote volny on nějakyho toho roko. Meslim po tem 68. si vemte, že sme musele já nebo ségra a ještě tam bele te hřibata, musele sme to nakrmit. Naši jele, ti zásobovale kravín, takže oni se zebrale a jele do práce ráno třeba ve štere. Takže uplně vůbec, já toho neletojo. Já sem ráda, že sem to zažela. Nám teda nikdo nic neničel, akorát když sem šla do škole, já sem chtěla jit na zemědělskó. Já sem chtěla jit do Boskovic na zemědělskó. Muhla jsem buť do Boskovic nebo pan učitel zjistil, že do Vyškova. Do Boskovic belo z Kladek špatny spojeni, tak sem šla do Vyškova. Kdež sem se tam dostala, tak potom na

ještě to, ale jako že na středni škole šlo tolik děcek, to není pravda. Nás chodilo 15 (myšleno na ZŠ) a jenom dvě jsme šly na středni školu. A..... chtěl dělat elektriko, ale v Prostějově elektrotechnická nebela, jenom v Olomóce, ale to bylo vázáno tím, kolek vzal Prostějovské okres děcek z Olomóce, tak zas nás muhlo jít tam. Já jsem jako snila o Olomócké té zemědělce. Tam jak je v tem Černoviře, tak tam jsem chtěla jít. Já jsem tam jezdila k tetě na prázdnine, jenomže Pepik šel na to elektrotechnicko, takže já už jsem nemohla jít do té Olomóce. Tak mě sehnale ten Vyškov. Jak jsem se tam dostala, tak si mě zavolal pan ředitel a to bylo zajímavý. On hrál v kostele na varhane, ale přetím byl velké stranik jo. A mě řekl, že jsem se tam dostala kozi branko. Protože já a moji rodiče nesó verovníci s náboženskó otázkó. Protože jsem chodila do kostela a zpívala jsem tam, jako kdež byla na Vánoce nebo na Velkonoce ve sboru. Takže jsem nebela verovníká s náboženskó otázkó no (smích). Sem muhla být ráda, že jsem se na to školu vůbec dostala. Ale jinak jako nám jako násilím nic. No tak ti naši rodiče. Žele jsme v tom, že to tak je. Mě ož jsme to tak braly. Me jsme netóžele, jak třeba švagrová jele do Jugoslávie. Me jsme Jenda na to nebela, já také ne, tak me jsme nikde neto. Nám stačelo, že jsme jele s hasičema do jižních Čech nebo na Slovensko a byla jsme šťastni. Možná si taky lidi v těch městech záviděle, ale jak švagrová říkala, jak si ti lidi nevážele těch potravin. Rodiče poslale třeba do toho Zábřeha těm dětem hoso, sádlo, vánočko. A Lida říká po Vánocich, to bylo všechno veházeny v popelnice. Ož tenkrát ti lidi nešetřele. Jako já nevim, me třeba, co so tade já nepamatojo, že bech osošela kósek chleba. Me to snime, tak až to snime, no. Jako já se nedivim těm našim děckám v tom městě. Oni to třeba dovezó a dá se to králíkum, že nebo ke slípkám, no. Na to včel já mám puštěno televizo a oni říkaji, že na to só vehrazeny popelnice, tak proč to ti lidi tam neházó nebo do těch nádob. Potom se tak množijó ti potkani a to všechno. Tade nebela tohle prv. Tade u byla stodola a to bylo plny prasat. Me jsme bévale byla te dvě zahrade a tata kdež čas od času čistil te hontine těm koňum na čem to stálo. Tam také bylo podkánu, ale nelitalo to všode, tak jak okázovale kdese v televize. Ale jako možná kdebech žela ve městě, tak bech to brala jinak, že bech chtěla jít tam do světa. Byla jsme na dědině. Naši byla poprvy v roce 72 ve Vesokých Tatrách, kdež bylo po tom mistrovství světa. Byla nadšeni, jak se tam postavile te

skokanky mustke. A ti rodiče také neměle on také maródil, bel nemocné. Měl jenom čtvrtino žalódka, ale belo to tak. Já si nestěžojo, že sem to tak prožela.

Tazatel:

Lidi si v té době vážili ostatních více než teď a že nekopal každý sám za sebe. Souhlasíte?

Narátor_4:

Víte ono to také dělá to, že toť není ten obchod. Me sme se. Stačí ten obchod me sme se do hospode nechodime. Já sem verustla o kostela a na této straně toť bel náš dům a pod nama bela hospoda. Ale tam do hospode sem nechodila, to mě nelákalo a Jenda ten chodil semtam na pivo, kdež tade bela pani S. a pak pan F. mu vetykal, že stařenka, kdež se dělal vodovod, že si to venekopala. To Jenda říkal, to mě tak naštvalo. On říká, to není pravda, on jako klučesko to kopale. Tak Jenda do té hospode přestal chodit. Pak teda chodil, kdež se točelo v té škole, tam se jeden čas zavřela, jak bela ta rekonstrukce. Tak ti hasiči se tam střídale v tom točení toho piva. Po tédno tam asi šil jedno a zas Rost'a na něho začal něco. Jak se tade opravovala ta kaple, tak potom se začala opravovat ta vazba ze zde dělala. Nějaké ten pan Š. Tak se obec domlovala, že se odělá střecha aji na té malé kapleče. No a ten Rost'a mu začal vetykat, že kdebe to odělal někod jiné, tak be to belo lepčí, odělale be to delší. No odělale to tak, jak to belo puvodně. No a tož potom, to ten co tade dělal na obce, on to odkopal, jak je tam takovyto odvodnění, abe ta kaple bela sochá. Tak on potom tak na to zanevřel a potom nikde nechodil. Ale v tem obchodě sme se setkávale. No tak přešle tam ze Skalke babička s Helenkó a nebo ze Švonde. Tak ti ledi chodile no. Te obchoďáke si meslim to zničele. To jako ledi. Mě to tam netahne. Já sem tam bela všeho všudy dvakrát. Jedno Jenda říká, mě někdo sebral peněženko. Já říkám vždeťs kupoval benzin, to není možny a měl jo v přihrádce. Mě to tam, nevim. Mě vadi hodně ledi. Já nemosim mět moc ledi okolo sebe. A takové ten pruvan a takovy to nemusim.

Tazatel:

Můžete mi něco říct o obchodě ve Březsku? Kde třeba býval obchod ve Březsku?

Narátor_4:

No nahoře, jak je zastávka teď, je to tam zbórany. Tam bévale ti M. a pod tím bel ten obchod. V kterym roko já si te leta nepamatojo. Jiřa ... tam ještě prodávala a pak šla prodávat sem ož na ten nové. No, meslim po té Ivance. Jana je jak Jirka 79. Ona je vlastně v září 78, no jestli po té Ivance, to ož meslim chodila s poštó. No a tam bel staré obchod. Pani ... já kdež sem přešla v tem 76, tak tam prodávala pani ... Máňa.

Tazatel:

Myslíte v tom starém obchodě?

Narátor_4:

Ja, navrcho. Potom tam bela z Konice pani... pak tam prodávala ta Jarka...chvilo tade pani G.... Majka a pak tam bela ta Jiřa.... a to ož pak se stěhovala sem na ten nové.

Tazatel:

Tam, jak byla stará hospoda?

Narátor_4:

Nonono, včel jak je ten obchod, tak tam del takové pru, no tam bela takovy vrata plechovy. To kdese šla ta cesta, meze tó kapló a tém dědovém, šla ta cesta a navazovala tam, jak se říká tó bránó pod Šmid..... meze Francem Š... tak to bela taková vozová cesta. Tam selnica nebela, proto je ta kapla o samé selnice teď, že (smích). Jenda říkal o R.... měle ještě předzahrádkó, ještě tam jak je teď chodnik a to belo všechno. A pak se odělala selnic. Jezdilo se tade od té čekárne, jak kdebe meze tó čekárnó a tém hospodském dvorem pod kapló a vejelo se tam vzado, tak šla puvodni cesta. Takže schází ten obchod, si meslim, abe se ti ledi vic sdružovale, viděle a pobavile se. No, když nejdou do té hospode. Ted' do té hospody taky chodí pět lidí no. Ti staři, ti puvodni štamgasti, ti zemřele. Kolek tade jich je. Nebo už zestárle. Maximálně v pátek se tam ta mládež schází a jinak nic to. A meslim si, že

kdebe se zde odělala zábava, jak me sme dělávale kdese, tak si meslim, že be sem nikdo nepřešil. Pak se zavedle takovy te diskotéke nebo něco. Taky chebi, že v Konice to kino není. Tam sme se také sešle. Potom se šlo do Živňáka, tam sme si dále smažené syr. Bela tam ta hraci bedna. Tam bele te deske prv, nebele nějaky cezi pisničke. Tam sme si dále korono, vebrale sme si pisničko, ono nám to zahrálo a tak to belo no. A také obelo takových těch fabrik, třeba OP dělalo na směne. Kdež sem jezdila ze ségró ze škole, tak ona bela v Uherskym Hradiš'to, já v tym Vyškově. Večir dom sme přejele do Konice o té pul desáté. Tak sme čekale až jel autobus z odpoleni směne ke Kladkám a jele sme dom. Teď tém nikdo nejzdi. A já se ani nedivim. Protože dojedó k fabrice, nakópm si, když tam třeba mám, kdež tam manželka nebo matka dělá. Nakópi si, vezvedne si děcka, ráno je třeba dá do školke a jede. Teď je to uplně o nečem jinym. Já si meslim, že se to ani nedá srovnávat. Že né? To je prostě uplně jiná generace a všechno jiny mešleni. Vždyť to vidim, děcka ráno, kdež dó do škole, já sem se je snažela z něčeho vezkóšet, oni furt t'ukaji do toho mobila no (Narátor_4 žalostně sepnul ruce). Povidám, Vojto, máš ulohe, on nemám. Vždet' Vojto, ve ani nemáte te ulohe, abe to ti učiteli nemosele opravovat. Je to tak, já nevim (Narátor_4 zvýšil hlas), já to nevim. Vždet' me sme měle každé deň jedno uloho z matike, z češtěne, každé deň sme psale pětminutovko. Ponděli, středa, pátek byla matematika, utery. čtvrtek geometrie. A to sme každé deň psale pětminutovko, z toho nám pak udělale průměr za těch pět dni a dostale sme jedno známko do žákovské. Já si pamatojo, jak sem temo Pepovi, me sme seděle spolo. Bela to Thaletova kružněca. To nezapomeno do teď'ka. On se mě ptal, jak to je. Já sem mo to řekla, on dostal jedničko, já pětko (smích). Tak to belo, ale i pravomoce těch učitelu. Ty děcka só neřádi všech neřádu. To me sme si nedovolele. Aji já kdež sem pak dělala v té škole, tak spolužák našeho Jarka dostal poznámko a ta mama temo učitelovi odepsala. Já bech si to v životě nedovolela, já bech ho doma zmlátila nebo bech mo dala trest nějaké, ja, ale prostě to nejde. Učitel bel vždecky autorita. Učitel, kdež se čtó stary knižke nebo něco, učitel hrál na varhane, učitel bel hybná sila dědině. Jo ten bel névzdělaňěši. Ja rehtář, farář s učitel to bele. To bele tře osobnosti si mesli, který vedle jako to kulturo na tech dědinách. A za něma šle máti, říkala, oni měle nějakyho učitele z matike a on povidal. On bel teda pes, ale naočel je. On sice v pátek nebo v soboto sedl ke kartám, v pondělí ráno nebo v nedělo

pozdě večer od nich vodošil, ale nikdá máti říkala. Nikdo se vás nebude ptat, proč to neomiš, ale kdo vás očel. A ona říká, až to oměl ten poslední, tak teprve šil s látko dál. A ona máti tak oměla matiko, že kdež sme něco nevěděle, tak ona nám to vepočitala posvym. Me ož sme si to musele odělat podle sebe. Me ož sme měle, že to přimá uměra, nepřimá uměra. Ona to vepočitala všechno, jako ten výsledek ji vešil. Jako si seděle te vysledke. Ale me jako děvčeska sme si to musela dat do správného toho no. A češtno jak oměla, jak krásně psale babička tade. To bel krasopis. Já kdeš sem začala, tak sme také ještě psali násadkovém pírem. Me sme musele psat to psani belo. Teď to ani mesim snad neexistuje. Však ty děcka z zapomenó psat. Ty děcka nebudó mět snad ani sešity, oni nebudó umět psat. Modernizace jo, ale odsud' posud'. Podle mě be do škole měla patřet tužka a papír. Máme počítače, ale pair a tužka je papír a tužka. Protože kdež bel ten covid a te děcka se učele přes ten počítač, to mě zlobilo. Já sem sledovala na to jiné třído a ta učitelka z té druhé tříde jim zadala, že musijó opsat to. Ta o toho našeho Vojto, ta jenom jim zadala, nijak to nekontrolovala. Vždyť je mohla něco zkóšet nebo já nevim. Zkóšet počítat, čist. Ty děcko muhle klidně čist. Kósek přečíst, nebo alespoň tře řádke. Me sme musele čist na rychlost. Jako třeba sme čtle, abe sme se rychle čít a nedělat chebe. A von teda nás notil čist. Anebo v zeměpise donesl začale te plasticky mape, a von to donesl a me sme musele vedět každý město nebo pomalo dědino, která v republice je, horo všechno. Ja měle na nás čas a všechno to šlo. Me štve psani na te folie. Říkám, Vojto, z té folie to mosime vemazat a te neviš, co sme tam psala, neviš to I/Y, nám říkale musíš to psat a lepší si to zapamatujete. Ted so te interaktivni tabole, tak já vim, když sikora zadám měký i, ono to tam přeleti, odleti, já nevim. Já sem tam jedná do té tříde přešla za nějakemá děckama a oni to tam dělale. Oni to musijó vidět, a ještě v té roce si meslim. Pak ti ledi škrábó a neomijó nic. Pak majó veplnit dotaznik a nevijó. A neomijó te děcka vůbec čist. No to mě nazlobil včera. Mluvile v tom rádio, že školni jidelne a četba belo to néhorši, co na škole belo. Oni furt vekládaji jakási univerzální omáčka. Já meslim, že v Konice se vařilo dobře. A povinná četba se naučele čist. Děcka to neomijó. Od Jendoviho bratrance očele celé život matiko a chemijo. Děcka neomijó to matiko nebo neve počítaji, že neomijó čist. On si neomi přečíst zadání a pak nedokáže vepočítat ten příklad. Očitelka říkala, základ je čist, psat, počítat. A naočiš se to tak,

že budeš čist, psat, počítat. A to so tři základni věcě. Obdivojo te stengrafke, co chodile na te obchodke, ti, co oměle ten těsnopis. Oni pořád v té sněmovně sedijó a pořád se to používá. Oni řekno po straro se žit nedá, ale nemůžó to zahazovat. Ono tade belo i tak dost dobrých věci. Me to jako furt všechno haníme. Ale taková ta skromnost, to nám chebi. No já furt říkám, je možny, aby se to v těch obchodákách všechno to maso prodalo, deť to přece není možny. Já nevim. Me sme jezdile v Lodňerově bel řeznik, tam se jelo v pátek pro maso a to belo na celé tédeň. A to se ani každé tédeň nejezdilo, protože jsme měle doma hose slipke. Nejaky kořeta se někde velihle, slipka sedla někam na vajička, přesla s kořatama. No tak kohotci se pozabijele, s nádivkó se opekle a slipečke se nechale na vajička, a tak to šlo. Vždet' zemsky s mlikem, já sem mlovila s panem...co dělával na té elektrárně. Me sme bele šteři kluci a jedle sme jenom zemsky s mlikem nebo kesely zeli k zemském a to belo furt. Máti, možná aji babička, říkala na dobry se vám bode děvčata dobře zvekat, ale z dobryho na horši to bude horši. Me to vidíme podle sebe, me sme takovy nákupe ani nedělale.

Tazatel:

Co se dalo v obchodě tady vůbec koupit?

Narátor_4:

Tade se dalo kópit všechno základni. Belo chleba mlika máslo, rohlike. Potom tam belo móka cukr. Ted' tam bele ruzny plechovke, taky už se dělale. Paštike, hrášek v plechovce. Já meslim, že se dalo jako obejit všechno. Jenom těch vyrobce je několek, takže ten člověk si muže vebirat, jo, od teho... od teho podle cene. Předtim bel jeden výrobce. Bela Litovel, ale nebelo prv tolik těch mražených vyrobku. Ale obešlo se zde o všechno. Me sme ani nejezdile jinam nic kupovat. Pak se zavedla aji ta uzenina na těch dědinách, to napřed nebelo. Prv jezdila pojizdná s masem. A kdež bel zavřené obchod, prodavačka měla dovolenó, tak jezdila ta pojizdná prodejna. To bel autobus a v tem autobuse se kópilo prostě všechno. Praci prášek, kořeni všechno. Ten autobus přijel v určitó dobo, o řidiče se nastópilo, vzal košíček. Člověk si vebal, co potreboval, na konco bela pokladna. Člověk si vebal, co chtěl a belo to. Fakt jako prv, oni si to asi nedovolele, že by nezasobile te dědině. Stařa

měla 180 korun duchodo. Na Vánoce si člověk mohl kópit, já nevim, třeba mandle, rozinke, abe zahnal nějakó to mlsnoto. Ořech měl doma každé, tak to se třeba tak moc nekopovalo.

Kdež se dělale třeba vajička, tak to nebelo, že be vzala 6 vajec a rozbila. Napřed vzala cebolko, na to se dala kropice, to se zalilo mlikem, odělala takové bešamel se dalo říct a do toho te štere véce dala. Tém sme si namazale chleba. Nás belo doma šest, tak sem tém bele podělení. A nepřešlo nám to, že je to něco špatného. Ledi si oměle poradit a nehledale v tom vědo. Ted' prostě do a oni mě daji. Ted' každé chce do zahraničí, stoji to peníze, tak si vezmó pučku a spadnó do nějakých dluhu no a je to. Pak si vezmou půjču na půjčku a ož se to veze. Přece nemosim mět všechno, co bech chtěla. Je to tak. Tak kdež na to nemám, tak na to nemám. Me sme si kópile televizo, kdežs te bel na vojenskym cvičeni (mluví k Narátor_1).

Narátor_3:

Já sem říkam, bodem šetřet, až na to barevnó televizo našetřime. To se nám podařilo sehnat v Litovle. Ta televiza vážela z padesát kilu.

Narátor_4:

Ted' ti ledi si mužó vebrat a ti ledi si zas toho nevážijó.

Narátor_3:

Ješte taková, kdež sem bel kluk tak pani M... prodávala a Pepik S. bel takové malé kluk a stále sme v tém obchodě a on chodil s tém dědó. A ten Pepik,, protože žel jenom stém dědó tak povídá, dědo pravda, maso brat nebodem, stěně to bode samá flaxa (smích). Me sme se začale tak chlámat, protože nám to přešlo tak k smicho. Oni jezdile nakopovat maso do Konice. Prv nebelo jestles chtěl takovy nebo takovy, buček zdar, odchod. Kližka nebo takovy to nebelo prv k sehnání.

Narátor_4:

Jeden čas bela aji povinnost, že kdež sis kópil nějaký maso, žes k temo musel ten buček vzit. Teho lepšího masa nebelo. Kdežs chtěl třeba na řizke kósek kete, taks musel vzit aji ten buček.

Narátor_3:

Nebo kakao nebelo kakao. Dělala zde jedna pani a ona to dělala tak mazaně. Tes přešla (k narátor_2) a ona to měla v sáčko zabaleny a dala to tam, kde bele děcka, abe to nikdo neviděl, abe ledi neřekle. Vždecky něco nebelo a něco belo. Takhle se to dělalo.

Narátor_4:

Ono be to dělalo zló krev, no. Decky sme se domlovila.

Narátor_3:

No te 60 léta, to maso nebelo. To se říkalo, fronta jak na maso, to stávale v konice o řeznika, fronte o řeznika. Proto ti ledi chovale te prasata a te králike.

Narátor_4:

No, ale ti Koničáci take neměle. Postavile se te bytovke a ti ledi ož tam také neměle to možnost to chovat.

Rozhovor č. 3

Tazatel:

Jak dlouho žijete ve Březsku?

Narátor_5:

Já od narození. No 1931 tak 93 let. Mimo vojne a takovy tak žeje celé ževot tade.

Tazatel:

Kde jste byl na vojně?

Narátor_5:

Kde? No (smích) Zemianske Podhradie. Narukoval sem do Brna, pak nás odvezle na to Slovensko. Tam sem bel na vycviko. Po vycviko nás poslale, konkrétně mě, do Tren... no mě, no to partio nějakó do Trenčina, tam se dodělávalo letiště. No me sme bele opraváři letadel no. A potom mě poslale, potem školeňo takovym, do Plzně. No v Plzni, protože jsem nevěděl správný číslo utvaru. No měl sem jit k 12.tymo pluko, to belo jako tajny. Tak mě poslale na vojensko správo a ta vojenská správa mě poslala tede k temo pluko v Plzni. Na té správě mě poslale do Stříbra a tam mě říkale, tade nemáte co dělat, to kam máte jet je v Pardubicich. Tak pak si to rozhlásele a říkali né to je na Borech. Tak mě to sem měl všecko sebó flento, deko, no plno polni, všecko sem měl sebó. Tak se mě tam ojak jeden oficir a dotahl mě do Plzně, tam mě posadil na tramvaj a jel sem na Bore na letište. Proti Borum je ta věznice naproti letišto. A tam sem vedržel než celé ten pluk odvelele do Pardubic. To belo uplně nově odělany letiště. To bele první vojáci co tam bele. Tam sem doslóznel až do konce.

Tazatel:

V jakém roce jste skončil na vojně?

Narátor_5:

Skončil jsem v roce 1952.

Tazatel:

Kam jste před vojnu chodil do školy?

Narátor_5:

No jako základní škola obecná byla ve Březsko. Po základní škole sem šel na měšťanko do Konice. Poté měšťance sem šel do oční. Do Konice k temu T.... No a tam jsme dělali to pokračovací škole, jako očnovsky škole jako, až do konce. Houby, v Prostějově jsme dělali te očnovsky škole, no. První ročník v Litovle a pak to bylo v tem Prostějově. Skončil sem jako s večením a nastoupil sem do Olomouce. To bylo letecky opravny, tam sem dělal takovýho poskoka. No a tam odsud sem nastoupil do průmyslová škola dřevařská v Olomouce, dvě leta. A z toho sem šel ož na vojno teda. Po vojně sem šel zpátky do Olomouce. V Olomouce sem byl do čtyrya, čtyrya ja do šedesátého čtvrtého roku. No, ož to bylo špatny, dojíždění bylo špatny spojení takový no. Tak já sem chtěl abych to stihl. No jedním slovem, zavedla se linka Konice Olomouc autobusová. A to bylo také takový složité. Furt to honily sami jako podnik. Furt nám tvrdily, že nemají pneumatiky a všechno, tak ten jeden říkal, viš co, napišem na úřadu vybor strany. O to napsal a tam odsud přijel oficiř se mnó se bavit jako. Jaky te podmínky só no a od té době jezdí linka Konice Olomouc. Jenom že se to začalo mluvit. Oni si stěžovali, že nemají autobusy, tak ty, co to zavedly, to ta linka začala jezdit ve štere hodiny z Konice. No, to pěšky sem chodil do Konice ráno. Potom sem se stě Olomouce, z tech opraven, odešel a šel sem do stavebního podniku v Konici. Tam sem vedřel až od konce, do duchodu.

Tazatel:

Jak vypadal váš normální pracovní týden?

Narátor_5:

No v Konici se chodilo na šest hodin. Autobusy nejezdily, tak jsme chodily pěšky. No a nevim, v kerym koro zavedly to linku autobusovou. No a tam se dělalo všechno no. Stavební práce vesměs teda. Okna, dveře všechno možny. Tak a tam te jsme dělali to stavbu tam. Proti temu na Šubiřově, to tam ož nevim. No tak v Nectavským údolí. Tak to bylo středisko svazáku, asi prostějovských svazáku. No to bylo stavební

podnik. Jako měl zadanó zakázko na celó to stavbo. Majitel bel svaz mládeže Prostějov. Tam sme se seznámile s tém architektem. Viděl, že něco omime, tak nám nabidl stavbo potom v Blansko. Tam to belo zajímavvy, to bela také puvodně, to bel majetek svazáku. To bela ta stavba zajímavvá, to belo pudorys takového netopýra. Základe viš. Aji te střeche, to všecko belo v tem skloně takovym. To belo zajímavvy. Tam sme aji te vstupni hale to belo. Ten strop bel takové vlnité celé. To belo všecko te palubke, to sme všecko dělale v dilně.

Tazatel:

Jak dlouho se třeba taková stavba stavěla?

Narátor_5:

No než se tam dodělalo. Me sme tam dodělávale jenom te stolářsky práce. To belo zajimyvavý no.

Tazatel:

Co jste dělal, když jste přišel z práce domů?

Narátor_5:

Šil sem znova do práce. Králike, slipke aji do včel. Včela mám kurňa v 65, no ja.

Tazatel:

Pamatujete si na nějaké kulturní vyžití v obci.?

Narátor_5:

No do hospode na pivo sem nechodil. No hrálo se divadlo, ještě sem měl takového konička, že sem fotil a všecko si to vevolával a všechno si to vevolával. Tade ve Březsko sem teho časo moc neměl, to spiš v té Olomóce, kdež sem přešil z práce, tak sem dělal fotke. V té Olomoce sem teho také prožel. Veškery base mám vefoceny, aji divadla. Divadlo se hrávalo ve škole, aji o Zacharu v prvním patře.

Jak bela hospoda, tam bel sál a tam se no hrále přes zemo ne. Ted' dule nic není a navrcho só byte.

Tazatel:

Takže souhlasíte s tvrzením, že jste šli z práce rovnou do práce? Měli lidi obecně více domácích zvířat?

Narátor_5:

No tak samozřejmě měle prasata všechno, králíky. Kdopak má králíky, maximálně někdo má te slepice, ani to moc né.

Narátor_6:

Meslim, že ten H... má te králíky o tech Z...

Narátor_5:

Honza má králíky no.

Narátor_6:

Jěšle ta Máňa F... má. Možná mivala no. Jěšle mají jěšle.

Narátor_5:

Určitě se to omezelo, no určitě. V každym baráko se sošelo seno pro králíky, ja. Koze měle, že o Š... prasata. Co ledi měle prasat.

Narátor_6:

No bať..

Narátor_5:

Se vežirale pankéte. Pokud' ledi něměle nějaky te pozemke, tak se hádale...

Narátor_6:

Se chodilo na te přikope.

Narátor_5:

Vežirale z přikopu to trávo a sošele to pro te králike a krmile králike. Me sme na trávo jezdile až kdese k Rezkám. Na pařizke na takovy.

Narátor_6:

Na V.... říkávala, o pěti hodinách vstala a šla sict pankét na Rezke a pak šla sbírat kameni třeba na družstvo. Ta pani máma Ž.. ta jezdívala až ke Konice na ty pankéte.

Narátor_5:

Oni se o to hádale ti ledi o to trávo teda.

Narátor_6:

No a třeba ta Ž... měla zahrado, ale kdo neměl třeba nebo málo, tak bel rád, že má něco ještě bokem no.., že má kósek něčeho zelenyho.

Narátor_5:

To belo ještě tak do teho, já nevím, jak začle komunisti, pak to zcelele všecko pola. Oni se hádale aji po té rovoluce o te pangéte. Každé začel zas sókromničet nebo snažel se. Život není peřičko.

Tazatel:

Proč si myslíte, že lidé mají obecně méně domácích zvířat ?

Narátor_5:

No je to pohodlnější. Nemajó čas. Jezdijó do práce. Nemají na to čas, ledi dřiv bévala v dědině, dělale třeba v družstvě. Něco samozřejmě, něco si pomohli z družstva nějaky obili, nějaky naturálie. Něco bokem nebo měla nárok, kdež dělal v tom družstvě, tak s měl nějaky vyhode.

Narátor_6:

Včel všechno zrošele. Napřed dávaly obili, dávaly zemsky a včel ož dávno dávno ož. Zemsky nepěstují, tak z čeho by je dávaly. A obili, no mosíš si ho kópit, když ho potřebuješ. Zaplatit.

Narátor_5:

Hlavně ti lidi se vyměnilo. Ti, co to dělaly ož ož nésó. A te to nebavi. Prasečák tede bel, kravin tade bel. To belo na každé dědině skoro.

Narátor_6:

Tam bela ta třídička všechno zařízená, že.

Narátor_5:

Než začalo družstvo, tak se mlátilo na dědině. Naproti hospodě, tam bela mlátička a tam se to svázelo, každé kdež chtěl, tak bel nějaké pořadník těch lidi.

Narátor_6:

Také o té Rode se přece mlátivalo.

Narátor_5:

Co?

Narátor_6:

O Rode se mlátivalo. Také no, já vim, že tam Pepik asi dělal nějakýho teho no vedóciho té mlátičky a ta kmotřa tam tenkrát asi. No bela tam. To by tě řekla ona.

Narátor_5:

A než, než toto začalo, tato kolektivizace, tak se mlátilo na každým homně po dědině.

Narátor_6:

Tak ale jenom cepama, né? Na každym homně nebela mlátička snad' si meslim.

Narátor_5:

Oni jo kópile si dohromade tři šteři zemědělci. Šak ta, co bela na tom Kopečko to bela také společná mlátička.

Narátor_6:

To kópil stéček Vojtěch, kmotr, že...

Narátor_5:

To ož bylo jiny mláceni. To ož belo češtění, ale puvodně, kdež se dělalo, si ještě pamatojo...

Narátor_6:

Se ještě mlátivalo na tech, na tech malých přece. Ta tetička S... muselo se to ještě čestit, že...

Narátor_5:

Na tech čestičkách na to obili. Tenkrát jako děcko, tak se to svázelo z tech poli. Dělale se bandele.

Narátor_6:

To nebela žádná sranda. To bela těžká práce, to nebela žádná mechanizace jak včel. Vezmó hon a vezmó nakladač a vezmó, já nevim, rozmetadlo a frči to a za chvilko je to hotovy. Nemusiš...

Narátor_5:

To sem teda ještě bel v té Olomóce, to začínalo to' to kolektivizace, tak to jako podnik dostal nařizeny a me jezdile sme do Sedlic, ja. Na tře směne se tam pomáhalo vebirat to cukrovko.

Narátor_6:

Zemsky sme také chodile sbírat jako s OP, take sme musele na brigádo chodit no.

Narátor_5:

Já, kdež sem tam béval, tak mě nezbévalo nic, než jezďt na to odpoledni a to nevim do koleka, do deseti na polo (smích). Vozele se to do cukrovaro.

Narátor vzpomínal na své bydlení v Olomouci, avšak hovořil pouze o lidech, u kterých žil, tudíž pro tento výzkum nepodstatná informace, proto jsem si ji dovolil přeskočit.

Narátor_6:

No nebela to také žádná sranda, že.

Narátor_5:

No to dojiždění, to belo.

Narátor_6:

No ale 12 tisíc nechtěle za pronájem, že jak včil.

Narátor_5:

50 korun sem platil za měsíc, no. Jezdil jsem vlakem a listek stál 7.60...

Tazatel:

Tam i zpět nebo jen jedna ?

Narátor_5:

Vobě, ale ten plat bel také 1100 meslim. To sem měl, kdež sem dělal teho mistra (smích). Kdež sem přešel do Konic,e tak sem měl na hodino šest korun. Pak se to zdvihlo na osm. Pak to belo i deset.

Narátor_6:

No prosimtě, kdež začalo to družstvo, tak to belo sedm korun a to tě dále pořádné dil rozházet hnoje, okopat řepo, ja. Já nevim. Chodilo se...

Narátor_5:

No ja, ale te cene bele jiny.

Narátor_6:

Dobře, ale sedm korun na hodino.

Narátor_5:

Chleba a dvě mlika sem kopoval o Rojku pod kostelem za 10 korun.

Narátor_6:

Chleba stál meslim štere dvacet a to mliko stálo korono devadestát nebo tak nejak.

Narátor_5:

Tak dvě mlika a štriclo chleba, to belo asi ani ne jedenáct korun. A rohlik stával třicet haliřů.

Tazatel:

A tady ve Březsku byl obchod, že?

Narátor_5:

No jasny, dva. Jak je teďka zastávka a o K., jak je teďka Rost'a bévá, tam bel obchod. Měle v baráko obchod.

Tazatel:

Když jste přišel do obchodu, co jste v něm mohl koupit ?

Narátor_5:

Všechno základni věce. No všecko cos potřeboval.

Narátor_6:

Měl aji ohli, že tenkrát i ten petrolin měl. Ještě se téma lampama svítilo a bel potřeba. A měle všechno, všechno tam měle.

Tazatel:

A měl obchod i maso?

Narátor_5:

To měl Zachar. Ve Březsko v hospodě bel řezník jako majitel ten Zachar. Tak to nebela jediná jeho činnost, vyživa, jako mět hospodo, měl pole a dělal...

Narátor_6:

Chodil potěch zabijačkách, že.

Narátor_5:

No ja to belo, ale až nakonec.

Narátor_6:

No tož, ale chodil no. Alik s něm měl psa, viš. Ten štěkával. Chodil s něm.

Narátor_5:

Vzpominám, že sem tam chodil s takovém modré hrnec. To bel na sadlo. To bel furt jeden a ten sám. Tak sem tam k nim chodil pro sadlo. Prodával sadlo tak normálně. Pro cigarete sem tam chodil tátovi. Korono deset cigaret.

Narátor_6:

To je co (smích).

Narátor_5:

Ta děnina se změnila, to je jasny.

Tazatel:

A můžete mi říct, jak se ta obec změnila?

Narátor_5:

Jak každé na to měl no. Pamatojo si, kdež se zaváděla elektrika, to si také pamatojo. Vodovod nebel. Vodovod ten se dělal v kerym roko. Sem chodil kopat te díre, pod ten vodovod, pod te hrdla. A to bele probléme s materiálem také. No to no to veožel Pepek F. s Vojtó M.. ti jezdile pro ten materiál aji ze slihovicó, ja, fakt..

Narátor_6:

Pepek, on bel řečné, on to oměl také. Hobó vendlátit.

Narátor_5:

Vim, že hodně jako pomuhl. On bel v té Ostravě, ten Vojto K. Měl to sestro, ten Němec. On tam dělal někde, a tak ten to tam také nějak organizovával pro nás. A dělalo se to taková svépomocó. Jezdile a vebagrovale kos ceste a hned se tam položelo potrubí. Ono belo hodně fotek.

Tazatel:

Já mám nějaké fotografie, ale nevím, jestli je na nich vodovod nebo kanalizace.

Narátor_6:

Ten vodovod bel v tom 67 roko se začal kopat teda do té Ponikve. Než tata omřel, tak se dělal ten vodovod. To belo tak v 67 roko. To belo rozkopany, že, to hlavní potrubí. Kanalizace se dělala tak v sedmdesátý léta.

Tazatel:

Jak se teda ta vesnice během let změnila?

Narátor_5:

No já meslim, že...no tak ta kanalizace a tak. Kde tekla první voda na skalce, to mám také někde napsany.

Narátor_6:

Ten vodovod se začal někde v tom 67 roko kopat od té Poníkve, ale kde to' tekla ta voda.

Narátor_5:

Kde? No pomale naposlede (smích). No určitě po dědině, ož to belo hotovy.

Do rozhovoru se připojil další narátor a poskytl nám svůj pohled.

Narátor_7:

Vesnice se učitě zlepšela, né? Tak je to novější, je to všecko novy spraveny, proč by se měla zhoršet.

Tazatel:

Změnil se život na té vesnici?

Narátor_5:

Já meslim, že je to stény. Ti ledi se veměnilo. So tam zas novy, no učitě.

Narátor_6:

Ale te potoke a tak to je všecko zlikvidovany.

Narátor_5:

To belo všechno s té kanalizací. Se všechno změnilo. Potok tekł no od rebniko dule po dědině určitě. Pod selnicó bel most vlastně.

Narátor_6:

Tam tekla potok, až kdese, kde to teklo do Sedlesk.

Narátor_5:

No jasny, do Sedlesk.

Narátor_7:

To teče furt stěně, akorát je tam rebník, ne. Panebože to není nic jináčího.

Narátor_5:

Ja.

Narátor_7:

Tam kde tekla potok, tam dále trubka a teče to trubkama do kanalizace. No musí to tict z vrcho dule. Tak jak to tikávalo.

Narátor_5:

Jak se dívám do toho sešita o tem Březsko, o té knížce, ož o tem březským potoko tam piše. A pojmenoval to přímo březské potok ten B.

Narátor_7:

Ten tam odjakživa musel tict, to se zmenit nemohlo. To nepředěláš, abe tekla naopak. Napřede tam bel potok, protikal dědinó potok, no, a pak se dělala kanalizace, tak dále do toho potoka róre a je z toho kanalizace.

Narátor_5:

Určitě.

Narátor_7:

No jináč to nemuhle bet. Přece ten potok nepředělale. Někde jinde musel tict, někde meze baráčkama a protikat dědinó. Tak ho akorát schovale do trubek, no.

Narátor_5:

Pod tó selnicó to teklo trubkama, jináč to teklo povrcho. Jináč to bet nemuhlo.

Narátor_7:

Tam bel most o Václava, tam bel most o Václava.

Narátor_5:

A za Václavem bel takové potok ještě takové. Pod tém bel rebnik, jak je ted'ka kluzišť. Tak tam bel rebnik. Pak pak, kde je dnes ten rebnik, to bela lóka přece.

Narátor_6:

No ja, ten velké, velké to bele loka.

Narátor_5:

A z dedině to teče včel do té nějaky te čestici, abe netekl všecek ten bordel do rebnika. To bahno teče do tech jimek, tam se to osazoje a čisti to.

Narátor_7:

Biologická čistička, tam só nějaky přepážke, tam se osazoje to blato a čisti to to vodo no. A pak z teho posledního veleze nějaka voda no. Tak je to 50 let stary no take. Fungoje to nějak déme temo. No asi ja, rebe žejó v rebniko, tak je to asi. Tolik chemie nikdá nebylo, co je ted'. To de všecko z praček a z hajzlu. To de všecko do teho no. Asi to nějaky čisti.

Tazatel:

Když se podíváme na tu dobu toho socialismu, bylo něco, co by Vám chybělo? Co máte třeba ted' a před tím jste to mít nemohli?

Narátor_7:

Tak to sis ani neovědomil, to tak prostě belo nastaveny.

Narátor_6:

Já nevím.

Narátor_5:

Žádná práce nám necheběla (smích).

Narátor_6:

Práce nám necheběla.

Narátor_5:

Zaměstnané bel každé.

Narátor_6:

Práce belo moc a peněz za to moc nebelo no tenkrát.

Narátor_5:

Take te cene bele uměrný temo. Rohlík stál 30 haliřů. Tak ve Březsko bel obchod.

Narátor_6:

Obchod tade néni a to je horši no.

Narátor_5:

V každé dědině bel obchod no.

Narátor_6:

A hospoda. Ještě nová škola nebela, chodile na to staró školo do Konice. Jenom te štere třide se zde očele a mosele do Konice.

Narátor_5:

To bela ta štyř no štere ročnike. Že těch děcek tod' belo vic kdese jako počet obyvatel. Ledi aji děcek no

Narátor_7:

Člověk nad tím nepřemýšlel, kdež bel děcko to tak jako nevnimal.

Narátor_6:

Počítače cheběle tenkrát (smích).

Tazatel:

A chybělo vám to ?

Narátor_5:

Ne, ani dnes né.

Narátor_7:

Nám to nemuhlo chebět, protože sme nevěděle, že to muže existovat. Nechebělo.

Dá se bez toho žet. Já sem si ani nepředstavoval, že nějaké takové telefon muže existovat v kapsi. Že bode fotit a posilat videa, to belo nepředstavitelny.

Tazatel:

Byly jste někdy v zahraničí během socialismu?

Narátor_6:

Ne to né.

Narátor_5:

Jet sme muhle, já sem bel take v Jugoslávii k padesátinám za odměno, podnik mě tam poslale.

Narátor_6:

Tak oni jezdile po tem Česko na to Hlubokó nebo do Tater, ale ...

Narátor_5:

Zájezde se dělale, zájezde bele...

Narátor_6:

Však říkám me sme bele jenom po Česko nikde do Maďarska do Rumunska do Jugoslávie nikde.

Tazatel:

Žilo se vám za socialismu lépe nebo ne?

Narátor_5:

No bordel nebel takové, jaké je dnes to je skutečnost. Myslím to tak, že všeci mají pravdo a všeci z teho chcó těžet ještě.

Narátor_7:

Protože bela jenom jedna strana, ted' tech stran je X a každé si hrabe a zprivatizováva tod' te firme a všecko a šlo to do sókroméch rukó a zas to zprivatizovale jenom ti, co o teho bele ti komunisti. Ted' máš komunisto prezidenta a nikemo to nevadi. A na komuniste bodó plot a že on tam sedí to je dobry (smích). Je to tak, kdebe v 89 někdo řekl, že bode, s velkó slávó tam narvale Havla a za pár let je tam komunista vole a beztak ten Havel bel také komunista. Bel tade i větší pořádek. Já si meslim, že nějaká kázeň a disciplína belo v tom státě větší určitě.

Narátor_5:

Aji zodpovědnost těch ledi. Ledi byli zodpovědnější určitě.

Narátor_7:

Musels chodit do práce, to belo prostě dany. Nikoho nenapadlo zustat doma a nic nedělat.

Narátor_5:

Já tě řekno, tenkrát bele vedávany takovy časopise Konicko. Jak se to menovalo no to je jedno, každé měsíc brožurke. Tam bele aji toť ti, kteří nechodile do práce, oveřejněni jak bele postiženi, že nechodile do práce.

Narátor_7:

Nechodils do práce, to belo přiživnictvi a šils do báně. To nebelo nic složityho.

Narátor_6:

Žadny te sociálka a oni tě zaplatijó.

Narátor_7:

Tak kdež to vezmeš, tak každé měl práco, většina ledi bela zaměstnaná tade. Každé měl nějaky to poličko. Všeci prostě nikdo nic nikemu nezáviděl. Ledi byli takovy vic kamarádš'ější. Nebele rozdile takovy v těch ledech, někdo má milióne jiné nemá.

Narátor_6:

To je pravda.

Tazatel:

Myslíte si, že lidé se obecně na těch vesnicích více potkávali?

Narátor_7:

Já si meslim, že ja.

Narátor_5:

No určitě, ono těch ledi belo vic, to je ta skutečnost. Kdež to vezmeš, tak po dědině není nikdo.

Narátor_7:

Všecko se řešelo v hospodě, telefone nebele. Kdežs chtěl někeho potkat, taks šil do hospode. Bele veřejny telefoni stanice o F.... a o P.... to belo všecko, dva telefóne na dědino.

Tazatel:

Kde se teda ti lidé mohli nejvíce potkat?

Narátor_7:

No v hospodě, vždyť to říkám. Nebo v obchodě, v hospodě. Chlapi v hospodě a žensky v obchodě.

Narátor_5:

Polecajt Ž.. říkával, nikdy nic nevěřešiš jak v hospodě. Tam se meze ledma mlovi co je potřeba.

Narátor_7:

Belo jedno auto v dědině.

Narátor_5:

No skutečně.

Narátor_7:

O K..... měli první motór, že Frantik K.... nebelo nic.

Ňákyho konika semtam někdo, kdo bel lepší takové hospodář asi. Lidi nebele tak zhnili, protože musele dělat, to každé musel, každé měl pole, každé musel já nevim. Když nebylo auto, tak se chodilo jenom pěšky nebo na kole, jak jinák.

Narátor_6:

Spiš pěškě, že.

Narátor_7:

To bela taková doba, asi nikoho nenapadlo, že by mohl mít motorko, kdežs na to neměl a nikdo to neměl.

Tazatel:

Vy máte trabanta (otázka na narátora_5), kdy jste si ho koupil. Měli jste před tím nějaké jiné auto?

Narátor_5:

Před tím sme měli tak akorát tragač. Od roku 68. A to bel ještě, jak to belo na přiděl, bele te auta. Jakyse leta se na to čekalo, to belo jako za odměno te auta. To dostale za nějakó sítěž.

Narátor_6:

O tech N.. to na nějaké los to auto vehrál pan N...No o Jirinke ti vehrále to auto na nějaké los nebo o co to belo.

Narátor_5:

Já si pamatojo na vojně, že tam poslal oficir kluke stát na nějaké ten pořadnik, kluke abe to auto dostal von jako. A be jo to belo skutečně.

Tazatel:

Pamatujete si cenu toho vašeho auta ?

Narátor_5:

Ten trabant stál sedmadvacet tisíc. Sedmadvacet tisíc stál no.

Narátor_7:

To belo nějaký vyroči toho NDR, vznik tech trabantu, na tehdejší cenó to stálo sedmadvacet a na dnešní cenó, že be ten trabant stál šterestadvacet tisíc. Ve srovnání s téma bývaléma platama. Ale to auto je zas pojizdny do teď.

Tazatel:

Takže myslíte si, že byla tehdy lepší kvalita obecně výrobků?

Narátor_7:

Tak to každopádně.

Narátor_5:

To určitě.

Narátor_7:

Kvalita všech výrobků je jiná. I kvalita potravin. Ale kvalita teď těch praček a toho všeho, to je všechno šzeny na kvalitě.

Tazatel:

Proč si myslíte, že tomu tak je?

Narátor_7:

Protože těch fabrik je tolik a potřebojů to prodávat. Denně vechrlijů nevím kolek.. sto praček. To není o tom, abe tě to vedrželo třicet roku nebo dvacet. Prostě spotřebni materiál. Vehodit, abe se to neveplatilo opravovat a kópit nový. To je záměrně tak dělany. Aji te auta, máme te nový kodiaqe a ono to žere olej. To žere meslim litr na tisíc kilometru, nový auto za skoro milión. Řikám, to žralo naposlede před třiceti letama stodvacítka (Škoda 120). Ted' to žeró nový auta. Jo je to ošizeny, je to prostě na ukor cene. Všecko se šedi, všecko só pliške.

Tazatel:

Takže tvrdíte, že si stát obecně vážil více lidí než je tomu třeba teď?

Narátor_7:

Tak hlavně na tom trhu nebyli tady ti sráči, no většino sme bele soběstačni, žejo. Tak sme si to dělale pro sebe a kvalitně no. Něco šlo ven, něco se dovezlo ale prostě. Samozřejmě nesehnals barevnó televizo no (smích).

Narátor_5:

Aji ti papaláši měle strach, abe se na ně něco neřeklo, keři be je poškodile. To tě řekno konkrétni příklad, takové to bel nějaké na okrese na té straně a potřebovale nějakó fuško. Tak samozřémě šle za nama nebo přes někeho šle za nama, abe se to nikdo nedověděl, že to děláme na černo, déme temo. On to zaplatil, ale ož se daně na tém neplatile. Bele ti ledi takovy vic zodpovědni.

Narátor_7:

Normalni dělnik měl třeba dvanáct set a toť ti vedóci pracovníci měle tře no. Takové tam bel jenom rozdíl a teď te máš štyřicet a toť ti mají pul milióna no.

Narátor_5:

No jednodóše projevil se kapitalismus. Jednim slovem. To je skotečnost'.

Tazatel:

Pamatujete si, co jste dělal 17. listopadu 89?

Narátor_5:

Seděl sem v dilyně a poslóchal jak blbě kecaji na renko.

Narátor_6:

Já sem bela ... všeci jele civět. A já sem nikde nejela. Já sem bela toť v přidružené a tam sme dělale jakyse te pleche nebo já nevim co. Já sem říkala, já nikde nendo. Néso voblečená, tak sem nikde nešla. Ostatní no kolek nás tam belo pár, že já sem tam v té Konice nebela, to tě mužo říct. Já sem kličema necingala (smích).

Narátor_5:

A vekládal sem si, žeto néni dobry řešení tade to. Takovém způsobem. To ti ledi, kteří konkrétně M... to bel fanatik s téma smě měle decky velky diskuse, jak on to hájil, jak to bode dobry toť ten režim.

Narátor_7:

No pro něho to bylo dobré, kdež podnikal, on se má líp jak se měl. On byl zaměstnaný jako opravář chladniček a jak se to škobrtlo, tak začal prodávat, že pračky a ledničky a byl z něho velký podnikatel.

Narátor_5:

Býl podnikatel, ale šel sem s ním po nějakým pohřbu vokoľo zámku navrch, no jak chodí pohřeb, no ož to vtočel, že je to špatný.

Narátor_7:

Kdež to vidíš ten bordel jaké je tak. Jak se všechno zdražuje a všechno otaľoje. Napředs dostal 150 000 nenávratný pučku na bydlení. Za to postavil hrobé barák, hrobé stavbo. Nikemos nemosel nic vracet. Teď si vem. 150 000 tě nestačí ani na pozemek. Na nic.

Narátor_5:

Toť ti zemědělci navíc dostávale přece abe nebodovale v tem bytě, baráko asi 20 000 dostale abe vebudovale bytovó jednotko. Tak tě podpořelo družstvo. A to bele na to dobo peníze. Kdežs měl 1200 plat.

Narátor_7:

Nějaky takovy vyhode bele lepší, jak só teď si meslim.

Narátor_5:

To učítě.

Narátor_7:

Teď tě dají pučko, ale z čeho budeš platit, jak to budeš platit, to nikdo neřeší. Ale seš ovázané do duchodo, plat' tam někde 30 000. Půjčku a plat' tam ještě náky inkaso, z něčeho mosíš žet, jezdit do práce. Ta jistota není taková, jak bela tenkrát. Belo to jednodoshi na to bydleni. Šils někde do města, tam tě zaměstnanele a dále tě byt. Bydlelo se za pár kaček.

Narátor_5:

Já vim konkrétně v té Olomóce likvidovale to stolárno o toho T. a tam bele dva chlapi jako zaměstnanci, ten jeden končel a drohé deň muhl nastópit do jinyho podniko a hned měl práco zajištěnó.

Narátor_7:

Tak to si muhl domlovit ož předem.

Narátor_5:

Néé to tě předělele no jistě. To zaměstnání zlikvidovale, ale ožs měl jistoto, že budeš mět práco někde jinde. Nemusels nic shánět nebo někeho honit.

Rozhovor č. 4

Tazatel:

Jak dlouho ve Březsku žijete?

Narátor_13:

76 let. A narodil jsem se tady a žejo toť celé ževot.

Tazatel:

Kam jste chodil do školy?

Narátor_13:

Toť do Březka štyry a pul roku a pak do Konice. Jenom za nás jenom štyry a pul roku. Pak sme šli do Konice na pul roku do páté třídy.

Tazatel:

A střední školu?

Narátor_13:

Né učeni akorát. V Ostravě Vítkovice jako montér ocelových konstrukci. Pak sem šel na vojnu hned do vyučeni. Pak sem šel zpátky do Vítkovic, pak sem jezdil po světě chvílu. Byl sem, kde sem byl, v dopravnkách, pak ve Dzbelu a pak v družstvě.

Tazatel:

A vy jste se živil jako montér mostů?

Narátor_13:

Né mosty sme nestavěli, jeden sme stavěli v Kláštercu nad Ohří, ale to je taková lavka, to není ani most. No né, ale tak dobry to bylo. Jináč sme stavěli takovy haly menši, velky stavby to měli ty velky monáže, na to smě neměli ani jeřáby a takovy viš. Na to musí byt technika potom.

Tazatel:

A na vojnu jste chodil kam?

Narátor_13:

Prostějov. No né já sem u odvodu v Ostravě a oni zřejmě potřebovale naplnit vojsko do Prostějova. Tak si mě zavolali a říkám, mě to nevadí, tak sem šil do Prostějova. Stěně na vojnu musim jit, tak je to jedno.

Tazatel:

Mohl by jste mi popsat, jak vypadal váš normální pracovní týden, když jste pracoval už na vesnici v družstvě?

Narátor_13:

No tak v zimě to bylo dobry od sedmi do pul štvrté. No a v litě v deset hodin dom.

Tazatel:

Co bylo náplní vaší práce?

Narátor_13:

Jezdil jsem s honem nakládal sem obilí. Pak sem přišel dom, lehl sem a šel sem spat, protože o šesti sem zase šel do práce. V družstvě sem pracoval 78 minus 26, spočíté si to.

Tazatel:

Jak se vlastně vesnice změnila? Jak to vnímáte, když vlastně ve vesnici žijete celý život?

Narátor_13:

Třeba těch baráku ubylo jak béval K. G. Tak v té zahradě stále dva baráke. Dule u rebnika. A nevim kolik se toho zbóralo. Bevaly fotografie, ale nevik kolik se toho

zachovalo. Od té doby co začal A. dělat starostu. Tak to všechno pobral dom a co se vrátilo to nevim.

Tazatel:

Změnil se nějak život na vesnici?

Narátor_13:

No jako co no, v létě sme hráli fotbal. V zimě sme chodili, postavili sme stul v kulturáku a to ještě tam byla zeď v prostředku. Tam jak se sedi, tam byl kabinet. Tak tam sme rozdělali stul a buď sme hráli pinec nebo když zamrzl rybnik, tak sme hráli hokej.

Tazatel:

Když se zamyslíte, bylo něco, co by vám tehdy chybělo?

Narátor_13:

Já asi né, jako děcka sme to tak nebrali to je. No tak my sme nebrali, jako komunisti, že só u moci, rozumíš o nás to šlo, děcka na to nic nereagovali. Nebylo to špatny no. My sme neměli počítače, takže sme chodili třeba sáňkovat v létě, jak tě říkám ten fotbal nebo tak no a kdyžtak bylo rádio. Svobodná Evropa, ale ta se nesměla poslóchat. Já nevim to těžko říct. No tak zas dnešní děcka mají vic možnosti, že my sme toho neměli tolik, dneska děcka sedijó u počítaču nic jinyho, televize to kurnik byla, to už sem chodil do měšťanky a první televiza byla jak bévá Roman K., tak tam béval jeho praděda a ten měl první televizu. Ten měl první televizu, tak sme se tam k němu chodili divat. No tak a pak měl Frantu K. tata, ten měl televizu, tam sme chodivali, že když se hrálo mistrovství světa v hokeju, tak sme chodili tam. A pak potom už to začalo ty televize, jenže to byla televizka taková (ukazuje velikost). Pak u teho bylo takovy sklo zvětšovaci kurňa.

Tazatel:

Myslíte si, že na vesnicích bylo více možností, jak trávit volný čas? Třeba potkávali se ti lidé víc?

Narátor_13:

Tak to určitě. Tak byla hospoda a kdyžs něco potřeboval pomuct nebo něco zařidit, taks šils do hospody a tams to zařidil. Dneska deš do hospody, no tady né, je to zavřeny, ale dneská do hospody málokdo tě přinde. No ale tenkrát chlapi potřeboval bych to, tak se pár chlapu zvedlo, šli tě přestěhovat něco.

Tazatel:

Myslíte si, že ta hospoda na těch vesnicích chybí?

Narátor_13:

Já si myslim, že určite. Lidi se nescházijó no, protože kde obchod nemáš, že tam se taky lidi nescházijó, tam většinó žensky žeja. V té hospodě už chlapi, vždeť kurnik keho potkáš. Vlastně spolky tady, kromě hasičů, taky už nejsou, že tenkrát bylo Červené kříž, ženy něco měly. My sme třeba jezdili každé rok se jezdilo na zájezd. Jeden rok to platili hasiči, druhé rok Červené kříž a tak se to střídalo a furt sme jezdili, byli sme v Maďarsku, byli sme v Německu na dva dni se jezdívalo. Dneska jet na dva dni tak se nedoplatiš. Dnes už taky krom hasiču nic není.

Tazatel:

Vy jste se nějak v těchto spolcích angažoval?

Narátor_13:

No jistě. No tak no já nevim v kerym roku pak sem dělal velitele, ale tak jo děcka sem cvičil, jak sem přišel z Ostravy, tak sem začal děcka cvičit a pak nevim, to je dlóho už. Pak to někdo vzal po mě a už nevim kdo. Chvilu sem dělal aji starostu těm hasičum, ale jenom chvilu.

Tazatel:

Ještě k těm zájezdům. To se platilo z vlastních peněz nebo na to byly nějak „ dotace“?

Narátor_13:

Žádný dotace. Tak jak dneska, že obec je povinná dneska něco dat hasičům jo, tak to tenkrát nebévalo. To všechno sme si na zábavách. Dostávali sme na benzin z okresu a ještě sme něco dostávali na vyzbroj taky z okresu, ale jinak nic. A hlavně sme blízko Konice, tak Březsko nic Hvozdu už ja, Hvozdu Kladky to ja, ale Březsko nic. Kór když sme byli pod Konicó, to stálo úplně za h***o. A teď to chtěou udělat znova a tím nás úplně zabijou. Když se na to podiváš, tak dnes taky krom hasičů není už vůbec nic. My sme dovezly s Frantó K., toťká na Skalce béval nějaké Vitek a on měl nějaký cosi v dopravních, no nějaký větší zvíře to byl a tenkrát sme potřebovali róry, nevím jestli to byli padesátky nebo čtyřicítka nevím, tak s Frantó K. sme jely do Olomóce, naložily sme furu toho. Přijely sme dom složily sme to tam jak, bévá R., tak tam byla kulňa, tak do té kulně sme to složily, pak sme spadli pod Konicu a koničáci si to všechno odvezli (smích).

Tazatel:

K čemu měly ty roury sloužit?

Narátor_13:

No na kanalizaci, kanalizace. Takže to bylo 78 asi no. Počké to se dělal vodovod ja aji kanalizace zaráz. Nejak tak v 78 sem došel do družstva a 78, 79, 80 se mohla dělat kanalizace s vodovodem.

Tazatel:

A když se ještě vrátím k té hospodě nebo k tomu obchodu. Souhlasíte s tím, že lidé se teď už vůbec nepotkávají?

Narátor_13:

No to určitě. No tak každé se zavře doma, já souseda vidím, akorát když su na dvoře a on de z práce a to je všechno. A to nebévalo. Když bévala zábava hodová, ples tady béval. Většinou to dělali hasiči nebo Červené kříž a tam bylo březšťáku jak hrom. Dneska se podivě je zábava a tam nikdo není z Březska to je.

Tazatel:

Čím si myslíte, že je tohle „nepotkávání“ zapříčiněné?

Narátor_13:

No tak ono dneská vem si kolik je plat. Tak to běž do hospody a dé si tam za pětatřicet korun pivo. Sme kurnik vzpominali, když sem přišel z vojny, tak ještě bévalo pivo za korunu sedmdesát(smích). No dobře dal sis deset piv, jednyho ruma zaplatils dvacet korun a šels dom. Dneska dvacet ani maly pivo néni. No. To tenkrát se pila desítka. Dneska už to nikdo nepije, možná se ani už nedělá.

No jak sem slyšel v televizi, že nás chcó zas spojit s tó Konicó, tak to by bylo na h***o, to by nás zabilo. To by se tady neudělalo nic. Vem si, co se co udělalo v Konici nic. Ten stadion ten zimák jejich, jak to vypadalo, dlóho tam jedno čelo chybělo, to přece dostavim cely ne. Jedno čelo chybělo a ještě semtam to no.

Tazatel:

Myslíte si, že lidé tehdy měli mezi sebou lepší vztah? Třeba v porovnání s dneškem.

Narátor_13:

No tak já si myslim, že ja. No já si myslim, že ja. Ti lidi se vic potkávali no. Nic toť néni, dvakrát do roka něco v kulturáku dó a pak jedno na hřišťu a máš to hotovy. Krom těch hasiču a těch ochotniku tade fakt nic néni. Možná só ti ledi teďka vic lini. Je to blby dřiv, dřiv jak tě říkám, žensky se potkaly v obchodě, chlapi v hospodě a bylo to.

Tazatel:

Třeba na autobusové zastávce se mohli potkávat?

Narátor_13:

Tak autobus to nevim v kolikati letech tady začal jezdit. Já sem chodil až do deváté třídy pěšky. Každé deň. Ať pršelo nebo snih nebo cokoli. My sme museli v 8 sedět v lavicích. Dzbelákum ujel autobus, tak přijeli v 10 hodin. Musels jinak sedět v 8 v

lavici. Auto sme neměli. Taky bylo já nevim, kdo tady měl první auto. Jestli Franta N. ten vyhrál auto nevim nevim to už nevim. Franta tehloch k***a či on to je pod Staninem F., N. Franta N. ten měl minora a vozil nás po zábavách.

Tazatel:

Myslíte si, že se lidé za socialismu měli na těch vesnicích lépe?

Narátor_13:

Tak vem si, že postavili si baráky, byly půjčky takovy nenávratny. Třeba kdyžs dělal, dám příklad, v tém družstvě, taks dostal nějaky peníze, ale musels tam 10 let byt. A dostals na to, já nevim, já sem nestavěl tak nevim, ale dostals nějaky peníze a deset let kdyžs tam byl, tak to bylo smazany. Kdybys tam nebyl 10 let, taks musel vrátit nějaky peníze. No a tenkrát kurnik já vim, když mě to táta tady předával barák, tak tenkrát už musel byt odhadce. Sme dotahli, jel sem pro odhadce do Prostějova, ten to spočítal přes padesát tisíc, tak sem ho pozvali do kuchyně, táta mu nalil (smích) a tak to srazil na pětastyrcet, aby se neplatila taková daň od padesáti tisíc byla jakási větší daň. A pod padesát byla menší. No a táta mu nalil druhó a bylo to za pětaticet. Ale dřív třeba chodili z obce na odhad, tak to bylo třeba za pět tisíc. Za pět tisíc a trochu gořalky.

Tazatel:

Bylo něco, co by vám tehdy chybělo?

Narátor_13:

No tak v obchodě přišla bedýnka poměranču před Vánoce, O. ta bela nějaké dozor nad jednotó, spočítala děcka, spočítala pomeranče na jedno děcko jeden pomeranč. Banány to kurnik ani nevim, jestli sem jedl banán jako děcko. Až na Spartakiádě tam bylo každé deň kurnik pomeranč, banán nebo mandarinka, to sme měli každé deň.

Tazatel:

Na té Spartakiádě jste byl divák nebo účastník?

Narátor_13:

Né já sem tam cvičil. V Ostravě sme cvičili nebo sme měli no a jeli sme do Prahy. Tak to se cvičilo. Pak sme jezdili kolem Ostravy. Někde sme cvičili vždycky na stadióně. A potom jsme jeli do té Prahy.

Tazatel:

Dnes je na Spartakiádu poukazováno jako na nějakou „propagandu“ tehdejšího režimu. Brali jste to tak nebo jste si jeli „jen zacvičit“?

Narátor_13:

To vůbec, to se tak nebralo, poslóchal sem teho Slabáka a on říkal, že poté „slavné“ revoluci, že je chtěli zakázat, protože je to komunistické vymysl a tak je chtěli zakázat. Vždycky nějaké tróba se nande, které to převrátí úplně tož. Dechovka byla dávno a najedno třeba dlóhy vlasy, kdo měl dlóhy vlasy, to byl pruser jak sviňa. Já sem až v té Praze viděl dělši, že měli delší vlasy tam no, ale když ho potkal policajt. V Praze to sem byl v Praze, tam bylo policajtu z celé republiky hlavně při Spartakiádě.

Tazatel:

Teď mě třeba ještě napadá Pionýr byl jste členem Pionýra?

Narátor_13:

No tak to haha. Já sem dostal dvojku z chování, když se šlo do Pionýra. Tady toťká na tem ve Březsku na škole a říká učitelka mě říká budeme skládat slib. Já nevim co mě to napadlo a říkám pančelko já nemužu. Jakto? No přece Pionýr nemůže mět dvojku z chování (smích). Nevim kde se to ve mně vzalo. Ale pak ja, protože to bylo skoro povinny. Ono aji když si Pionýrem nebyl nebo tak, tak bych sténě, tak všecko se dělalo třeba se zpivalo. Třeba potom, když SSM tak tam už sem nebyl, to byl Socialistický svaz mládeže. Tak tam už sem nebyl.

Tazatel:

Stejná otázka myslíte si, že ty děti do těch spolků vstupovaly na základě politického přesvědčení? Nebo to pro ty děti byla možnost nějakého pohybového rozvoje.

Narátor_13:

No no. Tady byla nějaké učitelka V. každé rok nacvičila divadlo aji s dospělými aji s dospělými. Byl nějaký kulturní život, teď ta dědina je prostě mrtvá. Je tady Basa to je vlastně už jediná taková.

Tazatel:

Jak dlouho tady ta tradice už je? Myslím teda pochovávání Basy?

Narátor_13:

No já sem protože za mnó přišel Honza K. napřít' pak Bohuš tak sme vzpomínali. Říkám kurník chlapi, až sem kópil auto, to bylo kurník, to bylo už ve Dzbelu sem měl auto, to mohlo byt ještě dřív. 74 sem odcházal z Ostravy, rok sem byl v dopravnkách 75, 76, 77 to mohlo začít. A od té doby to jelo furt.

Tazatel:

Pamatujete si, kde byl prvotní impulz nebo kde byla inspirace pro to pochovávání?

Narátor_13:

Na Bózově. Na Bózově dělali pochovávání Basy. No a Pepka F. napadlo, pojedem se tam podívat. Tak sme vzali tři auta a jelo se na Bózov podívat, jak to dělají. No a na rok sme to dělali už taky. A od té doby je to možná ten covid rok dva né, ale jinak to jede furt. Je to vlastně jediná akce, co tade je. No tak na tem se něco vydělá. Na hodové nevyděláš skoro nic, ale na té Base přece jenom. Když sem dělal ples, tak se vzali vstupenky dvě partie a chodilo se po dedině a prodávali se vstupenky. Každé by tam nešel, ale kdyžsme přišli se vstupenkama, tak každé kópil. Já nevim, tak rodina manžel maželka kópil dvě vstupenky. Tak tenkrát to bylo nevim dvacet korun, ale každé kópil. A kdo přišel tak přišel a kdo ne tak ne.

Tazatel:

Ted' když se zavřela hospoda, tak už tady nebude vůbec nic co?

Narátor_13:

Ale tak stěně kurník, kolik toho piva si kópiš.

Tazatel:

Když jsme u těch hospod, kolik jich tady vlastně bylo?

Narátor_13:

No tam na Zacharovym jak se říká, tak tam bévala hospoda. Potom se to tam spravovalo, tak se tři a pul roku točelo v kuluráku. Pak se to otevřelo zpátky a tam se to střídalo, potom to nějak stálo za prd. No pak si H. tady otevřel.

Tazatel:

Myslíte si, že lidé byli tehdy šťastnější?

Narátor_13:

Já si myslím, že ja. Byla větší sranda, neřešilo se to u sódu, dostal pár facek a bylo to. No tak co měli dělat. Měli noviny a v tém tě psali stěně jenom co oni chtěli. Mladi lidi měli větší jistoty. Vem si, když stavěl nebo tak, tak já nevím a škola tak akorát možná ta vysoká, tak tam možná něco museli na to dat nebo rodiče, ale jinak já sem třeba, že sem třeba se učil v Ostravě, tak naši za mě nezaplatili ani korunu akorát mě dali na jizdu tam a zpátky a to bylo když sem jel z hlavního nádraži, tak to stálo jedenáct padesát až do Konice a když sem jel z Poruby, tak deset osmdesát. Jako děcka tak předtém nás naši nemuhle dostat dom a ted'ka děcka nemůžeš dostat ven. Kurník jako děcko sme jezdile na krách, jak povolil led, tak se udělaly kry a jezdili sme na rebniku. Pak sme se tam jak má A. ten barák, tam vzadu bévala kulňa, tam sme se vykrótili. Pak šli dom převlikli. Přišels dom a mama co seš blbé žádný takovy no.

Tazatel:

Před tím měla každá domácnost nějaká zvířata, že?

Narátor_13:

No to ja a tenkrát se doma hlavně dělávalo, třeba nějaká jak bývaly přidružený výroby, tak já vim, máti tady měla mašinu takové stroj, takové lis, tam se dávaly plechy a jak teďka to není teď só magnety na tém. Ale bylo takovy kulaty pérko v tem a kulička a to se zacvaklo. Dneska je to všecno na magnety, že. No, a tak totok dělala v zime, v litě né v litě se chodilo na pole. Nebo se lópal orobinec k***a to bylo bordelu.

Tazatel:

Můžu se zeptat co to je?

Narátor_13:

To je něco jak rákos. To se lóvalo no několik tech stvolu a ten prostředek ta dyha nevim co z toho dělali. Pak se všecko vracelo zpátky a oni z toho něco dělali.

Tazatel:

Jak měl každý nějakého toho králíka nebo slepici, tak měli lidé i přístup k lepším potravinám?

Narátor_13:

No tak to určite. Tenkrát to nescipalo. No tak já tě mužu rict, že když sem jezdil ve Dzbelu, tak v Konici byl státní statek. Nás poslali pod brambory hnojit, tak sme naložili padesát metrůku na to na tu solničku ja na auto. A teď nám řekli dvacet metrůku na hektar. Dovedeš si to představit sul, superák a siran. Řikáme k***a ty brambory se musijó lópat samy (smích), ale státní statek zaplatili si to a dali sme dvacet metrůku na hektar. To je neskutečný.

No na té vesnici pěstoval každé brambory, nějakó zeleninu. Řepu, že pro králíky a takovy husy, kačeny, slípky, že to měl každé doma. No a tak bévalo to. Akorát jako děcka třeba tak sem musel králikum hnuj vyhodit, prasatum hnuj vyhodit rozumíš, to zas bévalo na děckách. Holky ty zas musely doma uklidit, protože když otec dělal ve vykupu a o žních taky chodival pozdě dom. Protože se naváželo obilí, tak to bylo takovy....

Tazatel:

Souhlasíte s tvrzením, že to za vás bylo z práce do práce? Myšleno, že se muselo pracovat i doma?

Narátor_13:

No určite.

Tazatel:

A změnilo se to dneska nějak?

Narátor_13:

No tak určite. Doma už kdo má co, akorát zameteš dvur. Ja ani nevím, kdo toď něco má Honza Z. má králíky a dál nevím kdo ještě. Dál asi nikdo. Slípky možná někdo ja, ale to třeba je vic. Králik co všecky nemoce možny, všecky možny nemoce, když to chceš zabit, tak tě to poscipe a. Když si pudeš chtět kópit králíka, tak dáš dvě stovky za kilo. Prasata ani nemluvim.

Tazatel:

Vy jste měli prase?

Narátor_13:

Tak máti dělala v družstvě, já sem dělal v družstvě. Tenkrát bylo osm metrůku obilí, čtyři pšenice, čtyři ječměna a deset metrůku brambor. No tak prasata byly doma.

Tazatel:

Když se dělala zabijačka, tak to byl svátek co?

Narátor_13:

Jéda marja. To říkal tady Franta T. prase má nevic příbuzných (smích). Celó rodinu nevidíš, ale jak se zabiji tak...

Tazatel:

Jak třeba taková zabijačka probíhala?

Narátor_13:

Tys nebyl nikdá u zabijačky? To se zabíjelo akorát v zimě né na jaře, protože to muselo vychladnót. No zabilo se, chvilu se počkalo, nalila se štamprle. Aby se to praso uspalo. Pak se opařilo, pověsilo a už to šlo. Někdo si to třeba dělal sám, ale obyčejně se někdo pozval.

Tazatel:

Musela se ta zabijačka nějak evidovat na obci?

Narátor_13:

No napřet' se musel odevzdávat krupón. Ze zádu za kuže, ale aji s chlupama se všeckym. To se muselo odevzdávat a potom už to byla ségra v Konici dělala ve Hvězdě. Tak vždycky zašla za zvěrolékařem no a ten napsal papir, že to mělo přes záda šrámy, že to bylo nepoužitelný, tak se to opařilo cely. Člověk si musel poradit. A odevzdávalo se i sádlo vyškvařeny. Jo to bévalo, ale taky jenom chvilu né dlóho. Pak přišel z tohoto Ladina nejaké Z., ten přišel až už bylo po zabijačce a měl prohlidnót to prase, jestli je to. On vždycky přišel, až už bylo zabity, tak vždycky něco dostal. Byl svobodné takže.

Tazatel:

A krávu na obci někdo měl?

Narátor_13:

No než to družstvo zebrało tak jo. Spiš kozu a prase a slipky a kačeny, husy někdo měl. Tenkrát moráci jak só teď ti kanadští, tak to nebévalo, bévale jenom ty husy, kačeny nic jinýho. Moráci bévali, ale jenom ti barevni, nevím jak se to menuje. Tak ti bévali. Tenkrát se ještě jezdilo s koňma. To já si ještě pamatuju, že se ještě oralo v družstvě s koňma, protože byl jediný traktor.

Tazatel:

Pamatujete si, co jste dělal 17. listopadu 89?

Narátor_13:

To sem byl doma čoveče. No nikde no v družstvě jináč. To bylo v rádio možná až za dva dni. Dokud se drželi, tak to nepovolili, ale pak myslim za dva dni to bylo v rozhlase, že ti študáci vstupujó do stávký a herci a takovy. No a pak to začalo Olomóc tam začaly ty manifestace a takovy.

Tazatel:

A jaký máte názor na rok 89? Pomohlo nám to nebo nám to spíše ublížilo?

Narátor_13:

No ublížilo, no já si myslím, že to rozkradli. To tak ale třeba máme zase vic peněz na něco nebo tak. Já nevím, kdyby to nerozkradli, tak bylo líp. Pak chcó sódit nekeho a on má 90 let a že byl komunista a že tam mlátil lidi v base. Až má 90 let tak ho chcó sódit. Ale třeba za mě kdo byl komunista, tak se měl dobře. Já když sem byl na vojně, tak muj mazák normálně natankoval gaza, tam to mělo dvě nádrže a šedesát litru v kanistrách natankoval. V pátek se zebrał a jel dom. Bez povoleni. Potom přijel říká k***a já sem benzil ještě musel kópit. Ono to žralo. Ale protože byl komunista, tak se mu nic nestalo. Kdyby nebyl komunista, tak má prokurátora a..

Tazatel:

Můžete nějak porovnat život před rokem 89 a teď?

Narátor_13:

Takže teď mužeš sednout a jet kde chceš nebo po Evropě mužeš jet všude. Já když sem chtěl jet, když sme dělali zájezd do toho NDR tehdejšího, tak sme museli žádat o doložku. Když sem jel, pak sem přišel do družstva a hned první rok co sem tam došel, tak sem šel v září asi nebo říjen. V říjnu sem přišel do družstva a někdy v dubnu se jelo do Ruska a musela byt doložka. A tam to bylo blby takovy. V Rusko teda v Kyjevě sem poprvy viděl žebráka. To tady nebylo. Akorát třeba muzikanti nebo tak, tak tam měl klobók nebo futrál z něčeho ale aby někdo seděl na ulici a žebрал. My sme se ptali té pruvodkyně, sme měli taková mladó kočku. Neřekla nic. Peppek F. tenkrát vykládal vtip. Nevim kdo to říkal tenkrát Lenin myslim učít, se učít se, učít se, že. A on sme seděli v restauraci po večeri a on ji říká, jestli pak vite, kdo řekl to učít se učít se učít se. Ta ze sebe vychrlila letopočet, deň pomalu aji hodinu a vite proč to řekl. Teď zustala zaražená a on ji říká, když viděl Stalinovo vysvědčení. Holka vystřelila a už sme ju ten večer neviděli.

Tazatel:

Jak jste zmínil toho žebráka u nás tohle nebylo možné, že?

Narátor_13:

Né to museli všeci dělat. Všeci museli chodit do práce a jak nedělal, tak ho zavřeli, ale zas ta vyroba stála za prd. Já sem třeba jezdil do Mohelnice, jezdil na řepu 6 let vždycky do Litovle a pak v Litovli ne pak sem jel do Mohelnice a tam sem byl dokud se řepa nezlikvidovala. A Standu F. brácha tam dělal a on tam dělal a my sme si dělali šroťáky toť a chlapi říkali potřebujeme tři watovy motory. Říkám já to zkusim zařidit. Tak sem jel za tym Pepkem a říkám, potreboval byl asi pět tech motoru. A on říká, já tě dám vědět. Tak sem je kópil a tenkrát stál osm set jeden. A dneska nevim jak to, ale pak stál tisíc korun kilowatta. A mě stál osm set korun. Nenabarvené nic holy, jak to vyšlo z vyroby. Jenomže oni dělali na slad, protože ty motory nikdo nechtěl a potom oni ty motory zas rozdělali a prodali je do světa na náhradni dily. Takovy bylo hospodářství viš zbytečny. Bévalo to. A teď sem se dival na nějaké pořad v televizi. Tam hospody só mosty, teď byly mosty tak kurnik sem se Žďákovské most, tak říkám, tak na vyrobě sem se podilel. To se dělал v

Ostravě a to sem byl učeň, když se to tam dělalo. Když sem přišel z vojny, tak se dělal Bratislavské. To sem svařoval. A dělal sem most někde do Jižní Ameriky né svařované všeco nétoваны.

Tazatel:

Poslední otázka na závěr. Jak na celou dobu socialismu vzpomínáte?

Narátor_13:

Vem si po té revoluci sem se jel podívat do Rakóska. V Maďarsku sme byli na „Fjedničkách“. No jako už sme nemuseli mět doložky a to všeco. Nebo tenrát ještě ja já nevim. Tady v družstvě byl autobus, tak se jezdilo. A dovoleny jako za komóšu. Mohl sem každý dva roky někde jet a když to byl socialsitické stát, tak zadarmo a jel sem na Kubu a protože mezipřistání bylo v Kanadě, tak už sem platil dvacet tisíc.

Akorát, že třeba na ten západ nás nepustili, to už musel byt fakt někdo. To už musel byt kované. Třeba jelo se okresni správa zemědělská měla družbu v Prešově s nějakym družstvem. Přišel za mnó Lad'a V. z Ponikve a říká pojed' se mnó, já tam mám jet a sám tam nechcu jet nikoho neznám. Když mě pustijó. Protože jeli sami komunisti. Sami komóši tak on šel za Š. a Š. ja at' jede at' jede. Kurnik zájezd jak sviňa. Každé to měl jináč.

Rozhovor č. 5

Tazatel:

Jak dlouho ve Březsku žijete?

Narátor_7:

No od narození. No furt né. Takže od roku 1970

Narátor_14:

Já od roku 1967.

Tazatel:

Kam jste chodili do školy?

Narátor_7:

Do Konice.

Narátor_14:

Obá do Konice, ale já sem nezačal na základce, jako na nové škole ta byla až od roku 64. Do prváko sem chodil do staré škole, co je vedle kostela, co je zbóraná a do drohé tříde sem chodil do jak je dneska bel tam foťák jak bel bufet.

Narátor_7:

Teď je tam Vietnamec ne nějaky ty hračky a tak. Meze kebabem a Pajchlama.

Narátor_14:

No tak tam sem chodil do drohé tříde no a pak ož sem chodil na novó. No jak je nová.

Narátor_7:

Me sme bele první ročník co tam bel.

Narátor_7:

Já sem tam chodil od třetí tříde. Já sem bel první třída, co končela v osmé třide. Ročník před nama ještě mohl jit do deváté.

Tazatel:

A nevíte, proč to tak bylo?

Narátor_14:

Naznale komunisti, že sme dost četři, že nemusíme. No to belo celostátně ozákoněny.

Tazatel:

Na střední školu jste chodili kam?

Narátor_7:

Do Prostějova na strojárnu jako všeci, tam chodil aji stréc.

Tazatel:

Kam jste šli do práce po škole?

Narátor_14:

Do Konice. Rok sem dělal a pak sem šil na vojno.

Tazatel:

Kde jste byl na vojně?

Narátor_14:

V Plzni. O radistu spojařské utvar, ale byl sem u řidiču.

Narátor_7:

Já sem bel v Kynšperk nad Ohří u dělostřelců a pak sem bel na té divize v těch Karlových Varech. No to bele taky dělostřelci, ale me sme bele ta divize pro ně no

to bel ten vyšši level. Tam belo veleni. V Karlových Varech belo veleni a ta posádka ten Kynspěrk bel vlastně pod tím.

Tazatel:

Jak na to vojnu vzpomínáte?

Narátor_14:

Drohé rok to belo akorát tak na děláni pruseru.

Tazatel:

Myslíte si, že ta vojna chybí?

Narátor_7:

Asi ja, ale dva roke belo moc, já si myslim. Taková diciplina a kázeň a ta vám chebi.

Narátor_14:

Ráno kdež tě vehnale kurňa do pul těla na rocvičko kurnik a pak oběhnót kasárna dokola.

Narátor_7:

Buzerace někde přehnaná, ale diciplína a takovy nějaké rád tě troško tě narovnale. Sice lampasáci, ale narovnale.

Narátor_14:

Jinak sem každé měsíc strávil na cvičeni minimálně tyden na Příbrami. Me sme tam jezdilo furt se jezdilo do lesu, furt se navazovalo spojeni. Každé měsíc to belo zaměstnání no. Nelepši v zimě, to sem nedělal nic jinyho, než kácel smrke a topil sem v kamnech.

Tazatel:

Potom co jste se vrátili z vojny, jak vypadal váš pracovní týden.

Narátor_14:

No tenkrát se v práci hodně chlastalo, teďka si dáváme tatranke. A to tam nepiš!

Narátor_7:

No chodils do práce no. Z práce do práce.

Narátor_14:

Akorát to bývalo eště to sme vzpomněle jako pracovní sobota v to dobo. Jednó za měsíc, kdež belo pondělí Velkonočni, tak další sobota byla pracovní. Asi první máj kdež bel. Kdež bel první máj, tak hned další tyden se dělalo v soboto. Kde to skončelo nevim. No abe to neskončilo až tó revolucó.

Narátor_7:

To bel krátké vikend potom. Hned belo pondělí.

Tazatel:

Ted' mě jen napadlo, jak vzpomínáte na své dětství?

Narátor_7:

Normální.

Narátor_14:

Bele sme furt o Š. tak. Jo neseďele sme o počítače a sedle sme na kola a hrále fotbal na Vinohrádko.

Narátor_7:

Sme bele furt venko, sme jedzile na kole nebo na třešně nebo ke Hvozdo. Nebo se litalo za balónem. No hrál se fotbal furt no.

Tazatel:

Myslíte si, že tehdejší režim nějak vaše dětství ovlivňoval? Vnímali jste do nějak?

Narátor_7:

No jak bes to vnimal. Brals to tak jak to je. Nenapadlo tě, že be to muhlo bet jinak.

Narátor_14:

No přesně nenapadlo tě, že be to muhlo bet jinak.

Tazatel:

Byli jste v nějakých spolcích?

Narátor_7:

V SSM sem bel asi chvilo a to belo všecko. V Pionyrů né. To SSM to až na té škole no. No to belo tak dobrovolně povinný.

Narátor_14:

Já sem bel v československo- sovětskym přátelství. Na průmyslovce.

Tazatel:

A co to je?

Narátor_14:

To já nevim, akorát sem platim dvacet korun známke. Nijak se to neprojevovalo. Tam bela celá třída. Nikdo se tě neptal jestle chceš nebo nechceš.

Tazatel:

Myslíte si, že dnešní generaci chybí něco co jste měla generace vaše?

Narátor_14:

Pohyb v**e. Só zhnili.

Narátor_7:

Mají všechno možný a ani si toho nevážíj. Mají tolik možností a jenom toho zneužívají. Vždyť to vidíš ty telefony, já to vidím v té práci jako čumíme do toho všeci, ale to je strašná droga.

Narátor_14:

V televizi byl jeden program, kdež ses na něj chtěl dívat, mosels do ni praštet protože to litalo.

Narátor_7:

Ještě černobilé.

Tazatel:

Pamatujete si na první televizi?

Narátor_7:

Chodile sme kdese na te večerňičke ke Š. to sme chodile ke Š. ti mělə televizo dřiv.

Tazatel:

Myslíte si, že si lidé obecně více vážili věcí?

Narátor_7:

Stoprocentně. Samozřejmě.

Tazatel:

Čím si myslíte, že to bylo způsobeno?

Narátor_14:

Protože te věce nebele.

Narátor_7:

No třeba nebele mandarinke.

Narátor_14:

Telefone bele dva na dědině nebo tře. Jeden v hospodě jeden o P. a jeden o M. No nepřeměšlels, že bes měl něco navíc, kdežs nevěděl, že bys mohl mět něco navíc.

Narátor_7:

Měls to cos měl a bels za to vděčné. Kdežsme měle nějaky kola, to sme měle všecko od M. prostě co se posunulo dál, voni odjezdile, tak nám to přehrále a jezdile sme na tom me.

Tazatel:

Změnila se nějak naše vesnice? Popřípadě jak?

Narátor_7:

Tak určitě se změnila. Ceste se opravile, baráke se opravile. Všecko

Narátor_14:

Všecke ceste bele prašny ceste. Fura stodol toť zmizlo. Vlastně jak je A. tam bela stodola.

Narátor_7:

Tak určitě se to zkulturnilo. Ted' je ta dědina hezčí.

Tazatel:

Chybělo vám tady v minulosti něco?

Narátor_7:

Nechybělo.. Nic sme nepotřebovale.

Narátor_14:

Tenkrát sme chtěli nějaky zázemi na Vinohrádko, kdež sme tam bele každé děň.
Pomalo bechme hrále ten fotbal jak ti hvozďáci, kdebe tade belo takovy zázemi.

Narátor_7:

No to jo vždet' nás bela banda. S těma ponikvákama besme to poskládale.

Tazatel:

A udělalo se za vás teda nějaké to zázemí. Nebo jste museli sami svépomocí?

Narátor_14:

Tak branke sme tam zabetónovale.

Narátor_7:

Tak to hřiště tam belo ož za nás. To tam belo ož za nás.

Narátor_14:

Ale bele tam dřevěny branke. Dekcy kdež někdo trefil břevno to skončelo v lese muselo se tam nasadit to oletělo.

Tazatel:

Takže můžete tvrdit, že jste se na vesnici mnohem více potkávali?

Narátor_7:

Na jasny. No tak změnilo se to asi no.

Tazatel:

Kde se lidé mohli třeba potkávat?

Narátor_7:

No v hospodě, kde be se potkávale.

Narátor_14:

V hospodě...

Narátor_7:

V hospodě tak ta hospoda hučela. V těch 90. letech to hučelo.

Narátor_14:

Hospoda bela plná.

Narátor_7:

Kdež se otevřela ta nová hospoda jako dule o Zacharu. To chodile z Ladina, z Ponikve.

Narátor_14:

No ponivkáci, ochozáci.

Narátor_7:

To bela plná hospoda!

Tazatel:

Proč si myslíte, že tam chodilo tolik lidí?

Narátor_14:

Protože ti ledi bele no.

Narátor_7:

Ve Vochoze nebela hospoda. V Ladině a v Ponikvi nebela tak co no. To bela partija zas těch chlapu známých.

Tazatel:

Nevíte, jak dlouho byla ta hospoda otevřená?

Narátor_7:

No každé deň si meslim.

Narátor_14:

No já bech řekl, že skoro ja.

Tazatel:

Takže tady byla každý den otevřená hospoda jo?

Narátor_7:

No tehdá ja. Dnes si vem kolek je tady ledi ted'. Ti ledi nésó.

Tazatel:

Byly tady nějaké spolky? Nebo kdo tady zabezpečoval váš volný čas?

Narátor_7:

Červené kříž, hasiči, ženy tade bele...

Tazatel:

Byly jste nějak v těchto spolcích angažování?

Narátor_14:

Ne nebel.

Narátor_7:

Já sem chvilu bel v hasišich tenkrát, ale já sem se nato v****l.

Tazatel:

Co všechno tyto spolky zabezpečovaly?

Narátor_7:

Tak zájezde, brigáde kdovíjaky. Sbíralo s želeno já nevim.

Tazatel:

Když jste zmínil ty zájezdy. Byly jste někdy během socialismu na dovolené?

Narátor_7:

Ne.

Narátor_14:

Ne ani na Mácháčo.

Tazatel:

A smím se zeptat proč?

Narátor_14:

Nevim, ani mě to nelákalo nikde jezdit.

Narátor_7:

Všude dobře doma nélip. Pamatuj si to.

Tazatel:

Myslíte si, že to těm lidem chybělo?

Narátor_14:

Ale kdo chtěl jezdit tak stěně jezdil. Tak nejezdilo se ven tolik, jezdilo se po republice. Tak tade zájezde bévale furt. Kdovi kde jezdile co só fotke. To bele nevim kde všode po celé republice určitě. Aji někde kurňa v tom Polsko bele určitě. Jako na západ ses nedostal, to belo zbetečny.

Tazatel:

A co pořádali ti hasiči?

Narátor_7:

Tak oni to měle pod hlavičkó někdo to musel zařidit.

Narátor_14:

Někdo to musel zařidit, ale hlavičko to mělo asi u hasiču no. Nebo já nevím, to ož belo jedno.

Narátor_7:

Pan F. to bela taková držka, ten se vždecky domlovil se všema. Nebo něco. Vzali si nějakó to „Ochozanko“ a jele.

Tazatel:

Koho?

Narátor_7:

To bela dechovka taková. „Ochozanka“ ta jim otevřela dveře všude.

Tazatel:

Jak to myslíte?

Narátor_7:

Kdež bele kdese o těch Fleků v té Praze. Tak pan Franc tam volal, že se jmenuje Franc Josef a domlóval ten vylet ješle tam mužó přejit. A on si myslel, že si z něho dělá p***1 ten borec jakése Franz Josef, že. No a pak tam přejele s tó dechovkó. A oni bele nadšeni ti Pražáci.

Tazatel:

Vy jste byl někdy na tom zájezdu?

Narátor_7:

Nene me sem bele mały no. Me sme hasiči nebele tak.

Tazatel:

A potom už se na zájezdy nejzdilo nebo jste nechtěli?

Narátor_14:

Pak už se na zájezdy nejezdilo, ale jezdilo se se svazákama do sklipku. Jako pod hlavičkové svazáku.

Tazatel:

Takže tady přímo v obci byl nějaký Pionýr a SSM?

Narátor_7:

Jo.

Narátor_14:

To dělala Majka R. te Pionyre no a Květoš dělal te svazáke. Co sme bele jako me co sme jezdile do těch sklipku, tak to belo za Květoša.

Narátor_7:

Ale to belo tak, že kdo bel ve svazákách, tak bel v hasičích a naopak, to bele jedne a te sami děcka.

Narátor_14:

No teďka tade není už nic, akorát ta basa. A teďka nám eště zavřó hospodo.

Tazatel:

Pamatujete si, že by tady někdy nebyla hospoda?

Narátor_14:

Tak ona bela zavřená, ale hasiči to vzale pod sebe a točilo se v kulturáko, protože ve Březsko belo kolek to říkale 30 hospodských, protože hasiči jak se točelo, tak se každé tédeň střidale. Takže každé hasič jeden tédeň točil v obyváko.

Narátor_7:

Vem si jak só Přemyslovice velky a hospoda tam také nebela teď a to mají 1500 obyvatel. Me s tema 200.

Tazatel:

Myslíte si, že tady bude ta hospoda chybět?

Narátor_7:

Třeba bude, ale ledi si zveknó. Přes to léto se bode točet, tak jak se toči o V. nebo kdoví kde. Asi nějak. Zas to nějak bude fungovat. Zas ti ledi si zvyknó.

Narátor_14:

Zas to jedno dobo. Tak Ladin patřel pod Březsko.

Tazatel:

Ještě jedna otázka víte, jak dlouho ta hospoda na té návsi byla.

Narátor_14:

No než sme šle na vojno, tak sme tam chodile na brigádo.

Narátor_7:

No ještě v tem 92, kdež toho stréca tam zramoval ten netvor, tak to belo ještě. Nějak těch 97 nějak tak asi.

Narátor_14:

Tam belo hospodských. Já si pamatojo, kdež se ta hospoda opravila, to belo tak 88, tak sem nesle bečko z kulturáka tam. Jako na slavnostni otevření té hospode. To belo na baso 88.

Narátor_7:

Já si pamatojo, že sme po nějaké té base dopijele to šlivovico na tom kluzišťo. No fakt.

Narátor_14:

Tam navrho bel sál. Nad tó hospodó. Sme tam bele na nějakym dětskym karnevalo. Ted' só tam byte. Tam bévá ten pan H. V té hospodě nic není.

Tazatel:

Byla tato hospoda větší než ta současná, vlastně taky už minulá?

Narátor_7:

No sakryš! Tam belo stolu, tam bela hospoda jak blázen krásná.

Narátor_14:

Tam bel kulečnik a ještě šest stolu. Bele dva stole pod televizó. Pak tam bele ještě dva. Staří sedávale před dveřma no minimálně šest stolu. Jo a to staró hospodo než se opravila si pamatojo, kdež se dělala o Š. zabijačka, tak sme tam chodile pro baso piv.

Tazatel:

Vy jste zmínil tu zabijačku. Bylo tehdy častější, že lidí měli domácí zvířata?

Narátor_7:

No tak samozřejmě to bylo běžny kdo mohl nebo...

Tazatel:

Proč si myslíte, že je dnes jinak?

Narátor_7:

Tak se to asi neveplati. No nevyplati. Napřed kdež někdo dělal v tom družstvě, tak dostal naturálie. To znamená, že dostal nějaký obili buď zadarmo nebo nějakó symbolickó ceno a pře té příležitosti sis kópil třeba něco bokem no ještě nějak. Ted' musíš kópit to sele, tehás ho dostal zadarmo nebo také za nějakó takový tak nějak. Ted' kdež to máš kópit jenom te vstupe a takovy tak si řekneš.

Narátor_14:

Nevepalti se ti to krmit co do teho navrážiš, tak to kópiš v obchodě.

Tazatel:

Nyní se posuneme dál. Můžete mi popsat život za socialismu a po revoluci? Změnil se váš život nějak?

Narátor_7:

Nevim pro normálního člověka je to furt stény. Furt musíš chodit do práce, odvádět daně a platit a platit a platit. Zvětšilo se vic dacanu a taková bezohlednost a arogance.

Tazatel:

Jak to myslíte?

Narátor_7:

No tak jak to říkám. Toťta nová doba..

Narátor_14:

Nikdo nemá z ničeho strach všichni.

Narátor_7:

Kdysi byly nastaveny nějaký mantinele a nedokázals to prostě.

Narátor_14:

Předtím kdežs udělal nějaké pruser ,tak tě polecajti zbalele a hnedš měl šrám jenom kurňa za to. Š. zavřele za to, že si vzal traktor na družstvě a šil vetahnót auto. Dneska se krade ve velkym a nikemu se ni nestane.

Narátor_7:

Normálním lidem ta revoluce nic nepřenesla. Ba naopak si meslim. Ledi od té revoluce daleko vic, že se bodó mět lip. Ale ted' když si vemež za co platiš a za co

platiš a jak všechno stojí peníze nehorázný, tak normálního člověka oškubó na dvě dobe.

Narátor_14:

Těch h***u je čím dál víc a te peníze se ztrácijó než jak slibovale.

Tazatel:

Co pro vás tehdy znamenalo, když jste se dozvěděli, co se děje v Praze?

Narátor_7:

To si nikdo neovědomoval, co to bude přenášet.

Narátor_14:

No v podstatě nic, protože nám to ani nikdo neřekl. Me sme bele na vojně, nám akorát sebrale klíčky od aut. A velkádale jak je to špatný co se děje v republice.

Narátor_7:

Tes nevěděl, co to bude mět za nějaky duseldky. Ani co se děje

Tazatel:

A potom so jste se to dozvěděli, co to pro vás znamenalo?

Narátor_7:

No, co nic.

Narátor_14:

No skoro nic já sem přešil z vojne a šil sem do práce. To se změnilo, že člověk měl po vojně a šil zas dělat.

Narátor_7:

Co se změnilo sóčastné prezident névětší komunista a ted' dělá prezidenta no. A tenkrát hulákale komunisti do plynu a takovy a te hesla a takovy a máš 30 let potom a tam sedi névětší bolševik jaké kde bel. No tak co to je za kravino.

Tazatel:

Pamatujete si kde jste byli 17. listopadu 89?

Narátor_7:

Na vojně.

Narátor_14:

Také na vojně. To belo rychly.

Narátor_7:

No nikdo nevěděl, co se děle. Všeci bele posrani aji ti lamapasáci.

Narátor_14:

Lamapasáci bele posrani a vekládale nám, jak je to špatny. Však sem to říkal, ze brale nám klíčke od auta, abechme nikam nejele.

Narátor_7:

Me sme bele v té Praze zrovna na té brigádě nejaké. Litale tam vrtulnike nad nama.

Narátor_14:

Veděls jenom co řekle ve zprávách a to tě vekládale, jak potrebovale.

Narátor_7:

Televizo stam němel h***o sme věděle no. Nějaky demonstrace neviděls nezažels. No ono něco belo aji v Konice no. To OF slavy. Občansky fórum konicky. To belo v každym městě myslim.

Narátor_14:

Hned všichni komunisti byli fóristi. Pak si postavile baráke navcho.

Narátor_7:

Na březským vrchu. V Konice se mělo stavět velké kulturák bel na to nakópené materiál a jak se to škobrtlo. Tak se to rozebralo.

Narátor_14:

Fóristi si to rozebrale a postavili si baráke.

Narátor_7:

A všeci bele ve straně, všeci bele ve straně. A teď kdež toto tak všecko belo blby. No a najedno z nich bele fóristi.

Narátor_14:

No ten bordel je zas větší než bel za socialismo, tak to bech skoro řekl, že je před tím belo troško, že si ledi tak nedovolovale.

„Lidová slovesnost“

Tyto záznamy jsou pořízeny většinou z hospody. Nutno podotknout, že velmi častým tématem velké většiny obyvatel obce je právě socialismus a život v něm. Pověstíinou tyto rozhovory začínají jako vzpomínka na ty minulé špatné časy. Během několika vět se však názor povětšinou změní a dotazovaní začnou sami vzpomínat, že vlastně bylo lépe. Z následujícího dosti explicitního hospodského rozhovoru je toto tvrzení patrné. Rozhovory byly pořízeny v hospodském zařízení (explicitní mluva atd.). Jedná se o několik na sebe nenavazujících záznamů, které velmi dobře reflektují stálé a zakořeněné názory na život v socialismu.

První část

Narátor_9:

No já sem šil od toho Lojzo, nebo šil sem na tramvaj, ta mě zavezla k tanko na Smichov tam kósek dál sme spávale. Tak teď já do a tam taková zeď a tak viš tam ruská vlajka a dvakrát nasrany. Říkám ty vole tak sem mazal tam vocad' k****a. No tenkrát za komunistu to nebela žádná sranda.

Narátor_11:

Které to bel rok říkals?

Narátor_9:

No 65 to nebela žádná sranda. Tak letim a říkám. Jéžiš šmarja ještě pod vietnamským velvyslanectvím zvláštní škola tam bylo a tam sme spávale. K***a já se veslíkám najedno přešli dva kamoši. Říkám ty vole viděls to tam na ruské vlajce nasrany. Oni říkaj drž hubu vole to sme n****e me. (Celou hospodou zavládl hlasitý smích).

Narátor_11:

No ale jak to říkáš to nebela to belo za pět let.

Narátor_9:

No tož k***a. Ty vole to belo k***a.

Narátor_11:

V to dobo akorát bela vyhoda, že nebele te kamere, co só dneska.

Narátor_9:

No to ja čoveče. No k***a kdebe je chetle jak s**ó z té zdi. (opět výbuch smíchu).

Neměle sme to lechky k****a.

Po tomto až groteskním vyprávění se do debaty vložil další narátor. Který položil poměrně vážnou otázku a ze značně komediálního prostředí se stala scéna z Hamleta.

Narátor_10:

A je to teďka lepší?

Narátor_9:

No já bech řekl, že né.

Narátor_10:

Já bech take řekla, že né. Jako neměli sme to lehky, ale myslim si, že sme asi žili lip jak teď. No řekni no měli sme to lepší jak teďka k***a.

Narátor_9:

Ještě horši k***a.

Narátor_10:

Jako teď si mužeš kópit jako co chceš, ale na co mi to je nevím jako.

Narátor_12:

Každé říkal nemohli ste nikde cestovat, nemohli ste. Ted' taky nemůžeš, protože na to nemáš.

Narátor_10:

Nevim já si myslim, že sme si ten aji to dětstvi my jsme si to užili. My máme fakt na co vzpomínat. Doopravy . Ted'ka ty děcka sedijou u počítače co oni vijou co je to dětstvi. Nevijou nic, nás doma sháněli večer, jestli přindem dom.

Narátor_9:

Když jsem dělal na družstvě, tak jsem přišel do kanceláře kurva tam v kanceláři všeci chlapi a tam nějaké mladé chlap vylezl ven a přšelo. A on mě říká poručíme větru dešti a já říkám vždet' te k***e ož to ani nezpivaji (smích). Všeci chlapi se začale řechtat v tom kanceláři. A ten chlap odešel a oni říkaji. Viš kdo to byl? Říkám já nevim nějaké chlap, co si přijel pro prasata ne. No ne to bel šéf kriminálke, ale všecko v pořádku.

Narátor_12:

Ale je fakt, že ted'ka ty děcka málo kde vidíš, že by lítali jak za nás. Už vůbec.

Narátor_10:

Nevylezou vůbec mě překvapili, že řekne mamó běž zatopit. K***a běž ven běž sict trávu a zahřeješ se vole. Jak běž zatopit tos mě řekl v létě.

Narátor_11:

Te se jako baviš o děckách, který mají dvacet let, ale říkám te se baviš o děckách který mají dvacet let, ale zase sme o dvacet let zpátky ti už nevezlóz vůbec. Jako já furt říkám naše děcka ještě velezle, ale o dvacet let zpátky. Jako to je to je....

Narátor_10:

Já si pamatuju, když mama odešla do obchodu my sme vzali všechny madračky z postele a před ten vchod sme postavili bunkr. Ty vole my sme tam řádili. A teď bylo otevřete, otevřete nebo vás zabiju. My sme vyskákali oknem a vona celé den se dostávala do baráku. Ty vole, co sme dostali mlatu, ale to je jedno. Ty vole to bylo. Cely léto já si ani nepamatuju, že bylo takovy počasí. To počasí je taky takovy. Za nás cely léto. Zapršelo a pak bylo zas teplo.

Narátor_11:

To počasí fakt belo uplně o něčem jinym.

Narátor_10:

Zapršelo a bylo krásně. My sme seděli v té vodě chcalo nám na hlavy vylezli sme a bylo krásně.

Narátor_9:

Napadl snih.

Narátor_10:

Napadly dva metry sněhu ty vole. Hele na sanich sme ségru dali vždycky dopředu. Tenkrát měla vyraženy zuby ty vole k***a sme narazili do střešně, ale to byly mléčny. Ty vole to bylo vy ste ju špatně hlídali.

Narátor_9:

Muj otec vykládal napadl snih. Oni zvostali doma nemohli jit do práce naproti tři stáli nad sebó a házeli snih, aby měli cestu.

Narátor_11:

To říkale včera. Včera o tem bela řeč, že to belo na tře fronte. Napadl snih a držel.

Druhá část

Narátor_11:

.... K doktorovi k***a k holičovi. Běžte se ostříhat přišla třidni a jako me tři. To mohle bet vlasy jenom po límeček. Ona se na nás podívala me smé stóple (smích). Všichni tři.

Tazatel:

Na vojnu, když jsi přišel tak to tě ostříhali ne?

Narátor_11:

Na vojně sto musel mět ostříhany tade (narátor ukazuje požadovanou délku vlasů) no jako oni tě ostříhali. Pak ses musel, ale furt stříhat. Ono jim furt šlo no tade kdeš ses ostřehal jo, taks bel ostřehané. Tes měl ale lodičko na té to nebelo vidět, ale kdež sis jo sundal, tak tě spadla ta patka dule a bel pruser vole (smích). OSTŘIHAT! Kdežs to měl ostříhany na krátko, tak to nebel problém, ale kdyžs to měl delší. No kdežs měl to lodičko, tak to nebelo vidět, ale nesměle tě nikde potkat s holó hlavó.

Třetí část

Narátor_9:

Rozomiš tak ož se to chtělo dělat. Rozomiš tam je jak mají hasiši no te skřiňke a takovy, tak zatym to byla prádelna. Dřiv obecni prádelna, to se pak zrošelo, pak bela prádelna, jak je obchod ted'ká. To se zrošelo všecko a me sme z teho chtěle odělat tenkrát belo ČSM, Československý svaz mládeže a me sme z teho chtěle odělat kulturni místnost, pak se odělala zem a to máš 50 let a nic se s tém nestalo. Tenkrát bele komunisti a co nebelo pro jejich vuli, tak se nic nestalo. Vem si nevim jestle ste znale A... vlastně jo to stem uhle stat a on vždecky v hospodě žvanil jak sviňa jak on k***a všecko be dokázal a Franta S. hospodské ten bel předseda KSČ

a starostó bode A. a proč bode A. protože má névic řeči v hospodě. Tak bel starostó a hotovo! Hoši to beste musele znat.

Narátor_11:

Ono to tak vepadá furt.

Část čtvrtá

Narátoři nám v následujících výpovědích líčí vztahy v rodině, kde jeden člen byl vysoce postavený voják a zarytý komunista.

Narátor_11:

On dirigoje tato furt. On je o rok mladši. Jo on má ož 92 má. Dneska ož né tak jako, ale já co si ho pamatojo.

Narátor_10:

Ale běda jak se mu neohlási vime, že si máme v sedm volat pročs nevolal. Pročs nevolal?

Narátor_11:

Oni si každé deň volaji, nevim co si říkaji. No, jak to říkáš během mé služby se nic zvláštního nestalo. A tím to skončelo.

Narátor_10:

On tehdá jak přijel, tak on říká, já se s vama nebudu bavit. Jak s vama, já se vás ptám, co tady chcete, kde je A. já se vás ptám, co tady chcete, tady je cizi pozemek. Jak cizi pozemek, já sem tady vyrustal. Říkám aha to je ten.

Já si meslim, že von bel jako někdo, von bel, aji kdež to bero, jakože prostě bele šteři a já si meslim, že on bel aji preferované, jako vod rodiču. Ale prostě to bel stolář, to bel stolář kurňa a von najedno bel o armáde, von bel nějaké major.

Narátor_10:

P**a zelená.

Narátor_11:

No von šel k armádě a najedno bel někdo. Tata si vzal ženskó z kravina kurňa, ten si vzal ženskó z obchoda a von si vzal zdravotni sestru nebo co. Já si meslim, že tam ož to belo, on bel někdo jako no. Meslim si, že ož o dědu bel jako nekdo a tito skončele tade v okolí, všeko na dědině a on bel až v Budějovicich. Č***k jeden vole.

Narátor_11:

Jedno za prázdnine sem jezdivával.

Narátor_10:

Pro mě to bylo utrpení, já sem říkala, že pojedu pryč.

Narátor_11:

Ale on bel lampasák, to belo vidět. Von bel prostě generál, já přejedo vo dvóh aji kdežs... Aji jezdil, kdež se dělal váš barák, přejede se vo dvóh, přejel vo dvóh, tak děda rychle. Normálně sme dělale, jak sme dělávale. Né k***a bodó dvě hodine, stréček tam bode, já musim. On z něho bel po****é nebo ne po****é, ale proč jako.

Narátor_10:

Ja to nechápu proč. Já to do dneška nemužu pochopit. Já sem mu řekla, co si o něm myslim, on začal řvát, ale nechápu, proč všeci byli tak po****í. Že on bel jako nélepsi.

Narátor_11:

Jako já si to meslim. Nebero to z pohledu tato jo, prostě vidim brácho jo ale, ale ne uplně sklopit pate.

Narátor_10

A přitom tvůj tata je néstarší a poslóchá ho, protože generál mu zaveli. To je prostě. Jako jo mluvijó spolu, ale nemůžes říct nic.

Narátor_11:

Ještě vevolává našim, jak musí shánět nélacněši rohlike. Říkám ty vole lampasák, vona zdravotni sestra, jako tata dělal ve stolárně, mama v družstvě a svým způsobem na žrádlo mají a von chodi po městě a hledá nelacněši jídlo, abe měle prostě na žrádlo. K***a nedělé č***a ze mě nebo ho dělé z tato, ale né ze mě. Te plate só tam třikrát tolik jako. Nedělé ze mě debila.

Narátor_10:

Já si ho pamatuju, jaké byl. Na mě byl taky hnusnej. Mě urazil jako tenkrát, já to přendu, ale nedokážu pochopit proč ten děda. Nechápu, že si nechá diktovat, teď mě zavolé a tak. Aspoň só spolu.

Narátor_11:

Jako říkám jo aspoň si popovídají, ale vono to fungovalo, on to nadiktoval ještě mnohem dřív. Já sem tam nikdá nebel.

Narátor_10:

Stréc domluvil dědovi a babičce svatbu, on jim tam domluvil svatbu. Oni se tam vzali, nikdo to nevěděl a oni se tam vzali. Říkám proč? No protože stréc to domluvil. Stréc to domluvil. Říkám, proboha proč ste se brali v Budějovicich, protože to stréc domluvil. Co si máš myslet. On nechtěl, co si o tym chceš myslet. Já sem se ptala, proč ste se brali v Budějicich a né u nás? No protože to domluvil stréc. Babička řekne, tata to domluvil se strécem. A jestli se zeptáš dědu tak ten řekl: stréc řekl a jeli sme. On ho tak poslouchal na slovo. Nikoho nevzali jen se svědkama.

Narátor_11:

Tak svědka mo dělal von ne, ale měle svatbo v kostele i když byl lampasák.

Narátor_10:

Ale bez nikoho neměli žádnou svatbu. Já nevím já ho toleruju, ale takový k***y ruský vole tady..

Část pátá

Rozhovor vedený s vystudovaným farářem. Který poskytl krátkou vsuvku do svého života a předal nám zkušenost se socialistickou dobou. Byla to krátká a náhodná rozprava, ale posloužila jako hezké rozšíření obzorů. Také nám pomohla, alespoň vnést jiný úhel pohledu.

Tazatel:

Můžete mi nějakým způsobem zhodnotit kněžství v období socialismu?

Narátor_8:

My jsme byli tmáři a já nevím co všechno možný. Nás považovali no, že budeme vyhubeni. Prý ukáže čas a víra prý vymizí. Ona teda klesá to je pravda. Lidi žijou hedonisticky to je požitkářství to je jasné, ale že by vymizela víra. Ona někde roste někde ona mizí aji v Německu. V západním Německu totalita nebyla a vidíte, jak to tam vypadá. To zase nemůžeme jenom svádět na komunismus.

Lidi říkali tehdy, že i učitelky si pamatují, že mi říkaly, kdyby byla jiná doba, že by chodili do kostela. Chodila do kostela po totalitě akorát učitelka K..... a H..... Ještě chodila pani L..... ale ta byla opatrná, ta vždycky chodila jenom mimo mše hrát na varhany. No pak chodila ještě z Ladína ta paní H..... s manželem. Ten teda byl kovanej komunista, s tím jsem měl konflikty obrovsky aji ve škole. Si pamatuju, že dávali vždycky po škole děcka, když bylo náboženství. A on dělal místo ředitele myslím. Nějaká ta učitelka, ta škatula vždycky nechala ty děcka po škole. Tak já sem tam tehdy vrazil do té třídy, vytáhl jsem ty děcka neřekl jsem ani „bů“ a bouchl jsem dveřma. On mě potom napomínal, co si to dovoluju, takhle jednat. Já říkám, co si to ona dovoluje, tady je náboženství, tak ať jde na náboženství a potom ať je po škole. Konflikty byly všude. Počkat a co co ještě. To se mě nějak tak nevybavuje ta doba byla zlá.

Obrazová příloha

Příloha 1: Vizuelní porovnání obce č.1, Zdroj: archivní fotografie obce Březsko, vlastní fotografie

Příloha 2: Vizuelní porovnání obce č.2, Zdroj: archivní fotografie obce Březsko, vlastní fotografie

Příloha 3: Vizuelní porovnání obce č.3, Zdroj: archivní fotografie obce Březsko, vlastní fotografie

Příloha 4: Vizuální porovnání obce č.4- Kulturák, Zdroj: archivní fotografie obce Březsko, vlastní fotografie

Příloha 5: Vizuální porovnání obce č.5- Hospoda, Zdroj: archivní fotografie obce Březsko, vlastní fotografie

Příloha 6: Vizuální porovnání obce č.6, Zdroj: archivní fotografie obce Březsko, vlastní fotografie

Příloha 6: Vizuelní porovnání obce č.6, Zdroj: archivní fotografie obce Březsko, vlastní fotografie

Příloha 7: Vizuelní porovnání obce č.7, Zdroj: archivní fotografie obce Březsko, vlastní fotografie

Příloha 8: Vizuelní porovnání obce č.8, Zdroj: archivní fotografie obce Březsko, vlastní fotografie

1351	Brzics
1379	Brziscze
1386	Brzyscze
1406	villa Brzce
1446	Brzistye
1517	Břístě
1537	Břistni
1551	ves Břiše
1618	wes Brzesko
1627	Brzek
1632	Brzisko
1655	wes Brzesko
1669	dorff Brzisko
1676	wes Brzesko
1677	dorff Brzisko
1749	dorf Brzesk
1751	Brzesk
1756	dorff Brzisko
1772	Brzeskovium
1775	dorff Brzeszko
1787	gemeinde Brzesko
1843	gemeinde Brzesko
1854	Břesko
1880	Břesko
1924	Březsko

Příloha 9: Změny názvu obce v čase, Zdroj: Kuba 2001, s. 11–12, vlastní zpracování

Příloha 10: Dobová fotografie pomníku sv. Václava ve Březsku z roku 1930, Zdroj: archivní fotografie obce Březsko

Příloha 11: Pomníček padlých partyzánů z roku 1986, Zdroj: archivní fotografie obce Březsko

Příloha 12: Tři padlí partyzáni, Zdroj: archivní fotografie obce Březko

Příloha 13: Obyvatelé obce Březko na zájezdu, Zdroj: archivní fotografie obce Březko

Příloha 14: Obyvatelé obce Březsko na zájezdu a kapela Ochozanka, Zdroj: archivní fotografie obce Březsko

Příloha 15: Obyvatelé obce Březsko na zájezdu, Zdroj: archivní fotografie obce Březsko

Žalujeme svět

My, prostějovští občané žalujeme. Žalujeme ve jménu lidskosti a práva, jménem všech kolem nás. Žalujeme vrahy. Žalujeme proto, aby bylo provedeno šetření a trestní zákrok proti známým neznámým vrahům. Žalujeme podle trestního práva stylizovaného lidstvem a civilizací.

Žalujeme podle práva poškozeného,

žalujeme podle práva sirotka, podle práva matky a otce, bratra a sestry.

Žalujeme před celým světem. Voláme k zodpovědnosti vrahy před mezinárodní soud. Před soud lidí celého světa, burcujeme svědomí světa, burcujeme lidskost. Voláme všechny lidi na celém světě, voláme celý svět za svědka před soud lidu.

Příloha 16: Úryvek dobových novin 1968, Zdroj: Osudové okamžiky-Prostějov 1968

Příloha 17: Pochováání Basy v 70. letech, archivní fotografie obce Březsko

Příloha 18: Pochováání Basy v 70. letech, Zdroj: archivní fotografie obce Březsko

Příloha 19: Pojízdná prodejna, Zdroj: archivní fotografie obce Březsko

Příloha 20: Fronta na pojízdnou prodejnu, Zdroj: archivní fotografie obce Březsko

Příloha 21: Kulturní akce, Zdroj: archivní fotografie obce Březsko

Příloha 22: Ohotnické divadlo-Mrazík 2023, Zdroj: fotografii pořídila Jana Šimiková

Příloha 23: Ohotnické divadlo-Mrazík 2023, Zdroj: fotografii pořídila Jana Šimiková

Příloha 24: Cvičení na Vinohrádku, Zdroj: archivní fotografie obce Březsko